

II RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 48 (28).

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine kolmele küsimisele käigu mitteandmise kohta. — 3. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta. — 4. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Piiskar'i küsimise peale „Erika“ töökojas tööliste wanematenõukogu puudumise kohta. 5. Wabariigi Walitsuse wastamine B. Eilman'i küsimise peale raudtee weduriwarustajate tööliste töötundide suurendamise ja ületunnitöö eest tasu maksmata jätmise kohta. — 6. E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas hobuste wõiduajamise juures. — 7. E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele G. Scheel & Ko. pangas ettetulnud wäärnähtuste puhul rahaministri poolt korraldatud rewideerimiste asjus. — 8. Wabaladude seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 9. Asunikkudele ehitusaastatel toetusandmise seadus — III lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Eesti ning Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahekordade korraldamiseks 7. sep. 1923 a. wahetatud nootide kinnitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu — I lugemisel. Tagasi lükatud.

II Riigikogu koosolek 6. detsembril 1923 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**, pärast sekretäär **T. Kalbus**.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **K. Päts**, sõjaminister **A. Anderkopp**, tööhoolekandeminister **O. Amberg**, haridusminister **A. Weiderman**, põllutööminister **A. Kerem**.

Päewakord:

1. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl. J. Piiskar'i küsimise peale „Erika“ töökojas tööliste wanematenõukogu puudumise kohta.

2. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete J. Piiskar'i ja J. Tiks'i küsimise peale weneagiste aktsiaseltside waranduste uute waldajate kätte ülemineku asjus.

3. Wabariigi Walitsuse wastamine rkl. B. Eilman'i küsimise peale raudtee weduriwarustajate tööliste töötundide suurendamise ja ületunnitöö eest tasu maksmata jätmise kohta.

4. Riigikogu liigete E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas hobuste wõiduajamise juures.

5. Riigikogu liigete E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele G. Scheel & Ko. pangas ettetulnud wäärnähtuste puhul rahaministri poolt korraldatud rewideerimiste asjus.

6. Wabaladude seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

7. Asunikkudele ehitusaastatel toetusandmise seadus — III lugemisel.

8. Eesti ning Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahekordade korraldamiseks 7. sept. 1923 a. wahetatud nootide kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

9. Kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma** wastuwõtmine.

ma: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra asjus on teatada, et Wabariigi Walitsuse teadaande põhjal jääb wälja teine päewakorra-punkt — Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete J. Piiskar'i ja J. Tiks'i küsimise peale weneagiste aktsiaseltside waranduste uute waldajate kätte ülemineku asjus, — sellepärast, et härra tööstus-kaubandusminister Soome sõidu puhul ei saa Riigikogule esineda wastamisega.

Päewakorra kohta on sõna rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (töörp.): Teen ettepaneku tänase päewakorra 1. punktiks wõtta komisjoni täiendawad walimised. Ma põhjendasin seda ettepanekut eelmisel koosolekul, ära näidates, et sellega kui töörahwa esitajaid eelarwe-komisjonist kõrwaldatakse, siis see mitte ükski ei ole tööliste esitajate õiguste kärpimine, waid ühtlasi 60.000 walija õiguste kärpimine. Ka mitte ainult 60.000, sest meie teame, et see 60.000 on saadud peale selle, kui

kõiksugu takistawad abinõud tarwitusele olid wõetud. Meie oleme ka pärast pidanud tunnistama, et meie poolehoid alataks kaswab. (Wahelhüüded.) Tuletagi meelde ainult läinud pühapäewal Tartus ärapeetud walimisi. Kui teie sellele seisukohale asute, siis ma arwan, et see töörahwas, kellelt teie tahate õigusi ära wõtta...

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu liige Keerdo, palun päewakorra juurde jääda.

P. Keerdo (töörp.): ... saab ka eelawatel linnawolikogu walimistel omad järeldused sellest tegema.

Juhataja **K. Wirma**: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (sd.): Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm hääletab selle ettepaneku poolt ja nimelt järgmistel põhjustel: (Wahelhüüded paremalt poolt.) Sotsiaaldemokraatlik rühm leiab, et igal Riigikogu rühmal peab õigus olema oma esitajate kaudu osa wõtta eelarwe arutamisest, kui parlamendi tähtsamast ülesandest. Need wäited, mis on ühe wõi mitme rühma eemalejätmiseks ette toodud, ei ole sarnased, mida saaks põhjendatuks lugeda. Niisugustes küsimustes ei saa mitte meeoleu järele otsustada, nii nagu seda parempoolsed teewad, kui seletawad, et nemad sellepärast kommunistide esitajate eelarwe-komisjoni laskmise wastu on, et need ei tunnustawat Eesti iseseiswust. (E. Weberman (rhws w.): Kas sellest siis wähe on?) Kui teie niisugused põhjendused ette toote, siis peaksite ka eneste wastu hääletama, sest neid, kes Eesti iseseiswust ei tunnista, asub ka parempoolsete seljataga ja need ringkonnad räägiwad wäljaspool awalikult Riigikogust mõnitawalt. (Hulgalised wahelhüüded paremalt poolt.) Teie peaksite järjekindlad olema. Teie lubamata wõtete läbi kaswab ainult kommunistide poolehoid. Nähtawasti tunnete teie sellele kaswamisele kaasa, sest sellega ühenduses on teie huwid. Kui teie ühe osa rahwaesituse õigust kärbite, siis ei saa teie sellega muud midagi kätte, kui ainult kaswatate kommunistidele poolehoidu. (Müra, hulgalised wahelhüüded.)

Juhataja **K. Wirma**: (Helistab.) Palun rahu! Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Arro'l. (M. Martinson (põl.): Tartus kukkusite läbi, hullemini kukute Tallinnas. Wahelhüüde pahemalt poolt paremale poolele: Seckendorfi ajal elasite paremini, kui praegu. Hulgalised hüüded kohtadelt kestawad edasi.)

Rkl. Holberg, ma palun mitte koha pealt rääkida. Rkl. Hünerson, ma palun koha pealt mitte kõneleda. (M. Martinson (põl.): Rkl. Johanson'il ja Piiskar'il on luba kõnelda.) Rkl. Martinson, ma palun kohalt mitte kõnelda. (Wahelhüüded J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt.) Rkl. Reesen, ma palun koha pealt mitte kõnelda.

Chr. Arro (põl.): Kui põllumeeste rühm hääletas eelarwe-komisjoni walimisel kommunistlikkude esitajate sissewalimise wastu, siis tegi ta seda selle eeldusega, et meie Riigikogule selge on, missugusel seisukohal meie kommunistid Riigikogu tööde juures on olnud ja, et seda iseäraldi tarwis ei ole motiweerida. Et aga kommunistlik rühm siiski ei loobu ikka ja jälle uute ettepanekutega esinemast, et neid saaks eelarwe-komisjoni walitud, siis arwab põllumeeste rühm tarwilikuks seletada awalikult, et tema on hääletanud siamaani wastu ja saab ka edaspidi wastu hääletama, et kommunistlikka töölisteesitajaid eelarwe-komisjoni ei saaks walitud ja nimelt sellel põhjusel, et nemad on igal wõimalikul juhtumisel siit kõnetoolilt deklareerinud, et nemad ei tunnusta Riigikogu, ei tunnusta meie praegust riigikorda ja sellepärast ei saa meie nende esitajate poolt mitte hääletada. (Wahelhüüde J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt. J. Laidoner (põl.): Teie ütlete alati, et see on meie Riigikogu.)

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu! Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et esimeseks päewakorra-punktiks wõetaks komisjonide täiendawad walimised? (Hääletatakse.) Poolt on 23 häält, wastu 31, — seega on ettepanek tagasi lükatud ja päewakord on wastu wõetud, ilma teise päewakorrapunktita, mis päewakorrast wälja jääb.

2. Teadaandmine kolmele küsimisele käigu mitteandmise kohta.

Sõna on sekretäiril teatamiseks, missuguste küsimistele Riigikogu juhatus poolt kodukorra § 95 põhjal käiku ei ole antud.

A b i s e k r e t ä ä r **O. Köster**: Riigikogu juhatus poolt ei ole kodukorra § 95 põhjal käiku antud järgmistele küsimistele (loeb):

1) Rkl. J. Uibopuu küsimisele Wabariigi Walitsusele posti-telegraafi-telefoni ametkonna teenijate kaheksatunnilise tööpäewa maksmapanemise asjus;

2) rkl. J. Uibopuu küsimisele Wabariigi Walitsusele sõjawäe varustuswalitsusele Alfred Kalm'i poolt konserwide valmistamise asjus;

3) rkl. O. Gustawson'i küsimisele põlütöoministrile Kärü asunduse koha nr. 50 ülesütlemise kohta ta praegusele waldajale.

3. Teadaandmine komisjoni antud seaduseelnõu kohta.

Riigikogu juhatus poolt on antud üldkomisjoni vähemusrahwuste omawalitsuse ajutise korraldamise seaduseelnõu.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorra esimese punkti juurde.

4. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Piiskar'i küsimise peale „Erika“ töökojas tööliste wanematenõukogu puudumise kohta.

Sõjaminister **A. Anderkopp**: Austatud Riigikogu liikmed!

Küsimise peale wastates, mida lugupeetud Riigikogu liige härra Piiskar Wabariigi Walitsusele esitanud, on mul au Wabariigi Walitsuse nimel kõigepealt peatada selle juures mõne lühikese sõnaga, mis need „Erika“ töökojad oieti on. Need on töökojad, mille ülesandeks on peasjalikult valmistada ja parandada meie laskeriistu, suuremaid kui vähemaid. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Sellepärast ei ole seal wanemaid tarwis?) Härra Reesen, Teie oodake weidi, siis rääkige, kuid kui Teie kohe hakkate nõudma, siis ei saa üldse midagi wastata, waid peab Teile lühidalt wastama, et „selleks mitte wõimalust ei olnud“.

Arusaadaw, et meil töökoja sissesead niisuguste tööde juures sarnane peaks

olema, et tema nõuetekohaselt meie laskeriistu saaks parandada. Loomulik aga on meie olude juures, et kõiki sarnaseid peeneid masinaid ei saa ära tarwitada ainuüksi sõjariistade tööde peale, siis on ka töökojal tarwidus ja wõimalus antud üksikuid teisi töid ja ka eratöid teha, kui tehniline sissesead seda lubab. Töökoja põhikorraldused on ära nähtud üldistes joontes sellekohastes koosseisudes, mis Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatud. Koosseis seisab koos „Erika“ töökodades peale juhtiwate jõudude meie sõduritest. Kuna aga esiteks meie ajateenijate sõdurite hulgas mitte ei ole wõimalik leida seda arwu spetsialiste, mida see töö, mis töökodades tehakse, tarwitab ja teisest küljest meie üldise kaitsewäe arwu juures ei ole wõimalik niipalju inimesi õppuselt tööde juurde ära tõmmata, sellepärast on suurem osa „Erika“ töökoja töölistest praegusel ajal wõetud erainimeste hulgast, kes eralepingu alusel tööd teewad. Koosseisudes, mis Wabariigi Walitsus kinnitanud, on töökojad seatud sõjaministeeriumi asutuseks ning töötawad sellekohase eriseaduse põhjal, mis ette nähtud sõjawäe seaduste kolmandas raamatus. Seal nähakse ka ette üksikasjalised peensused töökoja kui sõjaministeeriumi asutuse ja tööliste wahel. Mis puutub sisuliselt töölistesse, nagu töölistewanemate walimistesse, siis ei ole see küsimus kunni wiimase ajani otsekohe mitte ülesse tõusnud, kuigi üksikuid nõudmisi olewat olnud, et töölistewanemate küsimus jaatawalt otsustatud peaks saama. Alles tänawu aasta sügisel, peale selle, kui üksikud Riigikogu liikmed äärmiselt pahemalt tiiwalt seal oma tööd käisid tegemas, oli ka tööliste wanematenõukogu walimise küsimus päewakorral. Suuremaks aluseks sellele nõudmisele oli tööliste üldkoosolek, kus küll kaugelgi alla 25% töölisi osa wõttis.

Muidugi ei alganud koosolek tööliste olukorra selgitamisega ja selle parandamiseks abinõude otsimisega, waid koosolek algas nagu harilikult poliitilise keerd-sõlme arutamisega. Rkl. Keerdo on seal ülesse wõtnud, peale esimeste harilikkude wormalsete koosoleku alguspunktide, kohe poliitilise küsimuse ja on käsitanud oma kõnes praegust poliitilist silmapilku, eriti kriipsutades alla Saksamaa tööliklassi wõitlust tagurlusega, kõneldes, et Saksamaa rewolutsiooni mahasurumine tähendab tööliklassi weel wiletsamasse

seisukorda lükkamist, mispärast paneb ette wastawa resolutsiooni: „Erika“ töökoja tööliste üldkoosolek 25. septembril s. a., läbi arutades praegust poliitilist silmapilku, leiab, et tagurluse võimulepääsemisega Saksamaal kogu maailma rewolutsiooniline liikumine hädaohus on ja eriti Eestis karta on Saksa landeswehrlaste tagasitulekut, kes siis hullemini kui enne, Balti paruni piitsa maksma paneb.

Mispärast koosolek üles kutsub kõiki arusaajaid tööliisi selgitustööd tegema ja igatpidi takistama Eesti kodanluse appimist Saksamaa tagurlusele — Saksamaa rewolutsiooni kägistama“.

Resolutsioon kiidetakse heaks ja wõetakse ühel häälel wastu.

Nõnda siis oli koosolek seatud muidugi poliitilisele pinnale. Ühes sellega hakkas ka üksik tööliste ringkond wabrikuwalitsusele peale käima, et tööliste wanematenõukogu saaks walitud. Isiklikult on selles asjas pööranud minu poole ainult üks, see on härra Reesen, kes seal töö mitte ei olnud (J. Piiskar, (is.): Ei ole õige! J. Reesen (wäljasp. rhm.): See ei ole mitte minu käest, lugege allkirja!) Wõib olla, et see on mõni teine Reesen, wõi Reesew. Kui nüüd asja waadata puhtsisulisest küljest tööliste wanematenõukogu walimise küsimuses, siis on põhjapanewaks lähtekohaks see, et meil „Erika“ töökojad on üheks suuremaks osaks sõjaministeeriumis, kellest oleneb ära meie sõjariistade korrashoidmine, et meie sõjaliselt ette valmistatud oleks. Minu arwamisel järele ei saa ja ei ole seda ka kusagil olnud, et niisugustes asutustes, kus teeniwad ajateenijad-sõdurid ühes asjatundjate töölistega, wõiks käia nende määruste järele, mis mujal üldistes ettewõtetes on, sest sellega seaksime meie riigi täiesti mõne üksiku, wõib olla väga hea ja korraliku, töölise meelewalla alla, kes ühel wõi teisel päewal wõib oma heaksarwamisega kogu meie riigikaitse aparaadi seisma panna. Et üldistel alustel saaks tööliste wanematenõukogu walitud niisuguses sõjaministeeriumi asutuses, see on wõimatu. Seda ei luba wastaw määrus, mis on ajutise walitsuse poolt maksma pandud 22. jaanuarist 1919 a. ja awaldatud „Riigi Teatajas“ nr. 6 — 1919 a. Kuna alus, mille põhjal töölistewanemate walimine sünnib, ajutise walitsuse määruses ära on näidatud, siis on loomulik, et ühegi määrusega seadlust ega seadust muuta ei saa. Järjelikult

„Erika“ töökodade juhtimine ei ole muudetud ära nende põhimõtetega, mis määruses maksma on pandud, waid nende kohta jääwad maksma need alused, mis on ette nähtud seadluses, mis on Wabariigi Walitsus maksma pannud sellekohaste õiguste põhjal, mis Riigikogu poolt temale antud seadusega 6. detsembrist 1921 a. Kõike seda arwesse wõttes pidasin ma liiksaks omaks kohuseks selle kõrwal ära kuulata nende ministeeriumide arwamist, kes selles küsimuses rohkem kodus peaks olema, need on kohtuministeeriumi ja tööhoolekandeministeeriumi seisukohti. Nemat ühinesid minuga. Sellepärast ei wõinud minul teist wõimalust olla, kui et kõiki eelolewaid asjaolusid arwesse wõttes, mis siin ette toodud — tööliste wanematenõukogu walimisi mitte lubada.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine B. Eilman'i küsimise peale raudtee weduriwarustajate tööliste töötundide suurendamise ja ületunnitöö eest tasu maksmata jätmise kohta.

Sõna on wastamiseks härra teedeministri kohustetäitjal tööhoolekandeminister Amberg'il.

Tööhoolekandeminister O. Amberg: Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu liige Eilman'i küsimise kohta raudtee weduriwa-

rustajate tööliste tööaja ja puhkeaja määrustes ettenähtud 24-tunnilise puhkeaja ärawõtmisest ja ületunnitöö tasu maksmata jätmisest, on mul wabariigi Walitsuse nimel järgmist ette kanda. Weduriwarustajad töölistes töötawad osalt kahes, osalt kolmes wahetuses, mille järele nad 12—16 tundi töö on ja selle peale 24—32 tundi wabad on. Selle järele on neil 24-tunniline puhkus kuu jooksul 15 korda tarwitada. 1921 a. saadik ei ole weduriwarustajatel töölistel niisugust töökorda olnud, kus 24-tunnilist puhkust kuu jooksul ei oleks olnud, wälja arwatud mõnes üksikus kohas, kus kõrwalkaldumised on ette tulnud. Nimetatud kord on ette nähtud teedeministeeriumi poolt 27. aprillil 1921 a. kinnitatud ja wäljakuulutatud raudteeülema käsukirjas nr. 121. Et sellest korrast kõrwalkaldumisi oleks olnud, ei ole teedeministeeriumil ja Wabariigi Walitsusel praegu mitte teada. 1922 a. oktoobrikuul oli küll järelepärimine esimese jaoskonna töökaitse kommissari poolt töö ja puhkuse määruste mittetäitmise kohta Tallinna ladus esitatud, kuid selle peale

teatas raudteewalitsus teedeministeeriumile, et töökord Tallinna lades määruste wastu käinud ei ole.

6. E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele awaliku õnnemängu (totalisaatori) awamise kohta Tallinnas hobuste wõiduajamise juures. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Balti eraseaduse § 4339 järele on õnnemängud ära keelatud, samuti ka kuritegude ärahoidmise ja takistamise seaduses (Seaduste kogu XIV köide, V osa III peatükk § 260). Wiimase seaduse §§ 261—263

panewad politsei peale kohustuse järele walwata, et õnnemängu kohte sisse ei seataks. Süüdlased karistatakse nuhtlusseaduse § 990 põhjal.

Tallinnas hiljuti awatud hobuste wõiduajamise platsil awati awalik õnnemängu koht—totalisaator, kus igal mängupäewal sajadtuhanded õnnemängus raisatakse.

Allakirjutanud Riigikogu liikmed paluwad Wabariigi Walitsust wastata:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Tallinnas hobuste wõiduajamise platsil awalik õnnemängu koht sisse on seatud?

2) Kui see teada on, miks ei ole walitsus seda õnnemängu kohta sulgunud?

Palume see arupärimine wõtta Riigikogu järgmise arupärimis-koosoleku päewakorda.

5. detsembril 1923 a.

Tallinn.

(Allkirjad) E. Weberman,
Joh. Uibopuu,
Al. Tamm.“)

Juhataja **K. Wirma**: Arupärimise-ettepaneku põhjendamiseks sõna ei soowita. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jõeäär'el.

A. Jõeäär (sd.): Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel on mul au hääletamise motiivide kohta järgmist teatada. Meie leiame, et praegusel üleelatawal raskel majanduskriisi ajajärgul, kus kõik jõud tuleks koondada laialiste rahwakihtide seisukorra parandamiseks, täiesti lubamatu on sarnaste ettepanekute awamine, mis awaliku õnnemängu iseloomu kannawad ning ainult rahapillamiseks on. Seda enam lubamatuks leiame meie, et awamine on sündinud sarnastel oludel, kus walitsuse esitajad oma juuresolekuga niisugust ettepanekut heaks kiidawad. Samuti, nagu

räägitakse, et omal ajal endine haridusminister oma juuresolekuga tsirkuse awamist on õnnistanud. Sellepärast hääletame meie selle arupärimise wastuwõtmise poolt.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Arupärimist toetawad 38 Riigikogu liiget — arupärimine on wastuwõetud.

7. E. Weberman'i, J. Uibopuu ja A. Tamm'e arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele G. Scheel & Ko. pangas ettetulnud wäärnähutuste puhul rahaministri poolt korraldatud rewideerimiste asjus. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „Makswate seaduste järele (S. k. XI. köide 2. jagu, krediitseadustik §§ 176—177), on rahaministril õigus nõuda teateid ja seletusi iga panga ja pangakontori opeeratsiooni kohta (§ 176 ja korraldada pankade asjaajamise ja raamatute järelewaatust — ootamata rewisjoni näol, kui teated olemas, et panga asjaajamises ette tulnud on korratud wõi kuritarwitused (§ 177).

Erapangad saawad teostada oma tähtsamat rahwamajanduslikku ülesannet — koondada wabad summad ja saata majandusliku tegewuse uuele ringkäigule — ainult siis kui neil olemas äri-ringkondade ja ka laiemate rahwakihtide täielik usaldus. See usaldus peab rajatud olema mitte ainult panga kindlustuskapitaalide suuruse, waid ka wäljaspool igasugust kahtlust olewa korralikkuse peale asjaajamises — nii panga ja selle klientide kui ka panga ja riigi wahel. Kuna fiskuse huwide kaitsemiseks on riigiasutustel asjatundjaid jõude, kes pangaasjanduse peensusteni tungida suudawad, kuna krediitseadustiku ülalnimetatud paragrahvide alusel rahaministri kaudu pankade tegewuse üle kontroll wõimalik, siis puuduwad panga klientide laiematel hulkadel nii üks kui teine wõimalus, ja siin tuleb juba rahaministril hoolt kanda, et juhtuwate korratuste tõttu usaldus pankade wastu rahwa hulgas ei langeks, mis kahjulik rahaasjandusele meie noores riigis. nii sise- kui wäliskaubanduses. Kuid — ka riigi maksude õiglase kättesaamise suhtes on järelewalwe erapankade korraliku asjaajamise suhtes ülitähtis, nii panga klientide kui ka pankade eneste õiglaseks maksustamiseks.

G. Scheel & Ko. pangas ettetulnud korratuste kohta on rahaministrile kaebusi tulnud juba 1920. aastast peale, millal selle panga esimene rewideerimine ette wõeti, kuid mingisugust konkreetset järeldust sellel ei olnud.

Läinud, 1922 a. algul tulid uued kaebused esile, seekord juba nimetatud panga suuremate klientide poolt. Nendes kaebustes toodi rahaministeeriumile teateid mitmesuguste wäärnähtuste kohta G. Scheel & Ko. panga asjaajamises.

15-al mail läinud aastal, rahaministri wäljamaal oleku ajal — korraldati tema abi härra Rosendorff'i poolt G. Scheel & Ko. panga ootamata ja täielik rewisjon, mis rajatud oli ministeeriumisse tulnud kaebustes olewate konkreetsete andmete alusele. Kuid — juba paari tunni pärast katkestati wast alanud rewisjon — samal päewal wäljamaalt tagasi jõudnud rahaminister härra Westel'i korraldusel, ja muudeti waid osaliseks raamatute järeelwaatamiseks, kuna rewideerijate hulgast härra Scheel'i nõudmisel ministeerium tagandas selleks ministri abi poolt kutsutud asjatundja. Ka see rewideerimine ei andnud mingisuguseid järeldusi.

Kuid kaebused ei lõppenud G. Scheel & Ko. panga wastu. Uutes palwetes rahaministrile juhtisid panga kliendid ministri tähelpanu juba ka selle asjaolu peale, et korratuste selgitamise ja wäärnähtuste kõrwaldamise puhul — mitte ainult ei saa kaitstud panga klientide huwid, waid awaneksid ka wõimalused selgitada, et mittekorralikku asjaajamise tõttu olla wäga suured summad riigikassale (tulumaksu jne. näol) kaduma läinud, millised asjaolud ka hiljem tõendust leidsid Riigikohtu otsuses, kus selgus, et panga poolt ülesantud puhaskasu summa pole mitte 18 miljonit marka, nii kui pank seda üles andis, waid mitu ja mitu korda rohkem.

Kaebuste puhul, mis rahaministrile sama panga kohta ka käesolewal aastal korduvalt tulid, tehti läinud suwel ministeeriumi nõunik härra Tombach'ile ülesandeks weel kord asja uurida.

Selle uue, arwu poolest wist juba kolmanda rewisjoni puhul, mida nimetatud ministeeriumi nõunik seekord isiklikult ja üksi, ilma wälise eriteadlaseta toimetas, on selgunud:

1) et kaebuste aluseks olla panga ja selle klientide erawahekorrad,

2) et fiskuse huwid selle juures kannatanud ei olla, ja

3) et G. Scheel & Ko. panga asjaajamine olla täiesti korras.

Wiimase asjaolu tõenduseks andnud ministeerium nimetatud pangale koguni eritunnistuse wälja.

Kaebajatele teatati rahaminister Westel'i resolutsiooni põhjal, et ministeeriumil puududa seaduslik alus asja hulka seada, et ettetoodud süüdistused olla põhjendamata, ja et asjas isegi tundemärke ei leiduda, mis krediit-seadustiku § 177-s ettenähtud põhjalikku rewideerimist korraldada wõimaldaksid. (Rahaminister Westel'i resolutsioon 20. augustil 1923 — Tsitsikow'i palwel.)

Kui siis kaebaja pööras samade andmetega, milles rahaministeerium midagi tähelpanemise wäärt ei leidnud olewat, — riigikontrolli, otsekoheste maksude peawalitsuse ja prokuratuuri poole, siis reageerisid nimetatud asutused selle peale järgmiselt:

Riigikontroll ja otsekoheste maksude peawalitsus leidsid nähtawasti, et siin ka riigikassa (fiskuse) huwid tõsiselt puudutatud on, ja saatsid materjaali kohtupalati prokurööri korraldusesse.

Prokuratuur leidis materjaali küllalt põhjendatud olewat, et eeluurimist alata, seda tähtsamate asjade kohtu-uurija kätte andes.

Tähelpanemise wäärt on asjaolu, et umbes samal ajal, kui rahaminister G. Scheel & Ko. pangale tunnistuse wälja annab kõigiti korralikku asjaajamise kohta, — leiab rahaministrile alluw otsekoheste maksude peawalitsus tarwiliku olewat samu andmeid edasi saata prokuratuuri.

Et rahanduse, eriti aga krediidi olud praegu isegi juba rasked on meie noores riigis, siis ei tohiks sündida, et usaldus pankade wastu asjata kõigutatud saaks sellega, et kohtulikku uurimist algatakse riigiasutuste ettepanekul panga wastu, kes wast mõni päew ennem kõige parema tunnistuse saanud rahaministeeriumilt korralikkuse eest.

Teisest küljest — kohustab aga praegune rahaturu kriis walitsust walwama kõige piinlikuma hoolega selle järele, et usaldus pankade wastu nende asjaajamise korralikkuse suhtes — oleks wäljaspool igasugust kahtlust.

Selgusetus sarnastes tähtsates küsimustes halwab meie rahandust, ja suurendab raskusi nii sise- kui väliskaubanduses.

Kirjeldatud asjaolusid arvesse võttes soovivad allakirjutajad Wabariigi Walitsuselt wastust järgmiste küsimuste peale:

1. Miks ei ole ülemaal kirjeldatud asjaolude puhul rahaminister tähelpanu pööranud fiskuse huwide peale?

2. Millised mõjuwad andmed olid väljamaalt tagasi jõudnud rahaministril selleks, et wiibimata G. Scheel & Ko. panga rewisjoni katkestada?

3. Mis andis rahaministeeriumile põhjust wast 20. augustil ja hiljem tõendada, et G. Scheel & Ko. panga asjaajamine on täiesti korralik, ja kas on see tõesti nii?

4. Kui ja, kas on siis wastutusele võetud ametnikud (otsekooste maksude peawalitsuses ja mujal), kes praegusel raskel ajal, wastupidiselt ministeeriumi otsusele on G. Scheel & Ko. pangakontori korraliku asjaajamise niivõrd mittekorraliku leidnud, et isegi sellesse puutuwa materiaali prokuratuurile saatnud, — sellega rahaturul ärewust sünnitades?

5. Kui aga G. Scheel & Ko. panga asjaajamisel korratusi ja kuritarwitusi tõesti ette on tulnud, — mis põhjustel leidis siis rahaminister võimaliku olewat wastupidist kirjalikku tunnistust pangale väljanda, ja ei ole mitte krediit-seadustiku alusel temale antud õigusi täiel mõõdul tarwitanud?

6. Mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta: a) et kindlustatud oleks seaduspäraline korralik ja õiglane asjaajamine erapankades, nii et selle all ei kannataks ei panga kliendid, ei riigikassa huwida ega ka pankade hea nimi? b) et G. Scheel & Ko. panga suhtes ükskord selgusele jõuda, kas on, ja kui ja, siis kui suures summas sel pangal ja tema klientidel riigi- ja tulumaksusid maksmata.

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu järgmise arupärimis-koosoleku päewakorda.

4. detsembril 1923 a. Tallinn.

(Allkirjad) E. Weberman,
Joh. Uibopuu,
Al. Tamm“).

E. Weberman (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! See arupäri-

mise-ettepanek, millega rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühmal au on teile täna esineda, on rajatud ühes pangakontoris ettetulnud wäärnähtuste puhul pangamajas korraldatud rewisjonide alusele. Awaliku saladusena oli teada, et kõnealolewa pangakontori asjaajamine pole mitte kõige paremas korras, et selle all kannatawad mitte ainult klientide huwid ja korralik pangaasjandus, waid ka see, mis riigile ja laiematele rahwahulkadele kõige tähtsam — usaldus pankade wastu. Makswate seaduste järele on rahaministril õigus selle järele walwata, et ka erapankade ja pangakontorite asjaajamine korras oleks. Siis oleks pidanud olema arusaadaw, et selle awaliku saladuse puhul ilma otsekooste sissetulewate kaebusteta rahaministeerium järewalwe korras oleks pidanud ammu selles asjas põhjalikule selgusele jõudma. Tegelikult kujunes asi weidi teisiti. Ka siis, kui otsekoehesed kaebused tulid, ei korraldatud rahaministeeriumi poolt niisugust rewisjoni, nii kui seda krediit-seadustiku § 177 wõimaldab, tähendab, rewisjoni, kus ootamatalt asjaajamise täielikku järewalwast korraldatakse. Nimelt, ma kriipsutaksin alla, et o o t a m a t a, see on seaduses öeldud wenekeelse teksi järele — *внезапный осмотр*. — Niisuguse äkilise, ootamata rewisjoni mõte on sellepärast tähtis, kui see asi edasi lükatakse, siis wõiwad mõnedki asjaolud muutuda. Olnud rewisjonide kohta wõiksin iseloomustamiseks juurde lisada, et pangal olid need „ootamata“ rewisjonide korraldamised juba ammu, mitu päewa enne teada. Kui 1922 a. korraldati rewisjon waluutaga sahkerdamise pärast, mille puhul, kas oli see ratsapolitsei wõi sõjawägi, isegi piirati see pank ümber, siis oli juba see päew wõi kaks enne seda panga juhatusel teada, ja wäga tähtsa näoga wõidi ütelda oma klientidele, et ärge nüüd sel päewal tulge, meil saab olema „ootamata rewisjon“. Umbes samasugune lugu kordus läinud aasta maikuul, kui wiimaks ikkagi täielik rewisjon korraldati. See rewisjon korraldati sellepärast, et rahaministrile otsekohe teatati, et siin on õige suurte riigi sissetulekute summade kõrwalhoidmisega tegemist. Tehti offitsiell ettepanek rahaministrile fiskuse huwides. Minul oleks huwitaw teada, kas on õige, et see küsimus on walitsuses arutamisel olnud. Nimelt ettenekus, mis asjast teadwad isikud walitsusele rahaministeeriumi kaudu esitanud,

oli nimetatud, et rewideerimise järeldus annaks riigimaksusid mitu ja mitu sada miljonit marka. Rahaministri asetäitja, rahaministri abi härra Rosendorff — sest rahaminister ise oli Genuas — oli siis otsustanud seda rewideerimist otsekohe korraldada, seda enam, et nii väga suured summad olid seal juures riigi sissetulekuna nimetatud, ja ettekanntud andmete järele wõidi oletada, et siin tõesti teatud määral alus ikkagi on. See 1922 a. rewisjon, mis nii iseloomustaw oli, oli korraldatud kellegi härra Similjow'iga eesotsas, kes kui asjatundja väga hästi teadis nende operatsioonide iseloomu. Pealegi olla see härra Wene rahaministeeriumis ligi 20 aastat teeninud idaosakonna juhatajana, nii et isik nähtawasti väga laialiste pangaasjandus-kogemustega oli. Kui sarnane asjatundja niisugused andmed ette tõi, siis oli arusaadaw, et rahaministri asetäitja seda tõsiselt wõttis ja nähtawasti Wabariigi Walitsusele ette kandis. Selle isiku juhatause all korraldati 3-liikmeline komisjon. Waewalt said nad paar tundi töötada pangas, see oli nimelt läinud aastal 15. mail, tulid hommikul kell 11 tööle, ning kella 2 paiku äkitselt telefoneeriti, et nad peawad wiibimata tulema rahaministeeriumi. Kui nad kolmekesi sinna läksid, seletati neile, et härra Scheel'i nõudmisel peab asjatundja, kes selle asja üles wõttis, kõrwaldatud saama, sest temal olla ärilised ühendused ühe panga kliendiga, kellegi Tsitsikow'iga, kes nõuda pangalt teatud summasid. Panga tõenduse järele olla siin isiklik-ärilised huwid mõõduandwad. Muidugi teada, kui on asjastuwitatud isik tunnistajana kohtu asjaajamises, siis on arusaadaw, et nõutakse selle kõrwaldamist. Praegusel silmapilgul ei saa seda mitte öelda. Nimetatud härra Similjow, kes oli esinenud kindla ettepanekuga, et tema selgitab neid wäärnähtusi, millede alusel riik saaks temale kuuluwad summad kätte, ei olnud aga mitte erawahekordades panga ning tema kliendiga, waid siin oli asi, mis fiskuse huwides üles wõetud ja sel puhul tema wahekorrad üksikute panga klientidega, kui need ka oleks olemas olnud, oleks seda rohkem tähtsad, ning seda soowitawam just sellele isikule wõimalust anda rewideerimist jätkata, sest wäljaspoolt tulnud ei tea ju nii hästi pangaasjanduse peensusi, kui see, kes ise ärilisi operatsioone seal ajanud, ning neile lähedal seisab. Kui

oletada, et siiski oleks tarwis isikut, kes asja lähemalt tunneb, erapooletuse mõttes kõrwaldada, siis oleksid pidanud olema dokumentaalsed tõendused ette tuua, et nimetatud isik ka tõesti on ärilises ühenduses ühe kaebajaga, praegusel juhtumisel nimelt Tsitsikow'iga. Kui mina küsisin rahaministri abi härra Rosendorff'i käest, kas temal on kirjalikku tõendust selle kohta, et see rewident on ärilises ühenduses ühe pealekaebajaga, siis selgus, et kirjalikku tõendust ei ole. Sellegi peale waatamata tagandati rewideerimise juht ja asjatundja, kes sellesse asjasse oleks selgitust wõinud tuua, tunni pealt, enne kui ta asja sai õieti weel algadagi, sest arwati, et see töö wõtab kuude kaupa aega, enne kui põhjalikku selgust saab. Teda tagandati kiire, wiibimata käsu põhjal, mis samal päewal wäljamaalt tagasijõudnud härra minister Westel oli heaks arwanud anda. Ma nimetasin just, „et samal päewal tagasijõudnud.“ sellepärast, et alla kriipsutada, et sarnase suure asja kaalumiseks härra ministril küllalt aega ei olnud. Kui asja, mis oli pikemat aega arutamisel härra Westel'i Genuas wiibimise ajal ja mida oli ka Wabariigi Walitsus pikalt ja laialt arutanud, selleks krediitwõimalusi otsides, tulla, nii ütelda laewalt palli peale, see tähendab otse rongist seda asja lõpetama, kusjuures rewideerimine väga kannatada wõis, siis äratada niisugune talituswiis teatawat imestust. Pean tähendama, et kaebtused selle panga wastu siiski ei lõppenud. Nähes, et niisuguse kindla ettepanekuga, nimelt fiskuse huwisid kaitsma wäljaspoolt tulnud isiku abil, selgeks teha, et see kes asja tunneb, selgusele jõuaks, et need katsed aga korda ei läinud, siis ei olnud ju ka kellegil teisel, kellel selleks andmed olid, enam tahtmist ega julgust selle asjaga walitsuse poole pöörata. Kuid mõned panga kliendid, kes leidsid, et ka nende isiklikkudele huwidele on ebakorraliku asjaajamise läbi liiga tehtud, kui nemad ei olnud mitmekordsete palwete peale, et asja rewideerimisele wõtta, kunagi mitte järeldusi saanud, et nad siis oma isiklikkudele palwetele juurde hakkasid lisama, et siin on ju ka ometi fiskuse huwid, riigikassa huwid seotud. Ja kuna need palwed sarnaste motiividega ette toodi, siis korraldati wiimaks tänawu aastal uus asja uurimine, kuid jällegi mitte sellel määral, nagu seda oleks krediit-seadustiku § 177 põhjal wõimalik olnud teha.

Kuid seda rewisjoni ei tehtud mitte nii, nagu seda läinud aastal algatati ja mitte lõpule ei wiidud, waid määrati lihtsalt ühele ametnikule kohuseks, nõuda Scheeli pangast wastawaid materjaale ja siis nende materjaalide põhjal selgeks teha, kas on need erakaebtused, mis on ministeeriumi tulnud, küllalt põhjendatud. Tähendab, seati ülesse teatud küsimused, ja asjasthuwitatud isik — pank, andis selle peale wastused.

Sarnase rewideerimise põhjal olla selgunud, et asi on kõigiti korras ja et mingisuguseid fiskuse huwisid siin puudutatud ei olla, et kõik see küsimus kuuluda panga ja tema klientide erawahekordadesse. Ja mis puutub asjaajamisse, mis ju aluseks wõis olla, ja pidi olema, selleks, et täielikku rewisjoni teha, siis oli selle kohta ministeeriumi tänawuaastase rewisjoni otsus, et asjaajamine on niiwõrd korras, et ei leidu mitte tundemärkigi selleks, et täielikku rewisjoni teha, et § 177 krediit-seadustikust tarwitada, tähendab, rewideerimist täielikul määral ette wõtta. Samal ajal oleks pidanud ju ometi rahaministril teada olema, et alles umbes aasta tagasi, nii rahaministeerium, kui ka Wabariigi Walitsus, olgugi tema — ministri — äraolekul, kuid siiski nii rahaministeerium, kui ka Wabariigi Walitsus otustas küsimust niisugusest waatepunktist, et seal on midagi rewideerida, waatamata selle peale, et tänawu aasta on kunni Riigikohtuni läinud protsess, mitteõiglase puhaskasumaksu summa ülesandmise asjus, protsess, mis mõnede teadete järele sellega lõppes, et maksustamise alla kuuluw tulu, tähendab puhaskasu, selle pangakontoril ei ole mitte 18 miljonit, nagu teatati, waid et ühede andmete järele olla ta 164 miljonit, teiste järele aga vähem miljonid, kuid nagu minule Scheeli panga juriskonsult teatas, et 118 miljonit olla selgunud rohkem Riigikohtu otsuse järele. Nii siis saab riik 15—20 miljonit tulumaksu rohkem, kui enne kawatsetud oli. Kui nüüd panga asjaajamine on sarnases korras, et puhaskasu summa wõib kõikuda nii suurel määral, kas wõib siis oletada, et samal ajal ministeeriumil õigus on ütelda, et asjaajamine olla igapidi nii korras, et waja ei olla rewisjoni teha, kuna seaduse järele rewisjoni tegemiseks ei ole rohkem tarwis, kui seda, et ministeeriumile oleks teatatud, et panga asjaajamises on ette tulnud korratus. Siin ei olnud aga mitte

ainult teatud korratused, siin olid kindlad kaebtused, nagu otsekoheste maksude peawalitsuse nõudmine tulumaksu asjus. Sellest olöks ju olnud küllalt, et rewisjoni korraldada, aga ministeeriumile oli see kõik ikkagi liig wähe selleks, et rewisjoni teha. Arwan, et ei oleks mitte tarwis olnud anda pangakontorile sarnast kirja, wõi eritunnistust, nagu ma seda arupärimise tekstis nimetan, mis oli õiguse pärast mitte eritunnistus, waid nii ütelda kiidukiri, mida weel peale kauba pangale anti. Nüüd oli pangakontoril hea uhkustada selle kiidukirjaga ja teda oma klientidele näidata, et waadake, ministeerium on alles sügisel leidnud, et meie asjaajamine on kõige paremas korras. Ma ei hakka ette tooma neid põhjendusi, mis juba arupärimise-ettepaneku tekstis lugupeetud Riigikogu liigetele kätte on saadetud, nimelt seda, et sarnases küsimuses ei tohi selgusetus mitte edasi kesta. See on meie rahaasjanduse seisukorra tõttu isearanis tähtis, kus meie noores riigis nüüd juba nii kui nii raske seisukord on rahaturul. Kui usaldust pankade wastu asjata kõigutatakse sellega, et kohtulikku uurimist wõetakse asjata panga wastu ette, siis ei ole see soowitaw. Ja kui on tarwis rewisjoni ette wõtta, ja seda siis mitte ei tehta, see ei ole ka soowitaw. Siin peab selgusele jõudma, sest kui meie erapankades ette tulewad korratused asjaajamises, kus selle all kannatawad kliendid, see oleks meie riigi noort rahaasjandust arwesse wõttes, kardetaw sellepärast, et siis kliendid püüawad operatsioonide teha mitte panga kaudu, waid kuidagi erateel, kui teada on, et pangad asja mitte korralikult ei aja. Sellest kahtlusest oleks pidanud rahaministeeriumil juba küllalt olema, et asja rewideerimise alla wõtta, et asja selgitada. Kui on asjaajamine tõesti korras, siis peaks rahaministeerium juba walwama selle järele, et panga hea nimi puudutatud ei saaks, see tähendab, selgitama, kas on süüdistus õige. Ettekantud asjaolud näitawad, et rahaministeerium on teinud ühe otsuse ja temale alluw otsekoheste maksude peawalitsus on saawutanud sellest teise järeltuse. Selgusetus sarnastes tähtsates küsimustes halwab meie rahaasjandust ja suurendab raskusi rahaturul. Kirjeldatud asjaolusid arwesse wõttes oleks täiesti tarwilik, et see arupärimise-ettepanek saaks wastu wõetud, et Wabariigi Wa-

litsus wõiks wastata nende küsimiste peale, mis meie siin üles seadnud oleme:

1) Miks ei ole ülemalkirjeldatud asjaolude puhul rahaminister tähelepanu pööranud fiskuse huwide peale?

2) Millised mõjuwad andmed olid wäljamaalt tagasi jõudnud rahaministril selleks, et wiibimata G. Scheel & Ko. panga rewisjoni katkestada?

3) Mis andis rahaministeeriumile põhjust wast 20. augustil ja hiljem tõendada, et G. Scheel & Ko. panga asjaajamine on täiesti korralik, ja kas on see tõesti nii?

4) Kui ja, kas on siis wastutusele wõetud ametnikud (otsekoheste maksude peawalitsuses ja mujal), kes praegusel raskel ajal, wastupidiselt ministeeriumi otsusele on Scheel & Ko. pangakontori korralikku asjaajamist niiwõrd mittekorraliku leidnud, et isegi sellesse puutuwa materiaali prokuratuurile saatnud, — sellega rahaturul ärewust sünnitades?

5) Kui aga G. Scheel & Ko. panga asjaajamisel korratasi ja kuritarwitusi tõesti ette on tulnud, — mis põhjustel leidis siis rahaminister wõimaliku olewat wastupidist kirjalikku tunnistust pangale wälja anda ja ei ole mitte krediit-seadustiku alusel temale antud õigusi täiel mõõdul tarwitanud?

6) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta: a) et kindlustatud oleks seaduspärane korralik ja õiglane asjaajamine erapankades, nii et selle all ei kannataks ei panga kliendid, ei riigikassa huwid ega ka pankade hea nimi?

b) et G. Scheel & Ko. panga suhtes ükskord selgusele jõuda, kas on, ja kui ja, siis kui suures summas sel pangal ja tema klientidel riigi- ja tulumaksu maksmata?

Ma kriipsutaksin lõpuks weel alla, et siin ei ole jutt mitte üksi pangast enesest, waid ka panga klientidest. Sest kui selgub, et panga asjaajamine ei ole mitte täiesti korras, siis wõib maksustamise suhtes awalikuks tulla, et puhaskasu maksmine ei ole maksmata jäänud mitte üksi panga poolt, waid ka nende klientide poolt, kes temaga operatsioonid tegid. Wäga palju neist on juba Eesti wabariigile selja pööranud kõigi oma tuludega ja kasudega, kuid mitmed on weel kättesaadawad. Sellepärast oleks wäga tarwilik selgusele jõuda, kas on seal riigikassa huwid kannatanud ja kui on, siis kui palju ja kui mitte, siis tuleb seda öelda, et ei ole. Põhjalik rewisjon on siin tingimata tarwi-

lik. Seda kõike arwesse wõttes, teen mina arupärijate nimel ettepaneku seda arupärimise-ettepanekut wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Arupärimist toetawad kaugele üle 25 Riigikogu liikme — seega on arupärimine wastu wõetud.

Täiendawaks ettepanekuks on sõna rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Et küsimus, mille kohta meie arupärimisega esinesime, nii kui nii wäga pikale on läinud ja et siin iga päewaga asjad ikka segasemaks wõiwad minna, siis teen ettepaneku, et selle arupärimise peale wastamiseks määrataks 7-päewaline tähtaeg.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud.

8. Wabaladude seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **K.**

Ast (loeb): Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada „Wabaladude seaduse“ lõpulikku teksti järgmiste parandustega:

Parandus 1) § 1, rida 2: ehk omawalitsuse, p. o. wõi omawalitsuse.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 2) § 1, rida 5: kautsjon, p. o. tagatis.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 3) § 4, rida 1: ehk tähtajata, p. o. wõi tähtajata.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 4) § 13, rida 6: ehk häwitatakse, p. o. wõi häwitatakse.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 5) § 22, rida 1: seal hoidmise, p. o. ladus hoidmise.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on parandus wastu wõetud, — seega on kõik redaktsiooni komisjoni parandused wastu wõetud.

9. Asunikkuudele Rahaasjanduse ehitusaastatel komisjoni aruandja H. Ostrat: toetusandmise andja H. Ostrat: seadus — Riigikogu koosolekul III lugemisel. 27. now. wõeti käesolewa seaduse § 1

wastu. § 2 kohta tehti rkl. Johanson'i poolt parandus — wälja jätta teine rida, alates sõnadega „ja arwatakse jne.“ Rkl. Oja tegi paranduse § 2 lõppu juurde lisada sõnad — „ilma protsendita“. Ühtlasi tekkis ka Riigikogu liigete hulgas kahtlus, et see seadus ei wastu mitte oma põhimõtetele, sest et seda toetussummat ei saa mitte wälja anda ilma käemeesteta. Ehituslaenude wäljaandmiste määrustes on ette nähtud, et laenu antakse ainult neile, kel käemehed on. Toetussumma arwatakse ehituslaenu juurde, järjelikult ka toetusraha saamisel peawad käemehed olema. Et paranduste ja kahtluste kohta seisukohta wõtta, anti käesolew seadus komisjoni tagasi. Rahaasjanduse komisjon waatas parandused läbi ja leidis, et need juba rahaasjanduse komisjonis hääletamisel on olnud ja eitawalt otsustatud ja jäi ka nüüd oma endise otsuse juurde.

Kahtlus oli põhjendatud selles mõttes, et asunikud ehituslaenu saawad kahe seaduse järele 1) „Riigi Teataja“ nr. 157/158 — 1922 a. seadus nr. 97, mille kohta Wabariigi Walitsusel õigus on määrusi wälja anda ja 2) „Riigi Teataja“ nr. 106 — 1923 a. seadus nr. 89, mille teostamine peab sündima määruste alusel, mis on wälja antud esimese laenu teostamiseks ja kinnitatud 18. mail 1923 a. — „Riigi Teataja“ nr. 74 — 1923 a.) Kuna toetuslaenu eritingimus nüüd asunikkuude ehituslaenu määruste täiendamisega ellu wiia tuleb, teise ehituslaenu teostamise määrusi walitsus muuta ega täiendada ei saa, siis tuleks komisjoni arwates toetuslaenu loomulikult arwata esimese asunikkuude ehituslaenu juurde, mille teostamiseks antud määruste muutmiseks Wabariigi Walitsu-

sel õigus on; et nüüd igasugust kahtlust kõrwaldada, otsustas komisjon seda § 2 juures ära tähendada ja esitab selle paragrahwi juurde Riigikogule wastawa redaktsioonilise paranduse („Riigi Teataja“ nr. 157/158 — 1922 a. seadus nr. 97). Seletuskirjas on parandus walesti ära märgitud, seaduse nr. 96 peab olema nr. 97. Sellepärast palun siis § 2. järgmisel kujul wastu wõtta. „Toetussumma antakse wälja peale hoone sarikate alla wiimist ja arwatakse riigi poolt asunikkuudele antawa ehituslaenu („Riigi Teataja“ nr. 157/158 — 1922 a. seadus nr. 97) juurde.“

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **H. Ostrat** (loeb): § 3. Käesolewa seaduse täidewiimiseks on õigus põllutöoministril kokkuleppel rahaministriga korraldawaid määrusi wälja anda.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) § 3 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Panen seaduse lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus lõpuhääletamisel wastu wõetud.

10. Eesti ning Rahaasjanduse Daani-Islandi komisjoni aruandja M. Martna: wahel kaubanduslikkude Austatud Riigikogu liikmed! Kõneallosew seaduseelnõu — Eesti ning Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahekorradade korraldamiseks 7. sept. 1923 a. wahetatud nootede kinnitamise seadus — I lugemisel.

nootide kinnitamise seaduseelnõu kaubalepingu ajalugu on hiljuti siin wastu wõetud Rootsi ja Eesti wahel sõlmitud kaubalepinguga ühesugune. Sel ajal, kui Daani Eesti iseseiswust tunnustas ja seda teada andis, awaldas Daani walitsus soowi, Eestiga kaubalepingut sõlmida ja Wabariigi Walitsus otsustas sellele soowile wastu tulla ja tegi wälisministeeriumile ülesandeks, Daani walitsusega selles asjas ühendusesse astuda. Sel tagajärjel on wastastikku nootid wahetatud ja, nagu

ma tähendasin, 7. sept. Wabariigi Walit-suse poolt wastu wõetud.

Kui me kaubandusliku läbikäimise peale Daani-Islandiga waatame, siis peame tunnistama, et see meie kaubanduses ilma tähtsusetä ei ole. Härra välisminister annab oma seletuskirjas nootide wahetamise asjas sellest seadusest ülewaate ja tähendab, et see kaubalepingu sõlmimine Eestile rahalist kasu ei too ja selle seaduse põhjal näib nii olewat, nagu saaks Daani selle lepingu põhjal Eesti poolt teatawa tollialanduse läbi tulustid, sest et see enamsoodsuse alusel sõlmitakse, mislääbi Daani selle kaubalepingu sõlmimisega need soodustused saab, mis Eesti Prantsusmaale 1922 a. juunikuu kaubalepingu põhjal on andnud. Wälja jääwad siin muidugi Eesti naaberrigid Läti, Leedu, Soome ja ka Wenemaa. Need soodustused aga, mis Eesti Prantsusmaale on lubanud, lähewad iseenesest Daani peale üle. Siiski tähendab härra välisminister wäga õieti, et kui ka käesolew kaubaleping Eestile rahalist kasu ei too, siis on ometi wäga tähtis, et ta selle faktilise olukorra juriidiliseks muudab ja see ongi niihästi rahaasjanduse- kui ka väliskomisjoni arwates tähtis. Olgugi, et Eestil Daaniga kaubanduslikus läbikäimises õnelikul kombel mingisuguseid hõõrumisi ei ole olnud, waid Eesti kaupmeestel ja laewameestel on selles suhtes — niipalju kui awalikult teada on, kerge toimida olnud, nagu ka Eesti kodanikud, kes Daanis elawad, neidsamu wabadusi maitsta wõiwad, mis Daani oma kodanikud maitsewad. Senni oli see faktiliselt nõnda, kuid kaubalepingu sõlmimisega saab see juriidiliselt makswaks.

Kui meie kauplemise wahekorda Eesti ja Daani wahel jälgime, siis wõib öelda, et see algusest peale wõrdlemisi elaw on olnud ja ei ole mingit põhjust oletada, et selles muutust wõiks tulla. Palju rohkem põhjust on arwata, et käesolew kaubaleping head kaubanduslikku wahekorda weel enam kindlustab ja edendab.

Wäljawedu Eestist Daanimaale oli 1920 aastal ligi 346 tuhat puuda, sissewedu Daanist meile — 333 tuhat puuda, see on — kaubanduse tasakaal oli meile soodne. Järgmisel 1921 a. oli wahekorä küll teine, see on 320 tuhande puuda sisseweto wastu oli meie wäljawedu ainult wähe üle 158 tuhande puuda. Aga 1922 a. ja 1923 aasta esimese poole kaubandus

muutus jälle Eesti kasuks. Kuna Eesti wäljawedu Daanimaale üle 203,7 miljoni marga tõusis, ulatas sissewedu 196,6 miljoni margani; ja praegu lõppewa aasta esimese poole kaubanduslik arenemine näitab weel soodsamat pilti: wäljawedu 182,4 miljonit marka, sissewedu 126,3 miljonit marka.

Kogu Eesti sisseweost langes 1922 aastal Daani kasuks 3,5% ja 1923 aasta esimesel poolel 3% — markades arwatud. Kogu meie wäljaweost läks — marga wäärtuses — Daanimaale 1922 aastal: 4,2% ja 1923 a. esimesel poolel 6,8%. Wäljaweto maade hulgas seisis Daani 1922 aastal kaheksandal kohal, käesolewa aasta esimese poole lõpul aga seitsmendal kohal. Sisseweto suhtes oli Daani 1922 a. kuuendal — ja käesolewa aasta esimesel poolel kaheksandal kohal. See on muidugi maa wäiksusest tingitud.

Kaubawahetuse iselaadi peale waadates näeme, et meie Daanimaalt peasjalikult järgmised kaubad tulewad: toidu- ja maitseained, sõidu- ja weoriistad, kangaskaup, süsi, õli, metall, metallikaubad ja mõningad keemia produktid.

Et need kaubad suures ülekaalus on, näitab wõrdlus sissetoodud kaupade summa ja siin märgitud kaupade summa wahel.

Daanist sissetoodud kaupade summa oli 1920 aastal 333 tuhat puuda, 1921 a. 319.785 puuda, 1922 aastal 196,6 miljoni marga wäärtuses ja käesolewa aasta esimesel poolel 126,3 miljoni marga wäärtuses. Eelpool märgitud kaubad andsid 1920 a. — 304.746 puuda, 1921 a. — 301.840 puuda, 1922 a. — 176,5 miljoni marga wäärtuses ja käesolewa aasta esimesel poolel 110,2 miljoni marga wäärtuses.

Meie tähtsamad wäljaweokaubad Daanimaale on järgmised: kangaskaubad, toiduained, mineraalid, loomariigi saadused, puu ja puukaubad, keemia produktid ja paber, mis wiimasel ajal wähenenud on.

Kogu wäljawedu Daanimaale oli 1920 a. 346 tuhat puuda, 1921 a. — 158 tuhat puuda, eelpool märgitud kaupade puuda arw oli 1920 aastal — 345.000 puuda ja 1921 a. 156 tuhat puuda. Wiimaste aastate üldine wäljaweokaupade wäärtus Daanimaale oli 1922 a. — 203,7 miljonit marka, 1923 a. esimesel poolel — 182,4 miljonit marka, millest eelpool mär-

gitud kaupade arwele tuleb 1922 a. — 202,6 miljonit marka ja 1923 a. esimesel poolel — 180,7 miljonit marka.

Kuna Daani-Island käesolewa kaubalepinguga need soodustused saab, mis Eesti poolt 1922 a. juunikuu kaubalepingu põhjal Prantsusmaale on lubatud, tuleb meil waadata, kas Prantsusmaaga sõlmitud leping meile sel puhul kahjulik ei wõiks olla, eriti seda silmas pidades, et meie kaubanduslik läbikäimine Daani- maaga palju suurem on. Prantsuse sissewedu oli 1922 a. kogu Eesti sisseweost markades 0,2%, Daani sissewedu aga 3,5% ja käesolewal esimesel poolaastal — 0,2% sissewedu Prantsusmaalt, kuna Daani — 3% oli. Eesti wäljawedu Daani oli 1922 a. — 4,2%, 1923 a. esimesel poolel — 6,8%, ja Eesti wäljawedu Prantsusmaale oli 1922 a. 2,8%. 1923 a. esimesel poolel — 2,4%. Meie näeme, et kaubanduslik läbikäimine Eesti ja Prantsuse wahel hoopis wähem on, kui Eesti ja Daani wahel, hoolimata sellest, et Prantsusmaa rahwaarwu poolest umbes 10 korda perekam on.

Kuid hoolimata sellest, ei ole karta, et Eesti käesolewa kaubalepingu sõlmimise läbi suurt tollikahju saada wõiks, sest et peaaegu kõik Prantsuse kaubad, mis meil tollialandust saawad, Daanist meile toodawatest kaupadest üsna teist laadi on. Need on nimelt eestkätt würtsid — Gewürze, — mõnesugused wähesed marjad, poolwalmis arstirohud, lõhnaõlid, tooressiid, mineraalweed, mõnesugused wärwiollused, optikariistad, korgipuu koor, weinid ja mõnesugused teised alkoholised maitseained — joogid. — Selle sarnast ei leia meie Daanist toodawate kaupade seast peaaegu mitte sugugi. Nõnda ei ole siis mitte ette näha, et Prantsuse-Eesti kaubalepingus leiduwad soodustused Eesti-Daani-Islandi kaubalepingu juures kunagi nimetamiswäärt osa wõiksid mängida, nagu seda ka Eesti-Rootsi kaubalepingu wastuwõtmise puhul siinkohal rõhutati.

Kuna Eesti ja Daani waheline kaubandus kõigiti loomulikku arenemise teed näib käiwat, nii et siit waewalt midagi ülearusena wälja jätta oleks, on wäga tähtis, mis meie wälisministri seletuskirjast loeme, nimelt, et käesolew kaubaleping faktilise seisukorra juriidiliseks muudab, mis aga mõlemile poolele wäga tähtis on. Ma wõin kinnitada, et ka Daani

nis asuwad Eesti kodanikud seda rõõmuga terwitawad.

Ma tarwitan heameelega seda juhust ja kriipsutan alla, et Daani poolt meile alati heatahtlikult wastu on tulnud. Mitte ainult sel ajal, kui Eesti wälissaatkond Kopenhaagenis wiibis ja seal Eesti iseisewisuse tunnustamise heaks töötada püüdis, waid ka pärast seda ja alati. Eesti kodanikud ei kannata Daanis mingisuguste kitsenduste all, waid nad maitsewad Daani elanikkudega ühesuguseid wabadusi ja kaubanduslikus läbikäimises ei ole mitte kuulda olnud, et Daani poolt Eesti kaupmeestele kitsendusi teha oleks püütud.

Kõike seda silmas pidades ei ole meil, minu arwates, mingit põhjust käesolewa kaubalepingu seaduse wastu olla ja ma julgen eeldada, et Riigikogu selle seaduse wastu wõtab.

Panen rahaasjanduse komisjoni nimel ette Eesti ning Daani-Islandi wahel kaubanduslikkude wahekordade korraldamiseks 7. sept. 1923 a. wahetatud nootide kinnitamise seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

11. Kaitsepolitsei Üldkomisjoni ärakaotamise aruandja **J. Jaakson:** Austatud Riigikogu liikmed! Kaitsepolitsei ärakaotamise

seaduseelnõu on sisse antud Riigikogu liikete J. Reesen'i, J. Tomp'i ja R. Weiram'i poolt juulikuul käesolewal aastal. Riigikogu otsuse põhjal anti see eelnõu üldkomisjoni läbiwaatamiseks ja nüüd esineb üldkomisjon Riigikogule ettepanekuga seda eelnõu tagasi lükata. Põhjendused oleksid järgmised: Kaitsepolitseil on riikliku tähtsusega ülesanded täita. Wõib olla, et seal wäärnähtused on ette tulnud, kuid sellepärast ei saa ometi terwet asutust ära kaotada, sest salata ometi ei saa, et selle asutuse ülesanded on riikliku tähtsusega. Sarnast korda ei ole kusagil riigis ja ei saa ka kusagil olla. Kui kaitsepolitsei ei peaks soowitawal wiisi töötama, siis tuleks teda reformeerida, aga mitte ära kaotada. Käesolewas eelnõus ei ole aga reformeerimisest jutt, waid on ette pandud kaitsepolitseid täiesti

ära kaotada. Teiseks on seaduseelnõu täiesti väljatöötamata kujul sisse antud, sest on ära tähendamata jäetud, kelle kätte meie anname selle asutuse ülesanded ja kõik aktid, mis pooleli. Likwideerimiseseaduses on tähendamata jäetud, kuhu need poolelijäänud asjad panna ehk mis warandustega teha. Eelnõu seda ette ei näe, waid nõuab, et telegraafi teel peaks seadus maksma pandama. Mis peawad siis need ametnikud peale hakkama, kui nad saawad telegrammi, et kaitsepolitseid enam ei ole; selleks ei ole neile juhtnõõre antud ja riigi warandust laiali jätta saatuse hooleks, ei ole ometi wõimalik. Samuti peaks eelnõus ära tähendatud olema, missugune on nende ametnikkude saatuse, kes praegu kaitsepolitseis teeniwad. Nad on riigiametnikud ja neil on õigus palka saada. Kas tulewad need ametnikud lahtilastuks lugeda otsekohe, wõi peab neile palka edasi maksetama, ei ole ka eelnõus ette nähtud. Kõike seda arwesse wõttes esineb üldkommisjon ettepanekuga eelnõu tagasi lükata.

R. Weiram (töörp.): Kui meie poolt see seaduseelnõu kaitsepolitsei ärakaotamise kohta esitati, siis ei teadnud enamuserakonnad, mis sellega peale hakata. Demokraatlikust liidust tehti ettepanek seda seadust riigikaitse komisjoni läbiwaatamiseks anda. Sellega näitas muidugi demokraatlik liit selgesti, et tema tahtis riigi seisukorda niiwõrd kaitsta, et seda otseteed riigikaitse komisjoni andis. Wanasõna ütleb: et kellel pattusid liig palju, see püüab nendest eemale saada, näidates, nagu tema see õige oleks. Nüüd on siis peale pikaajalist puhkust see eelnõu kord arutusele tulnud. Meie käsitame seda seaduseelnõu kahest küljest: 1) et kaitsepolitsei laialiste töörahwa hulka poliitilise meelsuse wastane ja kogu oma koosseisuga töörahwale wastik ja waenulik on ja 2) et ta otse meelega klassiteadlikku töörahwast kõiksugu meelitustega, awatlemistega ja walekaebamisega on püüdnud prowotseerida. Meie näeme, et mitmed niisugused kahejalgsed, kes seda ametit peawad, kellele suured usaldused antud on, on niikaugele läinud, et mõned isikud oma kõlwatu ülespidamisega, tööliste tagakiusamistega seltskonna awalikkuse ette on tulnud. Üks sarnasest kurjategijatest ja töörahwa piinajatest oli Tartu kaitsepolitseinik Karw. Omal ajal omandas see Karw Tartu kait-

sepolitseis enesele suure kuulsuse, aga seda Karw'i mõisteti kolmeks aastaks türmi. See löwi omandas Tartus kord, nagu ma juba tähendasin, suure kuulsuse tööliste kägistamises. Üks tööline, nimelt Anna Heilberg, teab selle suure isiku kohta nii rääkida, kes oli mingisugusel juhusel pääsnud nendest hirmsatest kätest, sellest Tartu kaitsepolitsei piinakambri. Tema jutustab oma eluloost järgmist: „Mind arreteeriti 29. juulil 1921 aastal Riia ja Tähe uulitsa nurgal. Just sel silmapilgul, kui ma poest välja tulin, löödi mul poest ostetud kraam käest maha lihtsa küsimisega. „Mis Sul, kuradil, siin on?“ (Wahelhüüe paremalt poolt.) Mina tahan just seda näidata, missugust wiisi ja abinõusid tarwitab kaitsepolitsei. — „Üks tahtis minu käest kinni wõtta, minu käest rahakotti ära wõtta, aga et ma seda kohe ei andnud, siis käskisid nad mind ühes tulla. Eha tänawal, kus nad mind uuesti peatasid, ütles üks kaitsepolitseinik: „Pane talle, kuradile, wastu nägu, tal on mingisugused dokumendid suus,“ mille peale mind kohe üks nendest wastu nägu löi.“ Üks neist oli just seesama Karw, kelle kohta ma juba tähendasin, kes kolmeks aastaks türmi mõisteti. „Peale löömist hakkas ta mind näost küünistama ja lõpuks pistis mulle rewolwri otsa suhu, et seega suud awada. Rahwast kogus palju uulitsale ja kui need küsisid, mis on juhtunud, siis wastasid kaitsepolitseinikud, et nemad on hoora kinni wõtnud, ta on joobnud ja ei tule edasi. Lõpuks, kui nad mind küllalt peksnud olid, panid nad mind woorimehe peale ja woorimehe katuse all hakkas seesama Karw jällegi mind peksma, tagus mulle rusikatega pähe, wõttis mul kõrist kinni ja rebis minu bluuse katki. Üks jalg jäi mul woorimehe pealt rippuma ja lohises mööda uulitsakiwa. Peksmise tagajärjel jooksis mul weri suust ja ninast. Et minu jalg oli wigastada saanud, siis lohistati mind kaitsepolitsei majja. Kaitsepolitsei ülema abi Saarepere wõttis mind wastu ja hakkas mulle jälle mõlema poole näkku lööma, kusjuures ta mu kaks hammast välja löi ja minu pahemat kõrwa niiwõrd wigastas, et ma siiamaani midagi ei kuule.“ (Wahelhüüe paremalt poolt.) — Ma tahan just üksikud faktid ette tuua ja näidata, et ka Eesti ajakirjandus nende kohta on oma sõna ütelnud, just see ajakirjandus, kes riiklikul alusel seisab, kui tähendatakse ühisele wäerinnale, et see mitte riiklikul

alusel ei seisa. (J. Soots (põl.): Ei seisa ka.) Need on üksikud andmed, mis võib siin ette kanda. Kõiki neid andmeid oleks häbi ette kanda ja ma arwan, et iga Riigikogu liige võiks neid kuuldes punastada, kui ma kõiki neid ette kandma hakkaksin sõna-sõnalt, mis väljapääsenud sest räägiwad. Ta jutustab edasi: „Mind löödi nõnda kaua kunni ma maha jäin. Saarepere lõi mind jalaga, mille peale ma wiimaks meelemärguse kaotasin. Kuulsin weel kui keegi ütles, et tarwis see raibe siit ära koristada, käskjalad tulewad.“ — Mina rõhutan seda, et kui inimest ühe asja juurde wiia, kus teda tuleks üle kuulata, kui tema kohta tuleks selgusele jõuda, kes see isik on, siis ometi mitte niisuguste wiisidega ja wõtetega, mis on tarwitanud kaitsepolitsei. Mis võib siis sellest inimesest järele jääda. See inimene ei räägi ühe sõnagagi sellest, et temale oleks öeldud, milles teda süüdistatakse, waid hakati peksma, rewolwri otsa suhu panema, kuid lõppude lõpuks tuli välja, et temal suus midagi ei olnud, waid et tema kui iseseisew inimene, ei tahtnud algatatud kõlwatute abinõude tarwitamisel enast nende alla painutada. — „Kui ma uuesti meelemärgusele tulin, — kirjutab seesama Anna Heilberg, — leidsin ma enast ühest wäiksest toast. Tuba oli mees-terahwaid täis ja nad kõnelesid kõige mustemate sõnadega. — Ma jätan need sõnad ütlemata. — Riided olid mul niiwõrd katkised, et minu alumine keha täiesti paljas oli. Peksmisest olid minu silmad niiwõrd paistes, et ma midagi ei näinud, kuid lõpuks nägin, et kaitsepolitsei ülem Bachman toa uktsel seisis ja kõike seda rahulikult pealt waatas, kui kaitsepolitseinikud mind wägistasid. Silmade peale olid mul riided tõmmatud.“ Nii kirjutab Anna Heilberg. Naisarst, keda lõpuks toodi, on niiwõrd ära ehmatanud, et ligigi ei ole julgenud tulla. Siis on ta küsinud, mis siin on juhtunud, ning saanud wastuseks, et kaitsepolitsei on libu joobnud olekus uulitsalt leidnud, kes on oma näo katki kukkunud wastu uulitsakiwa. Niisugune oli esimene juurdus. 29. juunil wõeti Anna Heilberg kinni ja piinamiste järele lamas ta maas kunni 4. juulini, kus wast ülekuulamist alustati. Tähendab, 4. juulil alles toodi ta ülekuulamisele. „Kiniwõtmisel wõeti minu käest ära 35.000 marka.“ Sellest rahast on Saarepera omale wõtnud 25.000 marka, ülejäänud 10.000 marka kirjutati protokollis. Selle

raha juures pikemalt räägib seesama isik, et tema käest küsitud, kust tema raha saanud ja katsutud seega tunnistama sundida, et raha on Wenemaalt saadud, sellepeale waatamata, et ta seletanud, et raha on temale keegi isik hoiule andnud. Ja lõppude lõpuks wõeti sellest rahast 25.000 m. ära, kuna 10.000 marka protokollis kirjutati. (J. Soots (põl.): No see on nüüd küll tühi jutt.) Ja see on härra Soots'i arwates küll tühi jutt, aga nagu ma tähendasin, tahan ma siin piirduda ainult mõne küsimuse juures. Siin praegusel ajal istuwad tollaegsed prokurörid, kes kaitsepolitsei teguwiisi ka õigeks ei saanud pidada, kes ise tõendawad, et kaitsepolitsei äärmiselt üle nende aisade on astunud, mistalle on käsitamiseks antud. Edasi. Kord tulnud Bachman ja kõige nende endiste metsikuste asemele esinenud nüüd juba lõbusa usutelemisega, lubanud Heilberg'i mehe juurde saata, 4.000.000 marka raha anda, kui ta aga Wiktor Kingissepp'a ja pörandaalused trükikojad kätte juhatab. Anna Heilberg tähendas, et tema niisuguste asjadega tegemist ei tee. Et Heilberg otsekohe uulitsal arreteeriti, wastu nägu pekseti jne., näitab selgesti, et siin oli tegemist kuritarwitusega. Siin oli ainult seda jälgitud, et tema juures 35.000 marka raha oli, ja et seda raha kuidagi wiisi tarwis omandada, mispärast siis temal otsekohe uulitsal rahakott käest ära taheti wõtta. Ja kui tema seda ei andnud, siis hakati teda peksma. Öösel tulnud wahel terwe kari kaitsepolitseinikka sisse ja hakanud püsse laadima — see manööwer kordunud mitu korda ja päris perioodiliselt. Saarepera tõmmanud korra rewolwri välja, sihtinud, nagu tahaks ta lasta ja ütelnud ise: „Annan paugu, ongi otsas.“ Niisugused on asjaolud, mida keegi tagasi lükata ei saa. See tehti just selleks, et lihtsalt inimest välja kutsuda ja awateleda. Isegi niikaugale läksid nemad, et seltskond hakkas seda asja maha tegema ja seletama, et miks on meil tarwis sarnast aparati. Laiemad töörahwa hulgad on seda katsunud selgitada, kuid neid ei ole mitte tähele pandud. Tähendatud naisterahwas ütleb, et kaitsepolitseinikud alati olnud joobnud olekus, kui nemad kedagi üle kuulanud. Lauasahtlis seisnud alati püss, päewa ajal olnud see püss laadimata, aga ööseks laeti ta täis, millega siis kella 3 ajal öösel tihtipeale ähwardati, et kui Teie tunnistada ei taha, siis warem ehk hiljem kruusaauku lähete.

17. augustil ilmus alles arst, see tähendab enam kui 1½ kuu pärast, kes siiski tähendas, et kõik need tagajärjed, mis peksmisel tekkinud, näha olnud. Pea mädanemise kohta tähendanud see arst, et teine asi oleks olnud, kui kõri oleks maha lõigatud, kuid niisugusele haigele meil haigemajas kohta ei ole. Et inimene täiesti piinatud oli, mis naisarsti sõnadest wõib oletada, kui ta ütles, et mis on selle inimesega juhtunud ja peale selle selgus uurimise juures, et inimene oli ära wägistatud. Naisarstil ei olnud isegi julgust tema juurde minna, sest niiwõrd rängasti olid nad piinanud ja wägistanud.

Samasugusest piinamise süsteemist jutustab ka weel kaitsepolitseist pääsenud Irina Adamson. Ta tõendab samasuguseid fakte. Ei taha asja pikalt käsitada hakata, kuid peab tähendama kõlbluse seisukohast wälja minnes, et neid asjaolusid siit kõnetoolilt häbi oleks ette kanda, mis temaga juhtunud on. Kui tema oma mehega seltsis arreteeriti 13. septembril 1920 a., siis jäeti 2 kuuks, mis tema mees kinni oli, tema kodu kaitsepolitseinikud walwama. Need kaitsepolitseinikud olid selle aja jooksul nii kaugele läinud, et nad Adamson'il lehma olid ära tapnud ja kõik selle aja Adamson'i majas tüdrukutega pidutsenud. Terwe 2 kuud häwitasid nemad Adamson'i warandust ja tegid kõlwatumaid ja kombluswastaseid tegusid. Mõne päewa pärast pandi Tartus Irina Adamson ühe tunnistajaga silm silma wastu ja arusaadawalt ei teadnud Irina Adamson nendest kaebtustest, mis tema peale oli tunnistatud selle isiku poolt, mitte midagi. Öeldi talle, muidugi öeldi kõrwalt isikule, et Irina Adamson pidada kõik tagasi ajama. Kuid Irina Adamson tõendab, et ta absoluut midagi nendest asjadest ei tea weel tänapäewani. Niisuguste oletustega, niisuguste pärimistega tehakse juurdlus? Kas see on juurdlus wõi on see ikka see päris piinamise meetod? See ei ole mingisugune juurdlus, waid seal on otsekohe piinamistega tegemist juurdluse asemel, kus lõwi ette wiiakse wäeti lambatall. Sina ole seal ees ja kuula selle sõna ja ole sellega rahul, ja kannata rahulikult, mis sinuga seal tehakse, kas ta sööb sinu nüüd otsekohe ära wõi jätab weel mõneks tunniks elama. Niisugune lugu on olnud just nendega, keda otsekohe kaitsepolitseile silm-silma wastu on seatud öeldes: „Tunnistage üles, mis Teie sellest asjast teate“. Peale selle kirjutab Adam-

son, et temal kõige wiletsamad päewad algasid peale nende esimeste piinamiste. Rewolwer käes tantsiti tema nina all ja lubati pea peal nahk kokku kiskuda, üks söimas, teine tagus nuudiga jne. Igaüks täitis oma kohuseid. Wiimaks ütelnud isand Saarepera: „Jätame ta praegu rahule, küll ta ükskord ööse oma paraja aja leiab, siis näpeldame naha tal weel hästi läbi ja wiime ta kruusaauku.“ Need on olnud abinõud, millega on püütud wälja pressida seda poliitilist meeoleolu ja poliitilist teadmist. Seega on tahetud kätte saada, mis isik teab riikliku korra wastalistest tegudest ja teie wastastest jne. Kõige hirmsamini on aga ülewal pidanud kaitsepolitseinikud ennast sellega, et wägisi pandi seda rääkima, mida nad omast peast wälja olid mõelnud. See on just Irina Adamson'i otsekohene tõendus sel ajal, kui temal tuli olla kaitsepolitsei küüsis ja kus tema õnnekombel sealt wälja pääsis. Tema käest küsiti näituseks: „Kas tunned Hoopi, kas tunned Räästast?“. Adamson wastanud, et Hoop'i nime ma olen küll kuulnud, aga neid kedagi ma ei tunne. Siis lubatakse teda nii kaua tappa, kunni teadma hakkab. Irina Adamson räägib edasi nendest sündmustest, kus palju tema seltsimeestest ööseti mahalaskmisele wiidi, walekaebtuste ja arwamiste peale, kaks seltsilist, nimelt Salme Mõisa ja Slate Kushnerowa, kaitsepolitsei pealekaebamiste piinamiste tagajärjel surma olid mõistetud. Mõisa olnud küll rahuliku näoga enne kruusaauku minemist, Kushnerowa aga oli närwiline, öösel kiskus tema hirmsast omi juukseid peast ära, tundes ennast täitsa õige olewat, et ta mitte midagi nendest asjaoludest ei tea, mis tema käest kaitsepolitseinik nõuab. Meie, tööliste esitajate, peale räägitakse, et meie seda kihutust kõik teeme Wenemaa rahaga. See on üks, millega püütakse pahempoolsete, just tööliste arwele seda kõik panna. Aga olge head, härrad, waadake, kui kangelaslikult need meie seltsilised surma on läinud kogu töörahwa aadete eest. Peale selle kui Salme ja Slate olid juba kruusaauku wiidud, jutustab suur wangimaja kõrgus Lipping — tema on oma kuulsusega juba Tartu wangimajas niiwõrd kuulsaks saanud, et iga wang teab, kuidas Lipping wangidega ümber käib, nimelt äärmiselt toorelt käib tema nendega ümber. — kuidas ennast hauakaldal pidasid ülewal Salme ja Slate.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Weiram, ma ei saa mitte aru, et see kaitsepolitsei alasse puutuks ja ma palun Teid päewakorra juurde jääda.

R. Weiram (töörp.): See on, mis otsekohe kaitsepolitsei kohta siin ette on toodud, et need teod kõik kaitsepolitsei algatusel on tehtud, sest ei ole ju sellel demokraatlikul prokuratuuril muud teha, kui seda, mis kaitsepolitsei temale ette dikteerib, sest kaitsepolitsei juurdlus esitatakse prokuratuurile ja prokuratuur wõtab süüdistuse aluseks seda, mis kaitsepolitsei ette kirjutanud. Siinjuures ma tähendaksin weel selle kohta, et kaitsepolitseinikud wõtsid haa juures Salme käe alt kinni ning ütlesid: „Jalutame weel kunni hauani“, mille peale Salme wastas, et mina lähen sinna, kuhu teie mind olete otustanud saata. Härrad kristlased, mis ütlete teie selle kohta, kui sealjuures ka papp wiibis, kellele Salme ütles: „Mul ei ole Teile midagi anda ja Teil ei ole ka mulle midagi anda. Minge oma teed“.

Weel üksikasjalikult puudutades mõnda sündmust kaitsepolitsei kohta, mis on juhtunud ühes wõi teises kohas, oleks mul mõndagi ette tuua, kuid ma räägin siin sellest, millest on siin võimalus rääkida. Näituseks üks niisugustest oli Jüri Abner. Wäga hästi on teil teada, ja ka härra Temant'il, et Abneri süüdistus sugugi nii suur ei olnud, kuna prokuratuuril Abneri kohta mingisuguseid põhjendawaid asjaolusid ette tuua ei olnud. Teda süüdistati, et tema olewat Paaswere wallamajas kordasadetud piinamiste kohta teateid andnud Wenemaale. See oli tema peasüü, mis pärast teda ka arreteeriti. Teda arreteeriti kaitsepolitsei ülemal Seljow'i, Rakwere kaitsepolitsei ülemal Orlow'i ja Rakwere kaitsepolitsei büroo juhataja Uibopuu poolt. Ma ei tea, kas see on see Uibopuu, kes siin Riigikogu toolil istub wõi on see keegi teine Uibopuu. Arreteerimise kohta seletab Abner järgmist: Mind taheti wiia wallamajja, kuna aga igapähele oli teada, et wallamajas kinni wõetutega hirmsasti ümber käidi, siis nõudis minu kinniwõtmise puhul kogu rahwas, et mind wallamajja ei wiidaks. Ja sellepärast wiidi mind kaitsepolitsei jaoskonda. Esimesel päewal kuulas mind üle kohe Rakwere kaitsepolitsei ülemal Uibopuu. Edasi kirjutab kaebealune Rakwere kaitsepolitsei kohta järgmist: Esimesel päewal midagi iseäralikku ei juhtunud. Kui ma

juua küsisin, siis toodi mulle joogiks soolawett. Ülekuulamine algas teisel päewal, millest wõtsid osa jällegi Uibopuu ja Orlow. Kõige esimene küsimine oli: „Kuidas sa julgesid kaitsepolitseid laimata?“ Waadake, see oli see suur põhjus, mille põhjal püüti protsessi ühe isiku kallal algatada — kuidas sa julgesid kaitsepolitseid laimata! Mind süüdistati selles, et ma olla Paaswere wallamajas toimepandud piinamiste üle teateid edasi andnud Wenemaale. Muidugi kirjutab seda ka seesama isik Jüri Abner, et isegi parunite arst, prokuröör Temant piinamiste jälgi leidis ning kohtuprokuröör nende piinamiste kohta käigu andis. Mulle wastati, et selle eest saan weel oma jao, tähendab selle eest, et prokuratuur ei ole minul süüdi leidnud ses asjas. Selle peale tähendas Uibopuu: „Sull algab weel saun“. Edasi uuriti, kuidas ja millal olen teated Wenemaale saatnud, kuna aga uurijate ütelse järele sel ajal, mil ma teated Wenemaale saatsin, koguni kinni olin Rakwere wangimajas. Uibopuu ütles mulle järgmist: „No meie nii rumalasti tegema ei hakka, kui need matsid seal wallamajas, meie oskame siin paremini teha. Nimelt nii, et eluaegsed märgid järele jääwad.“ „Peale seda wiidi mind teise tuppa, seal tuli minu juurde Orlow wäga ilusa ja wiisaka jutuga ja seletas pikalt ja laialt, et tema ka Wenemaalt on tulnud ja et asi kaitsepolitseis nii hull ja hirmus ei ole, kui Uibopuu seda minule esialgu selgitas. Tema, Orlow, on niisugune õiglane mees, ei taha ega salli wõltsimist ja pakkus siis mulle paberit, et ma ise oma käega kõik üles kirjutaksin, mis mina tean.“ — Waadake, siin hakkab jällegi uus prowotseerimine peale, kus sunnitakse üles kirjutama wastu oma tahtmist. — „Et siis keegi midagi ei wõi ütelda, wõtsin paberi ja pliatsi wastu ja lubasin kirjutama hakata. Jalamaid toodi mulle süüa, suitsusid ja muud ning jäeti üks tupp. öeldes, et kui ma olen oma kirjaga walmis saanud, siis koputagu ma ukse peale. Ma sain oma kirjaga ruttu walmis, kirjutasin neli tundi, kirjutasin kirja nii, et sellele mitte midagi ei saaks juurde lisatud, sellepärast et teadsin, nagu teised tõendawad, et pärast lisatakse kirjale ühte ja teist juurde. Andsin siis oma kirjutuse ja tõenduse kaitsepolitsei kätte. Kirjutasin walitsuse wõimude ülekohtust ja wõltsimisest, mis oli toimetatud minuga, et mitte mina ei ole pu-

nane rööwel, nagu mind kutsuti, waid et punased rööwliid on need rahwa peksjad ja tapjad, kes rahwa punast werd wala-wad.“ — Waadake, niiwiisi on lugu. Aga peale selle kirjutati Rakwere kaitsepolitseiülema Uibopuu poolt uus kiri ja sunniti ka sellele kirjale alla kirjutama. Ja kui ei kirjuta, siis ähwardati temaga igatewiisi talitada. — „Uibopuu tuli minu juurde ja ütles, et tema teised abinõud tarwitusele wõtaw, kui külapiinajad, et tema wast öskab piinata. Siis kutsus ta wiis inimest ja käskis neid käsile wõtta. Nende seas tundsinkin ainult Seljow'i, teised olid mulle wõõrad. Uibopuu käskis asetada teda paigale. Mind wiidi ühte tuppä, kus ühtegi akent ei olnud. Toas oli pisike laud, suur wann ja aruldane suur wedrumadrats tugewate raudjalgade peal; madrats oli paljas, katmata.“ Siis jutustab tema edasi — wõeti ta alasti, riidest lahti, ja pandi selili madratsi peale. Üks asi pandi temale kõhu peale ja siis wõeti 1½ arsina pikkused ja poole tolli jämedused raudwardad ja hakati teda kõhu peale peksma. Ta ütleb, et wangid kutsuwad seda „trummilöömiseks“. Mitte seal üksi, kaunis tihti on seda mitmes teises kohas ette tulnud. Seda trummilöömist temale just mitte wäga kaua ei tehtud, umbes weerand-tundi ja kui see möödas oli, siis tuli Uibopuu teisest uksest ja küsis: „Noh, kas hakkad mõistlikult rääkima?“ „Muidugi, ma ei wastanud selle peale midagi.“ Edasi tähendab ta: „Uibopuu tuli minu juurde, püüdes minu suud lahti teha, aga ma ei teinud seda. Peale selle, kui ma protokollile alla ei kirjutatud, pandi mind ööseks soolatõrde teisma. Hommikul oli minu ihu niiwõrd õrn, et ei tundnud, kas oli tõesti nahka peal wõi ei olnud. Järgmisel päewal ilmus Uibopuu uuesti allkirja nõudma, ta luges mitmesugused protokollid ette, mis kohalikud elanikud punaste kohta teinud olid. Eraldi seletas härra Uibopuu, tema olla küll teinud protokolle, mitte just enese, waid kaitsepolitsei kohta. Öösel oli Uibopuu ka minu kohta ühe protokollile kirjutatud, ilma mind üle kuulamata. Tema luges mulle selle protokollile ette ja nõudis sellele minu allkirja. Mina ei kirjutatud sellele protokollile alla ja mind jäeti üksi kunni widewikuni tuppä. Öhtul nõudis ta uuesti allkirja; kui ma jällegi protokollile alla ei kirjutatud, ütles Uibopuu: „Pange uuesti peale“. Nüüd algas eelmise päewa piinamine uuesti, ainult selle wahega, et seekord mereweese, see on

soolweese suplemist ette ei tulnud. Siis, kui ma uuesti allakirjutamast tõrkusin, wõeti mind ja pandi madratsile ja umbes iga minuti järele katkestati elektriwoolu. Madrats oli lihtne harilik madrats, woodi oliraudjalgade peal. Mind pandi madratsile pikali, siis asetati paksud rauad üle ja pandi mingisugune märg asi mu rindade peale, et ma sugugi liigutada ei saaks, käed sirutati mul kahele poole üle woodi wälja, elekter löikas mulle ihusse, nagu noaga; nii talitati minuga umbes pool tundi. Minu ees põrandal oli weenõu, mis sellega tehti, ei saanud ma näha, sest kogu aeg olin segane ja silmade ees oli siiruwiiruline. Nii peale poole tunnili elektriseerimist nõuti minult uuesti protokollile allakirjutamist. Selleks tehti mind madratsilt lahti, lasti toibuda 2 wõi 3 tundi ja kui ma siis ei olnud nõus alla kirjutama, pandi mind uuesti madratsile ja elektriseeriti. Seekord kestis see umbes 5 minutit. Ma olin täiesti mõistuse kaotanud ja wäga nõrk, nii et ei oleks saanud kõige parema tahtmise juures protokollile alla kirjutada. Mäletan, et mind wiidi siis teise tuppä, mu mõistus oli niiwõrd segane, et enam päewi ei mäleta. Olin wist 2 päewa sarnases olekus ning siis hakkasin ma uuesti ümbrusest aru saama.“

Niiwiisi kirjutab ta. Lõppude lõpuks nõuti ikkagi nende piinamiste peale temalt selle protokollile allakirjutamist. Tõesti tema kirjutas sellele protokollile alla. Ta tähendas, et „see protokoll, millele ma allkirja andsin, sisaldas teateid, et mina olla mitmesugused otsused walgete kohta alla kirjutatud. Siis nõudis Uibopuu minult, et ma ühele teisele protokollile alla kirjutaks, kuidas mina olla Paaswere sündmuste kohta teateid Rakwere türmist Wene-maale toimetanud, kus nad sealsetes lehtedes ilmunud. Sellele protokollile ma allkirja ei andnud. Osa minu piinajatest tahtsid mind endiselt madratsile panna, kuid Uibopuu ei lasknud seda teha, arwates, et ma seda wälja ei kannata, ja kui ära kaon, siis tuleks skandaal, sest et minust teati, et ma Rakwere kaitsepolitsei walwe all olin. Niiwiisi siis jäi teisele protokollile minu allkiri andmata.“

Selsamal päewal wiidi mind öhtul pimedas Rakwere wangimajja.“

Need üksikasjad, need faktid, need tõendused, mis ma siin ette kandsin, ei jäänud ka ajakirjanduses puudutamata. Neil aegadel jälgisid seda ka ajakirjanikud ja me teame, ajakirjanduses on nii

mitmesuguseid inimesi, kes kirjutavad nii mitmestki asjaolust, kuidas inimestega talitatakse, kui metsloomadega ja mis meelde tuleb endisi inkwitsitsiooni kohtuid kõigi oma abinõudega. Nimelt jutustab Rosalie Weltson, kes kord ka Walga politseist välja pääsenud, kuidas seal inimesi piinatud ja kuidas seal paljudel juhtumistel toimetatud. Nimelt olnud seal niisugune mood, et igal hommikul wõetud ja peksetud kõik wangid läbi nii, et hoopide wahel ei ole tohtinud walget märki jääda. Nimelt peksetud seal niiviisi Anna Paegl'it. Peale harilikku nagaikaga peksmise wõetud ja riputatud inimesed seinale, seda on tehtud ka Anna Paegli'ga, kelle kohta selleks tõendaw andmed on. Harilikult piinatud naisterahwaid niiviisi, et neile nõeltega rindadesse torgiti. Harilik asi oli see, et kui inimesed seinal rippusid, siis põletati neid jalataldade alt. Ka pandi inimesi piinapakule, mille serw teraw oli, põlwili seisma. (J. Temant (põl.): See oli Aafrikas!) Peab ütleva, et seda praegu isegi Aafrikas ei tehta. (J. Temant (põl.): See oli tshe-kas!) Ma arwan, et ka härra Temant sel ajal kohtus oli, kui Abner'i süüdistus ees oli ja et ka härra Temant kõigi uurimiste ja tahtmiste järele siin süüdistust ei leidnud. (J. Soots (põl.): Teie olete lihtsalt nime ära unustanud, see oli Wene tshe-kas!) Wene tshe-ka wõitleb nende wastu, kes wiimased tsaariraja jätsid on ja seal peab sellepärast teistsuguseid abinõusid tarwitama. Tsheka siht on rohkearwulist tööliisklassi, kes ajalooliselt kui ka kultuuriliselt maha jäänud, kaitsta nende pealesurujate wastu. See on igale ühele arusaadaw, et kui Wenemaa mingisuguseid abinõusid ei tarwitsaks, siis ei oleks seal niisugust korda, kui praegu. (J. Temant (põl.): Olete küll metsalised!) Mina ei hoi ühegi niisuguse hirmuäratawa asja poole, aga seda peab tarwitama selleks, et häwitada wana ilmakorda ja see tuleb ka sellest, et teie meile ajaloo wäljel walguse asemel ainult pimedust pakkunud olete. Teie peaksite aru saama, et need on teie oma algatatud ja teie oma istutatud ja ärge nurisege, kui tagajärjed teie oma neale tulewad. Teie olete see kiht, kes ei taha töörahwale walgust anda, waid tahate ikkagi selle wana äraiganenud süsteemi juurde edasi peatama jääda. See süsteem, see ilmakord on mädanenud ja selle juurde peatama jääda ei saa, selle kohta on

teinud töörahwas oma otsuse. Näituseks Wenemaal on kindla käega uus kord maksma pandud. (J. Soots (põl.): Kui Teid panna kaitsepolitseis teenima, kas olete siis ka tema ära kaotamise poolt?) Kui teie soovite, siis wõin ma teile weel faktisid ette tuua. Mis puutub Rakwere kaitsepolitseisse, siis ma ütlen, et säärane teguwis hakkas maksma just siis, kui Uibopuu ametisse astus. See teguwis pani isegi meie seesinatsete demokraatlikkude kohtuprokurööride, nagu härra Temant seda on, pead pööritama, kuid see ei aidanud midagi, sest Rakwere kaitsepolitsei...

Juhataja **K. Wirma**: Palun mitte isiklikka kõnekääne tarwitada.

R. Weiram (töörp.): Need kohtuprokuröörid püüdsid küll Uibopuu'd kaitsta, siis kui Raudsepp surnuks piinati, kuid sellest ei tulnud midagi välja, see ei aidanud midagi, waid Rakwere kaitsepolitsei läks oma algatatud teed edasi, nagu see Pitka meestel ka praegugi on, püüdes wõimu juures olla ja sinna ka jääda, ning seda karjääri püüdis, nagu meie seda wäga hästi mäletame, Rakwere kaitsepolitsei kaudu ka Uibopuu teha.

Ajakirjandus tegi sel ajal lärmi, et Eestis olla wõim parlamendi käest kaitsepolitsei kätte minemas, seda tegi isegi parempoolne ajakirjandus, räägiti, et kaitsepolitsei tegewus niiwõrd kaugele olla minemas, et wõim warsti walitsuse käest ära läheb, nagu seda ka Soomes pidi kord ette tulema. (J. Soots (põl.): Halwasti tunnete Soome ajalugu.) Siis leiti ainult seda, et tuleb hakata rewideerima, tuleb hakata waatama, mis seal õieti tehakse, ja töölisesitajad esinesid sel ajal selles asjas arupärimisega, näituseks Paul Raudsepp'a surnuks piinamise kohta. (Wahelhüüe: Tajoooksis ju ära!) Kust saada materjaali selle kohta, et Paul Raudsepp ära jooksis, kus on see materjaal! Siin on samane lugu, nagu seda Abner'i ja teistega on tehtud, sest, räägitakse, et Raudsepp olla samuti tundide wiisi elektri all olnud ja siis pole ime, kui ta selle kätte suri. Siis meie, kui töörahwa esitajad, peame weel leidma andmed selle kohta, mis temaga on tehtud. (J. Soots (põl.): Kas Teie ka olete elektriwoolu all olnud!) Need on üksikud asjaolud ja andmed, aga neist kõigest selgub, et kaitsepolitsei kogu oma

tegewusega ja oma kestuse ajal on paljuid tööraha seast surnuks piinanud, küll elusalt maha matnud ja muid koledusi teinud.

Ja ma küsiksin nüüd, kas on see teie moraal? kas on see tõesti moraal, mida teie siin toonitate, et meil on see õnnis demokraatia? On siis see demokraatia kui täitsa põhjendatud waadete pärast meie seltsimehi surma saadetud piinamiste läbi? (J. Soots (põl.): Kes neist on surma läinud piinamise läbi?) Ma tähendasin eespool, et näituseks Salme saadeti kruusaauku ja isegi teie armuandmist ei võtnud tema mitte wastu, kuigi tal täitsa teada oli, et tema surma läheb. Nii, et teie töörahwast tema wabaduswõitluses igatahes küll selle läbi ära hirmutada ei saa, et teie seda kaitsepolitsei aparati tahate pidada ka edaspidi, sellepärast, et kaitsepolitsei ei jälgi mitte üksi seda asjaolu, et ta otsekohe wõtaks selle arwesse, et ta waataks teie seisukohalt, et see on riigi äraandja. Waid kaitsepolitsei on püüdnud seda silmas pidada, kuidas saaks omale tööd, sest on ju tarwis ikka tasa teenida eelarwes ettenähtud summat 17.047.400 marka, mis on jällegi 1924 a. kaitsepolitsei eelarwesse üles seatud. Ma tahaksin küsida, mis on siis kaitsepolitsei oma algatusel kätte saadud? Ainult seljatagant mahalaskmist. See on juba nüüd kõige alatum wiis, kui teie kaitsepolitseis inimesi seljatagant maha lastakse, nagu tehti seda meie tööraha esitaja Kreuks'iga. Igatahes niisugust wiisi tarwitada, seda wõime ju kõik teha, seda wõime igakord teha; lähme ja laseme seljatagant maha. Kas seda ei wõi teha? Meie saame aru, et see on äärmiselt alatu, kui niiwiisi talitatakse, et wõetakse ja lastakse uulitsal inimene seljatagant maha. See on see, mille peale antakse üle 17 miljoni marga wälja. Waadake, siin taetakse otsekohe palka teenida ja näidata, et meie oleme midagi ära teinud. Palk on juba saadud. Siin on siis tarwis selleks pimedaks kapitaaliks määrata weel 4 miljonit marka. (J. Soots (põl.) Kuidas Teie siis tahate, tahate, et Kreuks oleks pidanud politsei maha laskma?) Niisama tehti ka teistega. Niisama on tehtud ka Raudsepp'aga ja tehtud niisama jälgilt ja jäljetult. On siis tarwis omi weretöid katta sellega, et jooksis ära. Kui oleks Paul Raudsepp ära jooksnud, siis olge ometi nii õiged mehed

ja lähme Rakweresse uurima ehk wast Rakwere kaitsepolitseiüleml Uibopuu näitaks selle protokollile ette. Igatahes iga tunnimees, kes tunni peal on, kirjutab üles, et wang on ära jooksnud. Seda teab ka härra Soots, kui sõjamees, wäga hästi, et protokolleeritakse iga wiimane kui asi. Kui inimene jooksis ära, siis wõime ju rääkida palju, et ta ära jooksis, sest tõendawaid andmeid tema ärajooksmise kohta ei ole, waid tema on ära piinatud niisama. Niisama tähtis on ka see, et siin ei ole kaitsepolitsei oma algatusel midagi teinud, waid on äärmiselt jultunud abinõud tarwitusele wõtnud. Sellega ma ütlen, et on tarwitatud awatlemist, prowotseerimist, seljatagant mahalaskmist. Sellega on saanud kaitsepolitsei hakkama. Kui meie asja niiwiisi wõtame, siis wõib iga isik, iga Riigikogu liige: läheb ja tõmbab seljatagant maha. Kuigi töörahas on näinud, et tema huwidewastaselt on talitatud ja ka praegu talitatakse, ei ole niisuguseid alatuid abinõusid tarwitusele mitte weel wõtnud. Oleme rääkinud poliitilisest meelusest, nii ehk teisiti, aga seda ei ole mitte tehtud tööraha poolt. Aga kaitsepolitsei, see on saanud palka nii palju ja nii palju miljonid antakse seal musta kapitaalipeale, kuhu see kõik läheb. Ma ütlen, et see läheb lihtsalt selleks, et wälja prowotseerida ja sundida, nagu on tehtud seda Rakwere kaitsepolitseis, Tartus, Walgas jne., et lõppude lõpuks sunnitakse siiski alla kirjutama, selle peale vaatamata, et inimene tõtt räägib. (W a h e l h ü ü e p ö l l u m e e s t e r ü h m a s t: A i t a b, a i t a b — e i a i t a.) Teil on ükskõik, kas aitab wõi ei aita, teie peate seda kõik Jumala karistuseks, kes ükskord teie patud, mis siin ilmas ära olete teinud, ära lunastab — see ei ole midagi, see peab kõik nii olema. Meie oleme mehed ja tarwitame seda terrori tööraha wastu sellepärast, et töörahas saab omale ikka need uuemad ja uuemad poliitilised ja majanduslikud nõudmised üles ja nende nõudmiste wastu peab wägiwalda tarwitama oma kauka huwides. Kahjuks ei ole see terror, mida teie poolt on siinamaani tarwitatud, midagi aidanud ega midagi uut toonud nii majanduslikus kui ka poliitilises elus. Tööraha nõudmised on endisteks jäänud. Kui surmati Wiktor Kingissepp...

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun, kas ei saa mitte päewakorra juurde minna.

R. Weiram (töörp.): Nüüd lõpetame selle ideelise asja, ei ole seda enam olemas, et kaitsepolitsei on jäädawalt ära lõpetatud. Kui pole kaitsepolitseid tarwis, miks siis esitatakse seaduseelnõu, kus 17 miljonit kaitsepolitsei heaks nõutakse. Teie teate ise, et praegu majanduslikus kitsikus oleme, et meil tuleb kokkuhoidlik olla, aga kuidas tahetakse meil siis kokkuhoidlik olla, kui siin jällegi 17 miljonit tahetakse wälja anda. See kõik mõjub wäga raskelt kehwele kihi peale. Kui meie töörahwa seisukohalt seda seaduseelnõu käsitame, siis olgu siin tähendatud, et ärakaotamisega tegutses siin ka kaitsepolitsei, et näidata, et tema on tõesti üks seltskonnategelane, aga siin on, ma ütlen, lihtsalt poliitiliste karjääristidega tegemist, sellepärast tahtsin ma just ette kanda kaitsepolitsei kohta kodanlistest ajakirjandusest, mis õige radikaalne leht peab olema. Meile kirjutatakse, see oli tol ajal, kui taheti Riigikokku pääseda ja oma õiget nägu näidata, et meie oleme need õiged mehed, kellel teistega midagi tegemist ei ole ja selleks on waja mängida karjääristi osa. (J. Soots (põl.): Mis leht seda kirjutab?) Seda kirjutab „Waba Maa“ nr. 82.

Tsaristlikus Wenes saadeti tihti bürookraadid, kelle karjäär kohtadel äpardas. riiginõukokku, wahel ka senatisse, kus endised inimesed olles pajukil demokraatismi meeletult wihkasid. Üks meie uutest erakondadest tahab samaseks kolikambriks teha nähtawasti Riigikogu. Et tal aga endisi suurus käepärast ei ole, tuleb leppida wähematega. Jutt on müüdugi rahwuslik wabameelsest parteist ja Pitka kodanlistest adjutantidest.

Juhataja **K. Wirma**: Ma ei saa mitte aru, mis ühendus sellel on päewakorraga. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Oodake, see tuleb.) Ma palun mind mitte ootama panna. (J. Soots (põl.): Lapsed on lehed segi ajanud, misteha.)

R. Weiram (töörp.): Uibopuu tegi Rakwere kaitsepolitseis omale hiilgawat karjääri, sest tema tegevuse aeg oli efektiline. Siin on tähendatud weel mitmesugustest isamaalistest asjadest. Kuidas neid asju on aetud, kuidas tööpoolest inimesed kannatanud kaitsepolitseis, iseäranis Rakwere kaitsepolitseis. Just seda ma tahtsin too-

nitada, et 1918 a., kus enamlased üles leidsid osa Uibopuu kullast ja hõbedast Sompas, just selle põhjal hakkas Uibopuu neid samu piinamise asjaolusid käsitama töörahwa kallal, sellepeale waatamata, kas ta on süüdi wõi mitte, sellepärast, et 1920 a. osa Uibopuu kullalademetest oli ära warastatud. Selle põhjal oli kõik see prowokatsioon, mis läbi oli wiidud Rakwere kaitsepolitsei poolt, mis mitmet wiisi igapähele silma torkas. Isegi erakondadel, kes seda riiklikku korda wäga pühaks on pidanud, kes wõtawad seesinatsetest riiklikkudest töödest osa jne. Kui meie niiviisi asja peale waatame, wõib olla, siis nõndanimetatud põllumehed, kes küll tõsised põllumehed ei ole. (J. Soots (põl.): Kes ei ole põllumees?) Põllumehed on need, kes ühises wäerinnas seisawad ja 10 sõrmega maad hariwad. (J. Soots (põl.): Ühisesse wäerinda meie küll ei lähe, meil ei ole Wenemaagamidagi ühist.) Niisama ka on Hansar'iga, kes isegi tuntud Narwa komandandi abi oli ja kes lahkus sõjawäest ja hiljem kaitsepolitsei teenistusse astus ja hakkas teisi paljastama. Waadake, missuguste asjadega on tegemist. Meie seda seaduseelnõu käsitades ütleme, et töörahwas nõuab kaitsepolitsei ärakaotamist. Meie selle seaduseelnõuga ütleme otsekohe, et kadu olgu sellele jõhkrusele, kes töörahwa wastased on, nagu on seda olnud kaitsepolitseinikud. Need tõendused näitawad, et kaitsepolitsei teenistuses seisawad ainult kaabakad ja kõlwatud inimesed.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Weiram, ma palun Teid mitte tarwitada haawaid ja lubamata sõnu ja teen Teile wiimase hoiatuse.

R. Weiram (töörp.): ...inimesed, kelle kohta on faktid üles leitud, kes on otse kuritarwituselt tabatud ja leitud neid süüdi olewat kelmustes ja need on otsekohe olnud kaitsepolitsei agendid. Ei suuda aga kodanlus ennast kaitsepolitsei abil ülewal pidada, sest iseenesest mõista, et kaitsepolitsei ei tee absoluutselt mingisugust kasu parempoolsetele, wõib olla, et tarwilisel hulgal kukuwad töörahwa hulgast mõned selle asutuse ohwriks. Missugune meeoleolu oli Wenemaal sandarmite walitsuse ajal, mis wanal ajal ohranka nime kandis ja lõppude lõpuks see ohranka ei saanud mitte midagi ära teha. Selle-

peale vaatamata, et ohranka korraldusel otsiti tihti peale korterid läbi, kõik olid üles loetud, aktiivsemate tööliste esitajate päewapildid olid kõik ohrankas, — kuid siiski, missugune poliitiline muudatus tuli Wenemaal. Sellega ei suudetud lihtsalt mitte midagi ära teha. See asutus on üldse nii jälk ja armetu, ta ei käi ühegi õige fakti järele, waid, nagu ma lihtsalt nimetasin, on ta üks kaabakate pesa jne.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Weiram, ma olen Teile juba ütelnud, et haawaid ütelsi ei tohi riigiametnikkude kohta tarwitada. Ma wotan Teilt sõna ära.

R. Weiram (töörp.): Ma teen ettepaneku seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu koosolek on juba ligi 3 tundi kestnud. Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.50 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 1.05 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **O. Köster**.

H. Heideman (töörp.): Üldkomisjon, läbi waadates kaitsepolitsei ärakootamise seaduseelnõu — oli otsustanud seda eelnõu tagasilükkamiseks ette panna. Selle ettepaneku põhjenduseks on toodud kõigepealt ette, et eelnõu olewat puudulik ja selle puudulikkuse pärast ei saawat ka teda wastu wõtta. See põhjendus on aga täiesti pealiskaudne, üldkomisjon oleks wõinud ju seda puudulikkust parandada ja sellega seda eelnõu täiendada. Ka on wõimalus eelnõu teisel lugemisel täiendada ja parandada. Weel on ette toodud, et eelnõus ei olewat ära tähendatud, kuhu läheb kaitsepolitsei warandus ja aktid. Ka sellest küsimusest wõib väga kergesti üle saada ilma, et oleks tarwis seaduseelnõu tagasi lükata. Kui jutt on kaitsepolitsei likwideerimisest, siis kõige wäiksem asi on waranduste ja akide edasiandmine. Ka siin wõidakse teisel lugemisel täiendusi teha, mis oleks ära määranud kaitsepolitsei aktide ja waranduse saatuse. Aktid on ju küll väga tähtsad ja ajaloolised dokumendid, neid wõiks kas muuseumi paigutada, kus siis uurida wõib kaitsepolit-

sei „suuri teeneid“, mida tema oma tegewuse alal on üles näidanud kogu demokraatliku wabariigi kestwuse ajal. Siis ei olewat weel seaduseelnõus ära tähendatud, nagu komisjoni aruandja tähendas, see, kuhu jääwad ametnikud. Paisatab wälja, et seal on niisugused ametnikud, kes mitte kuhugile mujale ei kõlba, kui ainult kaitsepolitseisse. Töörahw arwates wõiks neile ametnikkudele tööd küll leida just samuti, nagu alati sarnastel kordadel. Kui likwideeritakse teisi ettewõtteid, ehk näituseks arutatakse sadamatehaste likwideerimist, siis tuleb seal samuti küsimus päewakorra le tööliste ja ametnikkude kohta, siin ei ole aga kunagi nende saatuse eest muretsetud. Tuleb wälja, nagu oleks kaitsepolitsei aparaat ja tema ametnikud niiwõrd tähtsad, mille eest riik nii väga hoolitseb. Weel olla üheks põhjuseks see, et ei olewat ära tähendatud, kes seda kaitsepolitseid likwideerib. Siin tuleb wälja, nagu oleks kaitsepolitsei niisugune must asutus, kelle likwideerimisele Wabariigi Walitsus asuda ei taha. Seaduseelnõu tagasilükkamise kaaluwamaks põhjenduseks on toodud asjaolu, et igas riigis on sarnane aparaat, mis poliitilist kuritegewust jälgib ja, et see igas riigis nõnda, siis pidada see kahtlemata olema ka meil. Eestis olla kaitsepolitsei just sarnane aparaat, kes riiklikka kuritegusid jälgida. Eelkõneleja, minu rühmaseltsimees Weiram, tõi ette pikemalt sellest tegewusest ja näitas ära, et kaitsepolitsei, kui niisugune, on peaaugalikult oma tegewust arendanud just töörahw tegelaste piinamises, nende arreteerimises ja tagakiusamises. Tõepoolest ei ole ju kaitsepolitseist sennijani muud midagi kuulda olnud, kui et igat tööliklassi tegelast taga kiusatakse ja süüdistusi prowtseeritakse ja selleks takistatakse nende tegewust, keelatakse tööliste koosolekuid jne. Rida arupärimisi, mis kaitsepolitsei kohta siin Riigikogus ka on esitatud ei ole leidnud wastuwõtmist. Näituseks, arupärimine kaitsepolitsei poolt Walga tööliste organisatsioonide tagakiusamise kohta. Need ettetoodud faktid näitasid selgesti, et kaitsepolitsei ülesanne on peaaugalikult taga kiusata tööliste organisatsioone ja nende tegewust katsuda halwata. Seda nimetatakse riikliku kuritegewuse jälgimiseks, kui kaitsepolitsei tööliklassi esitajaid püüab türmidesse tassida, selleks põhjusi teeb ja meisterdab. Tööliklassile on lubatud organiseer-

rimise ja koosolekute wabadused paberi peal, tegelikult aga likwideerib selle kaitsepolitsei. Kaitsepolitsei peale wisatakse summamid, mis iga aastaga suurenewad. (Chr. Kaarna (töer.): Wähenewad ikka!) Härra Kaarna, ehk loete eelarwet. — Minewal aastal on eelarwes kaitsepolitsei palkadeks 5 miljonit, aga käesolewa aasta eelarwes, kui härra Kaarna waewaks wõtaks waadata, on palkade summa 9.821.400 marka. Kas see on siis wähenemine? Siin on selgesti näha, et kaitsepolitsei personaali on suurendatud peaaegu kahekordselt. Ka on käesolewa aasta eelarwesse 40 agenti juurde wõetud, mida minewa-aastases eelarwes ei olnud ja neid kõiki selleks, et jälgida nõndanimetatud „riiklikku kuritegewust“, tööliste organisatsioone taga kiusata ja töölisliikumise tegelasi arreterida ning nende peale süüdistusi septseda jne. Ülemate kaitsepolitsei agentide agaruse tõstmiseks on weel nendele palkasid käesolewa aasta eelarwes suurendatud. Nii on jaoskonnaülematele lisatud palka juurde 1.800 mk. kuus. Kuna nad said läinud aastal 13.500 mk. — See on jaoskonnaülema palk Tallinnas. Käesolewal aastal on määratud 15.300 mk. Niisamuti nende abidele on määratud 8.700 mk. asemele 10.200 mk. Nõnda siis jällegi 2.100 marka juurde. Agentidega, terwelt 40-ga, on käesolewa aasta eelarwes kaitsepolitsei aparati suurendatud. Igatahes annab siseminister selle kohta seletust, kuid see ei tähenda weel seda, et need summad, mis kaitsepolitsei peale on wisatud ehk saawad edaspidi töörahwalt igasuguste maksude näol wälja pressitud ja wälja antud, et nende summade raiskamine oleks õigustatud. Pean tähendama, et see, et igas riigis niisugune nuhkide aparat olemas on, ei õigusta järjekult seda, et see ka Eestis peab olema.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Heideman! Ma palun mitte riigi ametkonna kohta sarnast ütelist tarwitada, ma teen Teile hoiatuse. (Chr. Kaarna (töer.): Kas kogu wäljaminek on suurem wõi wähem eelarwes, kui minewal aastal?)

H. Heideman (töörp.): Ka kogu wäljaminek on suurem, kunstlikult on näidatud eelarwes, nagu oleks mõnisadatuhat wäljamineku osas wähenenud. Piirwalwe luure ehk piirikaitsepolitsei sum-

mad on wiidud teise ametkonna alla ja ei ole mitte otsekohe näidatud, kui suured need summad on. See kaitsepolitsei aparadi ärakaotamise nõue on tarwilik sellepärast, et selle peale suured summad wälja wisatakse, tema olemasolu töörahwale wäga kahjulik on, ja et kaitsepolitseid ei ole töörahwale tarwis. Ta takistab töörahwa organisatsioonide tegewust. Kaitsepolitsei tööala, see on nõndanimetatud riikliku kuritegewuse järelwalwe, see „järelwalwe“ ulatab wäga kaugele. Ta ei piirdu mitte organisatsioonide rüüstimisega, nende tegelaste arreterimisega, süüdistuste septsimisega, waid ka tööliste ajakirjandust tahetakse anda kaitsepolitsei meelewalla alla. Olugi, et teadaanded tööliste ajalehtede ilmumise kohta wõetakse siseministeriumi trükiosakonnas wastu ja seega ametlikka takistusi ei tehta, kuid teiselt poolt on kaitsepolitsei see, kes trükikodades, kus tööliste lehti trükitakse, kõik oma mõju ja wõimu tahab tarwitada selleks, et töörahwa lehtede ilmumist wõimatuks teha. Hiljuti oli sarnane lugu, kus „Tööliste Lipu“ ilmumiseks luba saadi ja Tartus trükikoda pidi trükki wõtma. Seal oli kaitsepolitsei, kes trükikojaomaniku peale mõjus ähwarduste ja meelitus- tega, wõib olla ka mingisuguste abirahade lubadustega, et see trükkimisest ära ütleks. Päew enne, kui lehe käsikirju trükikotta wiidi, käisid kaitsepolitsei agendid trükikojaomaniku juures ja nõudsid trükkimise äräitlemist ja awaldasid surwet, et trükikoda ei trükiks mitte töörahwa häälekandjat. Lõpuks, kui leiti trükikoda, mis ei olnud kaitsepolitsei mõju all, hakkasid kaitsepolitseinikud nõudma käsikirju, pakkudes isegi tasu selle eest, seega neid oma agentideks teha tahtes. Teie, härrad, ütlete küll, et töölisajakirjandusel wõimalus on ilmuda, kuigi mitte sõjapiirkonnas Tallinnas, aga seal on jälle kaitsepolitsei, see kõige wõimsam, kõikteadjate nuuskurite aparat...

Juhataja K. Wirma: Rkl. Heideman, teen Teile märkuse lubamata ütluse pärast.

H. Heideman (töörp.): ...kes neidki wõimaluse jupikesi katsuwad paraliseerida. Sellega on seletataw agarus, mida parempoolsed katsuwad üles näidata kaitsepolitsei ärakaotamise wastu. Nendel on see tarwilik, et oma wõimuwalit-

sust warjamata kujul ja piiramata omawoliga arendada. Teie olete seadnud selle kaitsepolitsei ülesandeks töölisklassi tegewuse halwamise, kuid teie wõiksite õpida ka midagi ajaloost, näituseks tsaari-aegsest „ohrankast“. Ka seal oli kaitsepolitsei, kuid see ei pikendanud mitte tsaari wõimu. Arusaadaw, et uppuja ka õlekõrrest kinni haarab, kui tema uppumise tund käes on; selleks õlekõrreks walitsewal kodanlusel on praegu kaitsepolitsei. Töörahwast ei wõi lubada, et selle organisatsiooni peale, kes teda taga kiusab, kes tema paremaid tegelasi reast wälja lööb, peksab ja piinab, et ta seda ise omal kulul ülewal peab. Selleks wisatakse 17 miljonit iga aasta wälja. Need summad lasuwad töörahwa peal otsekohesete ja kaudsete maksude näol raske koormana, tarwitatakse ära töörahwa wastu tema liikumise halwamiseks. Muidugi ei ole kaitsepolitsei senni suutnud töölisklassi wõitlust ja liikumist halwata. On küll hoope antud organisatsioonidele, kuid sellega halwata ehk paraliseerida ja lõpulikult likwideerida ei ole suudetud ega saa see ka tulewikus sündima. Meie teame ka juba ette, et teie selle seaduseelnõu wastu olete. Mitte sellepärast, et tema puudulik on, mitte ainult sellepärast, et siin ei ole ära tähendatud, kuhu kaitsepolitsei elektriwannisid ja kumminuudid peawad üle antud saama, mitte ainult sellepärast, et ei ole ära tähendatud, kuhu need aktid ja nende nuuskurite nimekirjad peawad jääma, waid sellepärast, et see teie wõimu edasihoidmiseks, selle pikendamiseks tarwis läheb. Mitte ka sellepärast ei ole teie selle seaduseelnõu wastu, et seal ei ole ära tähendatud, kuhu need ametnikud peawad jääma. Teie häbenete ka ütlemast, et see teie ainuke abinõu on teie wõimu pikendamiseks. Teie seda otsekoheselt ei üttele, waid häbenete oma nõrkust ja ei üttele otsekohe, et kaitsepolitsei wäga tarwiline aparaat on selleks, et saaks paremini walitseda töölisklassi üle ja tema wõitlust halwata. Teie poete wäikeste sõnakõlksude taha ja arwate, et saate sellega töörahwa ees oma nägu warjata. Kaitsepolitseid ei likwideeri mitte kodanlus senni kui ta walitseb, seda likwideerib ja annab ka aktid üle muuseumi ja teeb teised wastawad järeldused ainult töörahwast, kui ta selle kodanlise korra likwideerib ja walitsewaks klassiks tõuseb. Teen ettepaneku üldkommisjoni ettepanekut tagasi lükata ja rkl. Reesen'i,

Tomp'i ja Weiram'i poolt ettepanud kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu wastu wõtta. (Wahelhüüe paremalt poolt: Oleme rääkinud!)

J. Uibopuu (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu arutamise juures on nende isad siin seda asja seadnud teisele pinnale, on põhjustena toonud igasuguseid olemata asju selle asemele, et ütelda, et kaitsepolitseid üldse tarwis ei ole, kui luureasutust. On ju selge, et kui mustust on, siis peab ka wastaw luud olema, kes selle mustuse ära pühiks. Järjekult, kui on kuritegewus, siis on ka loomulik, et peab asutus olema, kes selle awalikuks peab tegema, sest iseenesest ei kao tema mitte ära. Sellest seisukohast wälja minnes on see asutus tarwilik. Kui teie aga härrad kommunistid, jätate riigiwastase kuritegewuse, siis on kaitsepolitsei funktsioneerimine lõpetatud. Peaksite ehk tõesti aru saama, et kui teie tegutsete riigikorra kukutamiseks, siis on ka riigil tarwis, kes seda tegewust peaks awalikuks tegema. Ma ei taha pikemalt selle seisukoha juures peatada. Seda saab iga Riigikogu liige iseenesest aru. Siin lugupeetud rkl. härra Weiram rändas terwed kaitsepolitsei asutused läbi, seadis seal olnud wõi sealt läbikäinud isikud igasugu tünnide sisse, isegi olewat nad seal läbi soolatud jne. Kuid tooge ometi põhjendused ette ja ütlege kus on teile soola- ja elektriwannisid tehtud, sest teie olete ju ise need kaitsepolitsei objektid. Igapäew on teil nendega tegemist, siis näidake, kus kohal on teile sarnaseid elektriwanne tehtud. Ja kui teie küsite, kas mina olen kaitsepolitseis olnud, siis ma ütlen teile, et mina olin endine Wiru kaitsepolitsei jaoskonna ülema wanem abi, aga mitte ülem, nagu teie ette tõite. Kui teie siin toote ebaõigeid andmeid ette ainult selleks, et ühte asutust ehk isikut maha teha, ilma, et sellel alust oleks, siis mina usun, et sellel kaitsepolitsei ärakaotamise seadusega ühist ei ole. Aga et seda siin tõesti tehtud on, siis pean üttelema, et sarnast nähtust ei ole Wiru jaoskonnas olnud, et inimesi oleks soolatud, peksetud jne. Siin oli nimetatud kedagi Raudsepp'a. (Wahelhüüded J. Reesen (wäljasp. rhm.) poolt.) Siin nimetati ka kedagi Abner'i, et teda olewat armetul kombel piinatud. Jah, minul ei ole teadmata, et Abner 1919 a.

4. jaanuaril Moora mõisas 15 Eesti kodaniku surma mõistis, pealuud sisse peksis ja sääreluud murdis. Waadake, need on asjaolud, mis pärast kaitseliidu ülem 1919 a. Abner'i kinni wõttis. Sel ajal ei olnud ma mitte Rakwere kaitsepolitsei ülema abi kohal ja ma ei tea sellest, kas teda pekseti ehk ei. Pärast kirjawahetusest mina aga nägin, mis Abner oli teinud. Asi oli kohtus arutusel. Kuid mina küll piinamistega tegemist ei teinud ja sarnast asjaajamist ei tunne. Seda rohkem teades, et kui kurjategijal on õigus kuritegu teha, siis on temal õigus salata oma tegu, aga kaitsejal walweaparaadil on jälle kohus seda asitõenduste ja tunnistajate abil selgeks teha. Mis kasu on sellest, kui kedagi peksetakse ja sunnitakse tunnistama, aga kui ta kohtusse tuleb ja ütleb, mina mitte midagi ei tea, mind pekseti jne. Kas on see siis õige süüdistuse objekt? Kui teie sarnase oletuse peale välja lähete, siis teadke, et see kohtu ees maksew ei ole; kui kedagi süüdistatakse, siis peab see süüdistus, nagu juba tähendasin, tunnistustega ja asitõendustega kinnitatud olema. Need on asjaolud, mis wõiwad üht isikut süüpinki tuua. Waadake, ma olen sunnitud ütleva, et kui kedagi peksetakse, siis ei saa seda warjata, sest kedagi ei saa ju hoida päew ehk kaks ühes asutuses. Seda ei luba seadus ja kui teda wangimajasse wiiakse ja kaebtus tõstatatakse, siis peab teda arst järele vaatama ja ongi peksmine awalik. Jüri Abner'i kohta pean ma ütleva, et Rakwere wangimaja arst härra Haho ütles kord minule, et Abner Rakwere wangimajas olles on pannud kellegile wangile warwaste wahelahele paberit, mida ta öösel, kui wang on maganud, põlema pannud. Ta on wiidud teiste poliitiliste wangide hulgast ära waraste juurde. Ka wargad ajasid ta enese juurest minema. On see siis tõesti tegevus, mida teie kiidate ja siin kirjutate kaitsepolitsei arwele. Kui teil on kahtlus lubamata teguwiisides, siis on teil ometi wõimalus komisjoni määrata, kes kõik need hirmsad asjad välja uurib ja selgeks teeb, et Rakweres on keegi Uibopuu seaduswastaselt talitanud! Määrake ometegi erikomisjon, tehke selgeks ja wõtke wastutusele, siis on teil õigus süüdistada. Aga waadake, kui teie tulete sel wiisil kaitsepolitsei seaduse ärakaotamisega välja, tehes üht ja teist olemata asja olewaks, et ainult lärmi teha, siis ei saa teie seda kätte, mida teie poolt esitatud sea-

dus kätte tahab saada. Midagi ei saa ju waka alla matta. (W a h e l h ü ü d e d p a h e m a l t p o o l t : A g a R a u d s e p p !) Jah, ma wastan härra Piiskar'i küsimise peale, kus on Raudsepp jne. Härra Weiram rändas weel kaugemale, mis minu arwates kuidagi ei ole seotud selle seaduseelnõuga ja nimelt, et waadake, seal on kõik tema poolt halwad asjad olemas, et kaitsepolitsei on niisugune inkwisiitsiooni aparaat, mis olemata asju olewateks teeb. (P. Keerdo (töörp.): Kas ta siis tõesti ei ole?) Teie, härrad Weiram ja Heideman, nimetate kaitsepolitseid kolikambriks, kus ainult kõlbmatud inimesed on. Ometi peab ütleva, et kõige suurem protsent on just teie seas neid, keda teie nii kõlbmataks isikuteks tunnistate, on 50% kaitsepolitsei agentideks ja nimelt teie eneste ridadest. (N a e r.) Kui teie tahate tõendusi, siis andku Riigikogu minule wõimaluse ja mina toon seda ka välja. Kui teie niisuguste wäljendustega välja tulete, siis ainult selleks, et siin agitatsiooni ja ennast maha teha. Mis puutub kaitsepolitseisse, siis on ta tarwilik selleks, et meie riigi wastaseid, kahe riigi teendrid, awalikuks teha. Mina olen ühe riigi teender, aga mitte kahe, aga kui teie kahe riigi teender olete, siis annate sellega omale tunnistuse, et need on teie poolt nimetatud kolikambri isikud. Härra Weiram tõi ette isegi mingisuguse pulga hambassepistmise loo. No kujutage omale ette, missugune see pilt on. Kui mulle lüüakse pulk hammaste wahelahele ja sunnitakse rääkima, noh kas ma siis saan rääkida, kas saan ma ühtegi sõna välja ja kas saab siis üldse ükski inimene rääkida. Näidake mulle, kellele külge löödi, näidake, kes on teile külge löönud... (W a h e l h ü ü e H. A l l i k ' u (w ä l j a s p. r h m.) p o o l t.) Härra Allik on niisama olnud „115 protsessi“ all, ja kas olete lüüa saanud.

Mina pikemalt siin seletama ei hakka, see on igalühel selge, et minu teada ei ole ühtegi piinamist olnud. Pean weel kord tõendama, ma ei olnud mitte Rakwere kaitsepolitsei ülem, waid seal olid härrad Saik ja Leppik ja nende wastutada oli, mis seal tehti. Mis puutub härra Raudsepp'asse, siis wõtke see küsimus päwakorda, siis mina annan kui Riigikogu liige selle kohta seletust, niipalju kui see mulle teada on. Kuid seda küsige selle isiku käest, kes praegu kaitsepolitsei ülemjuht on, see on siseminister. Edasi, minge täht-

sate asjade kohtu-uurija juurde ja seal leiate teie andmeid, kas, kes ja kuidas pekseti politseis. (Wahelhüüe J. Reesen'i (wäljasp. rhm.) poolt.) Jah, mina olengi edasi andnud rahukogu prokuröörile süüdistused, kui mina isiklikult ehk agendid on näinud, kuidas peksetakse. Mina ei tunnista mingisugust peksmist. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Meie ei ole Teie vastu seda ütelnud.) Kui teie räägite kaitsepolitseist, siis rääkige kui niisugusest ja ärge tooge üksikute isikute kohta süüdistusi, mida nemad ära teeninud ei ole. Ma usun ka, et andmeid ja tõendusi on küllalt, mis suudawad neid süüdistusi ümber lükata, mis teie esitate. Sellepärast paluksin mina Riigikogu asja enese huwi pärast, et erikomisjon määrataks, kes asja uurib, et sarnastel süüdistustel jalad alt ära lüüa. Nagu ma juba tähendasin, härra Raudsepp'a asi ei ole päewakorras... (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Ta oli päewakorras...) Raudsepp oli Rakwere kaitsepolitseis ja kuhu tema jäi, see on minule niisama teadmata, kui teile. Wõib olla, härra Reesen, teate Teie seda paremini, sest Soans käis seal kaks-kolm päewa ja rääkis jaoskonna-ülemaga. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Kas Rakweres?) Jah, seal ta käis. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Mis ta seal käis?) Mina seda ei tea, mis ta seal käis. (L. Johanson (sd.): Räägitakse koduseid asju, meie eisaamidagi aru. Tuleb arwata, et Teie suured sõbrad olete kommunistidega.) Jah, härra Johanson, ma pean küll ütlema, et seaduseelnõu arutamisesse see küll ei puutunud, aga mul on sarnased asjad. (L. Johanson (sd.): Peab just seda kommunismi edendama.) Ma ütlen, 50% agente on just kommunistidest ja kui wastast tahtakse tunda, siis pead sa wastast tarwitama. On ju seal nende poolt sidemed Wenemaaga ja on ka tarwis teada, mis seal sünnib, sest kaitsepolitsei on, kes peab walitsusele teateid muretsema. (Müra kommunistide seas.)

Juhataja **K. Wirma**: (helistab): Palun rahu! Rkl. Reesen, kutsun Teid korrale.

J. Uibopuu (rhws. w.): Mis puutub nimetusesse, et waadake, „Waba Maa's“ nr. 82 on ilmunud minu kohta mingisugune arwustaw artikkel, ma ütlen, see asi on kohtu käes ja selle artikli autor on ka teada ja ta peab wastutama selle eest, sest

minu kohta mingisuguseid süüdistusi ei ole, mida wõiks kriminaal-kuriteoks tunnistada.

Minu arwates ei wõiks Riigikogu nii kerge käega otsustada, et tema kaotaks kaitsepolitsei ära, sest meie riigi julgeolek ei ole weel mitte nii palju kindlustatud, et meie wõiksimeteda ära kaotada. Kordan weel, et enne kadugu mustus, siis kaob iseenesest ka luud.

A. Jõeäär (sd.): Austatud Riigikogu liikmed!

Juhataja **K. Wirma**: (helistab.) Rkl. Reesen, ma kutsun Teid korrale. Rkl-ed Gustawson ja Reesen, palun lõpetada koha peal kõnelemise.

A. Jõeäär (sd.): Meie mitmenimelised politseid oma mitmekordsete peawalitsustega wajawad tingimata ümberkorraldamist ja koondamist peaasjalikult juba kulude kokkuhoidmise mõttes. Sellekohane soowiawaldus on vastu wõetud l Riigikogus riigi eelarwe arutamise puhul, kuid ei ole mingit tundemärki, mis laseks oletada, et see soowiawaldus tähelepanu oleks leidnud. Mis eriti kaitsepolitseisse puutub, millest praegu siin kõne on, siis wõib järeldada sellest, mida eelkõneleja härra Uibopuu ette tõi, kellele need asjad nähtawasti tuttawad on ja kes tõendas, et kaitsepolitsei agentidest 50% kommunistid on, et selle politsei ümberkorraldamist ka selleks tingimata waja...

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun rahu. Rkl. Kaarna ja Maaker, palun mitte kohtadelt kõneleda!

A. Jõeäär (sd.): ...et kunstliku kommunismi sünnitamiseks riigi raha ilmaaegu wälja ei antaks. Kommunistide poolehoidjate arw suureneb ilma selletagi järjekindlalt ja see suurenemine on täiesti arusaadaw, kui meie arwesse wõtame meie enamuserakondade poolt praktiseeritawat demokraatia eitamise taktikat.

Demokraatia on meil õieti noor ja nõrk taim. Tema kaswatamiseks oleks waja õigluse päikesepaistet ja soojust. Tegelikult aga tallawad seda taime kaks jõhktrat härga. Üks must ja teine punane... (Chr. Kaarna, (töer.): Rkl. Rea olla saatnud raportisid Uibopuu'le.)

Juhataja **K. Wirma:** (helis-
tab.) Ma palun mitte kohtadelt kõne-
leda.

A. Jõeäär (sd.): Kodanlise enamuse ebaõiglane majanduspoliitika, kaudsete maksude ja pearahade süsteem riigi majanduspoliitikas, igasugused kuritarvitud maareformi teostamise juures ja teistel aladel, korruptsioon ametiasutustes on õige põhjalikult kõigutanud laialistes rahvahulkades usaldust demokraatia vastu.

Sellega on seletataw demokraatlikkudele erakondadele antawate häältearwu vähenemine igal walimistel.

Kui arwesse wõtame ka seda, et wiimasel ajal Riigikogus elementaarsemad demokraatia põhimõtteid rikkudes wähemuse õigusi jalge alla tallatakse — $\frac{1}{10}$ osa Riigikogu koosseisust kõrwaldatakse riigi eelarwe arutusest komisjonis, siis walatakse sellega ainult wett kommunistide weskile ja ei ole mingit kahtlust, et lähemas tulewikus opositsiooni rühmades enamus kommunistide kätte läheb. See sünnib ilma, et selleks otsekohe riigikassast oleks waja summasid wälja anda... (J. Tonkman, (põl.): See sünnib teie passiwsuse tõttu!) Mitte meie passiwsuse, waid selle tõttu, et Riigikogus enamusesolewate kodanliste erakondade ebademokraatliku talituswiisiga antakse liig palju wõimalust kommunistidele selleks tööd teha, et demokraatia halbu külgi paljastada. Mis aga kaitsepolitsei peale wäljaantawatesse summadesse puutub, siis on see tingimata kindel, et wäga suur protsent neist, wõib olla 50%, nagu härra Uibopuu tähendas, kommunistliku liikumise edendamiseks ja sotsialistlikkude erakondade likwideerimiseks läheb. (L. Johanson (sd.): See on nende poliitika, kes paremal pool istuwad!) Kui üldiselt wõtta kaitsepolitsei ametnikkude arwu, siis wõib küll uskuda, et nende hulgas arwatawasti 50% kommuniste on. Räägitakse aga, et mõnes kommunistliku partei osakonnas isegi ülekaal on kaitsepolitseinikkude kätte sattunud, nii et need selle tõttu ka juhatuses wõimu oma kätte kipuwad wõtma. (J. Wain, (sd.): Need kaks kätt pesewad üksteist! L. Johanson, (sd.): Aganad on mõlemad mustad.) Kui see ka igalpool nii kaugele ei ole jõudnud, on igas kommunistlikus organisatsioonis kaitsepolitseinikud tähtsal kohal.

Kõige ägedamad sotsialistide sõimajad tööliste koosolekul, kõige ägedamad kommunistide apostlid — on sagedasti kaitsepolitsei agendid, — oma kogemuste järele kõnekoosolekutelt wõin kinnitada, et ideelised kommunistid ei tarwita kunagi sarnaseid ägedaid sõimusõnu teiste tööliserakondade wastu, nagu need seal — müüdawad hinged. Wastates wahelhüüde peale: Meie erakonnas ei wõi ühtegi nimetada, kes oleks kaitsepolitsei teenistuses. Kaitsepolitsei tegewus, millest hiljuti kõigis kodanlistes lehtedes pikemad artiklid ilmusid, seisab tähtsal määral kommunistide organisatsioonides tegutsemises ja siis nende oma poolt soetatud organisatsioonide osalises likwideerimises. Et see politsei oma tegewust oleks arendanud ka parempoolsete riigiwastaste tegewuse paljastamiseks, kes riigile, wõib olla, palju hädaohlikumad, sellest ei ole midagi kuulda. Sarnase korralduse juures kaitsepolitsei endisel kujul allesjätmine ei ole ka meie rühma seisukohalt otstarbekohane. Ärakaotamise korral kaotaks kommunistid osa oma energilisemaid kaastöölisi ja sellest ei oleks demokraatlikul alusel seiswatel erakondadel mitte kahju.

Juhataja **K. Wirma:** Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Ma wõtsin sõna selleks, et lasta protokolleerida järgmist tõsiasja: härra Uibopuu kõne järele tekkisid mitmesugused wahelhüüded. Nende wahelhüüete keskel kuulsin ma wahelhüüet rkl. Uibopuu poolt: „Rkl. Rea kui kaitsepolitsei agendi rapordid olla siseministeeriumis wõi kaitsepolitseis“. Ma palun seda protokolleerida.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Meie poolt esitatud kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu on täna nii wäga palju asju päewawalgele toonud, millest selgub, et kogu Eesti wabariigi kaitsepolitsei endine agent on üksmeele loonud kunni iseseiswate sotsialistideni meie wastu. Siin tuli üks endine kaitsepolitsei agent ja püüdis tõendada, et terve kaitsepolitsei seisab koos kommunistidest. (Wahelhüüded: 50%!) See on juba peaaegu enamus. Mina ei taha mitte nende alatute wäidete peale wastata, mis selleks on ette toodud, et töölisteesitajaid ja kommuniste maha teha. (J. Wain, (sd.): Aga Warfolomejew? L. Johanson,

(sd.): Kus on Mahlberg?) Teie wõite siit nimetada Warfolomejew'i ja Mahlberg'i, kes ei ole mitte enam meie rühmas, kes ei ole mitte enam kommunistid. Igas erakonnas on olnud niisuguseid. Ka töölisteridades on omal ajal olnud inimesi, kes on üle läinud kaitsepolitsei teenistusse. Need on inimesed, kes nõrgad oma iseloomu poolest ja sel silmapilgul, kui on wõtlemist raskustega, siis nemad selja pööravad sinna, kus nad on olnud ja teisele poole üle lähewad. (J. Piiskar, (is.): See ei õigusta weel kaitsepolitsei teenistusse minemist)

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, palun Teid küsimuse juurde jääda.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): See on juhtunud ja seda saab ka edaspidi olema...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, kutsun Teid päewakorra juurde.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Ka sotsialistide wõi ka kodanlistes kihtides on sarnaseid...

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun Teid päewakorra juurde jääda ja teen Teile märkuse.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Ma ei saa mitte nende wahelhüüete peale wastata, sest siin on terve ühine wäerind loodud, kuhu ka juhatus praegu kuulub, kes mind ei lase nende wahelhüüete peale wastata...

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun mitte juhatajaga waielda.

J. Reesen (wäljasp. rhm.):... waid ma jätan töörahwa otsustada, töörahwas teeb seda selgeks, kes on õigelt töörahwa kasusid kaitsnud ja kes tema wastu on seisnud. Meie ei kaitse prowokaatorid. Siin on palju wäärnähtusi esitatud selle tööriista wastu, kes, nagu öeldakse, seista töolisteklassi teenistuses. Kui meie kaitsepolitsei tegewust jälgime, siis näeme nende inimeste seletusest, kes kaitsepolitsei küüsis on olnud, missuguseid tagajärgi on kaitsepolitsei tegewus andnud. Meie teame, et kaitsepolitsei tegewus on töolisteliikumisele palju kahju toonud, seai on palju wäärnähtusi ette tulnud, mida töolisteesitajad oma ihu peal on tunda saanud. Siin juba seltsimees Weiram kandis ette üksikasjalised materjaalid nende inimeste seletustest, kes on kait-

sepolitsei piinamisi kannatanud jne. Kuid meie teame, et kodanline riik ei seisa mitte ülewal demokraatlikkude sõnakõlkude abil, waid kodanlisel riigil, nagu igal teisel, peab olema organisatsioon, mis seisab riigi julgeoleku eest walwel. Üks niisugune organisatsioon on kaitsepolitsei. Kaitsepolitsei seisab sellepärast kodanlise riigi teenistuses, et teise woolu wastu, kes praegust riigi süsteemi õigeaks pidada ei saa, wõidelda, ja on selle woolu häwitamise oma ülesandeks seadnud. Selleks tarwitab tema igasuguseid abinõusid ja üks nendest abinõudest on piinamine, mida ka härra Uibopuu, kui endine kaitsepolitsei ülema abi, ei saanud salata, tõendades, et piinamisi ette tulnud on. Teiseks wõtteks kaitsepolitseil on see, et tema saadab oma esitajad töolisklassi organisatsioonidesse, et töolisteliikumist killustada. Seda on tehtud warematel aegadel, seda teeb ka Eesti kaitsepolitsei. Ja kui täna siin see küsimus üles on kerkinud, siis ei imetle ma mitte sugugi selle juures, et kaitsepolitsei seda oma ülesannet on täitnud. Kui tema seda mitte täitnud ei oleks, siis wast hakkaks teie temale seda ette heitma. Meie oleme kõigi meie päralt olewate abinõudega selle wastu wõidelnud, kuid kaitsepolitsei on meist tugewam olnud, tema on suutnud tungida meie organisatsioonidesse. See idee, mille eest wõtleme, ei rüweta meid mitte, aga see on sihilik wõte, mis ette toodi, nagu olla 50% kaitsepolitsei agente kommuniste, mida on tarwitanud Eesti kodanlased selleks, et oma wõimu alles hoida. Meie ei taha kaitsta siin neid inimesi, kes on selle sihiga meie ridadesse tunginud, et seal lõhkumise tööd teha ja töolisteliikumist häwitada. Meie oleme nende wastu enne wõidelnud ja saame ka edaspidi kõigi abinõudega nende wastu astuma. Siin püüti aga ühelt poolt selgeks teha, et kaitsepolitsei on töolisliikumisele kasulik, et ta kutsuwat äärmuse ellu ja tegewat nõndanimetatud sotsiaaldemokraatlikule liikumisele liiga. Ma ei taha mitte seda salata. Ma ütlen, et meie riigi truude poliitikameeste peajudes on wäga palju niisugust, mis nende riigile kasulik ei ole. Selle tõenduseks on ka kaitsepolitsei olemasolu, kes tarwitab äärmisi wõtteid, et oma olemasolu kaitsta ja riigi eelarwe abil palka saada. Muidugi, teie olete seda loonud selle sihiga, et töolisklassi wastu wõidelda, selle allasurutud klassi wastu, kes wõtleb uue ühiskonna eest. Teie üt-

lete ja aruandja ütles, et kaitsepolitsei on riiklik asutus, tema olemasolu on põhjendatud, et ta seisab walwel riigi huwide eest. Need, kelle wastu ta wõitleb, olla riigiwastased ja need tahtwat Eesti waba-riiki kukutada.

Kui nüüd wõtta selle põhimõtte alus ja need ülesanded, mis makswate seaduste järele kaitsepolitsei peale pandud, siis tekib küsimus, kas kaitsepolitsei, kui aparaat, suudab seda liikumist ära kaotada. Mis puutub sellesse, et meie kommunistid ja töörahwas olewat riigiwastased, siis on see täiesti meie põhimõtete ja sihtide wõltsimine prowokatsiooniks laialiste rahwahulkadele lentsõnade wiskamiseks meie tagakiusamise õigustamiseks. Kes teab meie teoreetilist alust? Kes tunneb marksiismi?

Juhataja K. Wirma: Rkl. Reesen, ma ei saa aru, see ei ole ühenduses kaitsepolitsei küsimusega, Teie räägite oma üldistest huwidest.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Mina ei saa teisiti kaitsta, kui mina kaitsepolitsei ära kaotamise küsimust tahan põhjendada. Millega siis kaitsepolitsei õigustatud on? Kas meie waated käiwad riigikorra wastu? Ma arwan, et mulle selle küsimuse käsitamiseks natukene wõiks sõna lubada. Kas töörahwas on riigi ja riigihuwide wastu? Töörahwas wõitleb uue, parema ühiskondliku korra eest, see uus ühiskondlik kord on midagi teistsugust, kui see kord, kus meie praegu elame. Marks ja Engels ütlewad, et üleminek kapitalistlikust ühiskonnast sellesse uude ühiskonda sünnib pikaldase arenemise teel. Seda ülemineku ajajärku nimetawad Marks ja Engels „proletariaadi diktatuuriks“.

Juhataja K. Wirma: Sellel ei ole mingit ühist kaitsepolitseiga ja ma teen Teile wiimase hoiatuse.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Praegu on Eesti tööliklass see, keda kaitsepolitsei ära häwitada tahab, wõi niinagu siin räägitakse, killustada tahab. Eesti tööliklass wõitleb uue ühiskonna eest, wõitleb uute, teistsuguste põhimõtete eest, kui need kaitsepolitseile omased. Kaitsepolitsei peab makswat ühiskonda kaitsma ning sellepärast ka tööliklassi wastu wõitlema kõiksugu abinõudega. Mul on üks wäljawõte Rakwere kaitsepolitsei ja nimelt selle härra Uibopuu kohta, kes siin alles

hiljuti kõneles. See wäljawõte on „Waba Maast“ wõetud ja siin on muuseas Rakwere kaitsepolitsei kohta järgmist: Oma hiigawama karjääri tegi härra Uibopuu Rakwere kaitsepolitseis. Tema agarus pani isegi kohtuwõimud wahel jahmatama. Kui ülemus küsis, kelle initsiatiivil teatawaid asju tehakse, siis wastas härra Uibopuu, et seaduse initsiatiivil, sest kaitsepolitsei ülesanded on seadusega ära määratud.“ See kaitsepolitsei seadus, kelle ära kaotamist meie poolt esitatud seaduseelnõu tahab kätte saada, sest see seaduse initsiatiiv, mida kaitsepolitseinikud näewad, meie aga mitte ei näe seaduses ära määratud olewat, annabki kaitsepolitseile niisugused õigused. Kui siin öeldakse, et seaduse initsiatiivil wõib piinata, wõib peksta, wõib kättpidi seinale riputada, wõib tallaaluseid tuliste raudadega põletada, nagu rkl. Weiram siin ette tõi, siis minu teada, ei ole see mitte kaitsepolitsei seaduses ette nähtud. Mina arwan, et Eesti riik ja riigimehed, kes nimetawad endid selle Aasia, keda teie metsikuks nimetate, ja Lääne-Euroopa kultuuri wahekohaks, kes ühes sellega peaksid lähemal seisma Lääne-Euroopa kultuurile, ometi neid metsikuid Aasia kultuuri wõtteid tarwitawad, mida teie ette toote Wenemaa kohta. Ma ei hakka siin õigeks kiitma ühtegi piinamist ega tagakiusamist, ma tean, et see nähtus on hukkamõistmise wäärt, aga kui üksikud isikud seda teewad, siis tuleb selle pahe wastu wõidelda ja selle wastu peaksite wõitlema ka teie. Meil pole aga näha ühtegi ewolutsiooni selles sihis, waid meil minnakse tagasi nendesse aastasadadesse, kus ristiusk katoliku usu wastu wõitlust pidas ja kus uueusulise liikumise allasurumiseks tarwitusele wõeti kõiksugused piinaabinõud. Neid heideti lõukoerte ette jne. Meil pole küll praegu asutusi olemas, kus kommunista wõiks lõukoerte ette heita, aga meil tarwitakse teisi hirmsaid abinõusid. Kas teie, härrad kristlased, kiidate seda heaks, mis tarwitati teie wastu, kui olite alles „noorliikumine“. Meie oleme ka alles noor ja wähenus. Kardetakse küll, et meie kandidaadid siin parlamendis enamuse saawad. Ma arwan, et see kaitsepolitseist ära ei olene, waid on arenemise paratamata tagajärg. Ma ütlen ka, et kaitsepolitsei oma tegewusega selleks palju kaasa aitab, ta loob sarnase meeleolu, mis praeguse riigikorra wastu

kaswab ja ta teeb seda paremini, kui meie seda teha suudaks. Meie ei ole mitte üles ässitanud kunagi praeguse riigikorra vastu. Meie seletame ainult neid sihte, mida me tahame kätte saada, aga teie prowotseerite laialised töölistehulgad riigikorra vastu. Juba teie häbematus kaitsepolitseis on pinnaks, mis meile poolehoidu kaswatab. Ma ei salga seda, et sotsiaaldemokraatidel õigus on, et see poliitika meile selleks tõesti pinda loob, aga mispärast teie ei wõttele selle vastu, mispärast teie lubate niisuguseid nähtusi? Kaotage siis ometi ära niisugused ülbused ja halbtused, siis seisaks teie kauem, siis ei oleks teil mitte nii suurt hädadohtu ega kartust, et meie teile hädadohtlikuks wõiks saada, aga niikaua, kui teie mõtlete wälja protsessi nende vastu, kes teie ütelse järele ei seiswat riiklikul alusel, nii kaua kaswab ääretu wiha teie vastu, sellepärast, et need, keda teie saadate türmidesse kõdunema ideede eest, nende ideede eest, mille heaks nad wõtlevad ja kes ei ole selleks mitte niisuguseid wõtteid tarwitanud, mis oleks praeguse korra vastu otsekohe juhitud, siis peab see laialistes rahwahulkades wiha esile kutsuma selle korra vastu. Ja sellepärast on ka meie seisukoht kindel selle asutuse suhtes, muidugi, teie arwate, et meie wõib olla selle seadusega kodanlisele riigile kasu tahame teha, seda wõib küll nii wõtta, et kui niisugune halbtuste nähtus ära kaotatakse, siis riik sellega kasu saab, aga meie teame ka ühte, et kaitsepolitsei töölisteliikumises wäga suuri raskusi on teinud. Sellest on täna juba palju räägitud ja näiteid ette toodud. (J. Holberg (põl.): Teie rääkisite ju esiteks, et kaitsepolitsei teile kasu toob! Hüüded: Loogika. Naer.) See jääb teie otsustada, aga kui teie tahate enese huwide eest wälja astuda, siis kaotage tema ära. (Segased wahelhüüded. Mõra.) Mina ütlesin, et kaitsepolitsei olemasolu on meile kasulik, aga mina ütlesin ka, et see töö, mis tema teeb, on töölisteliikumisele kahjulik sellepärast, et ta kisub töölistridadest wälja hulga jõudusid ja sellest küljest on need kaks sihti, mis iseenesest mitte head ei wõi olla, meile kahjulikud. Meie arwame, et meie suudame küllalt selle eest seista, et oma asjale kasulik olla, ilma, et kaitsepolitsei meid toetab, sellepärast ei taha meie õigustada kaitsepolitsei olemasolu. (J. Holberg (põl.): Kas Rea esitab

teid seal?) Kui teie aga ta siiski alles jätate, wõib olla, et siis sotsiaaldemokraatidel selles asjas õigus on... (P. Treiber (sd.): Kas meil ka mõnes asjas teie silmis õigus on? L. Johanson (sd.): Me tunneme ise ära, mis õigus on. Chr. Kaarna (töer.): Aga asi on küll wist nii, et kaitsepolitsei ei ole teie hulka oma mehi saatnud, waid teie saadate oma mehed kaitsepolitseisse.) Ei ole nii, asi on ümberpöördukt. (Chr. Kaarna (töer.): Asi on ümberpöördukt!)

Mina arwan, et mina pean veel nende wäärnähtuste peale tähelpanu juhtima, mis kaitsepolitsei ette tulewad. Ma kannaksin ette need jutustused ja kirjeldused, mis on tehtud inimeste poolt, kes on kaitsepolitsei kätte langenud. Esiteks ma kannaksin ette jutustused, mida on rääkinud Anna Heilberg.

Siin on tema kirjeldus Eesti kaitsepolitsei piinakambrist. Anna Heilberg jutustab: „29. juunil 1921 a. tulin mina Riia ja Tähe uulitsa nurgalt ja tahtsin linna minna, aga natukene maad poest eemal Tähe tän. pidas keegi mind kinni ja küsis, kas mina siit linna elanik olen, mille peale ma eitawalt wastasin. Meesterahwas kargas minu käest kinni küsimisega — mis sul, kuradil, siin sees on ja tõmbas minu käest saia maha, mille ma olin poest ostnud. Siis wõttis ta minu käekotist kinni ja tahtis seda ära tõmmata...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, see on täna juba ette kantud.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): Mina ei tea, kodukorras ei ole see mitte ette nähtud, et neidsamu tsitaate, mida kord juba ette on kantud, ei tohiks oma wäidete põhjendamiseks uuesti ette kanda. (Segane wahelhüüde.) Teie oodake ära, Teie olete liiga närwiline, Teie oodake ära, mis selle järele tuleb. (Loeb edasi.) Siis asus see meesterahwas selle naisterahwa...

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Reesen, ma olen Teile täna juba mitu märkust teinud, Teie aga ei hooli minu märkustest, wõtan Teilt sõna ära. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Noh, see on ju Teie kohus!) Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Uibopuu'l.

J. Uibopuu (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Gustawson tähendas, et ma olla ütelnud, et rkl. Rea seisab kaitsepolitsei teenistuses. Kahekõnes pöörasin ma küll rkl. Rea poole ja ütlesin, härra Rea, Teie nimelisi on ju kaitsepolitseis olemas. (J. Rea (töörp.): Ah, nüüd tulete Teie alles seda parandama.) Ma tähendaksin veel, härra Rea, Teie nimelisi on kaitsepolitsei teenistuses. Ma ei wõi mitte tõendada, et Riigikogu liige härra Rea oleks kaitsepolitsei agent.

Juhataja K. Wirma: Sõna on rkl. Rea'l.

J. Rea (töörp.): Siin demokraatias on juba ennegi sarnaseid tükka kuulnud. Mis meil vähemalt küll üle mõistuse käiwad. Kui täna siin kõnet peeti ja meie wahele hüüdsime, siis ütles härra Uibopuu, et ma olla ka kaitsepolitsei agent. (L. Johanson (sd.): Mis sealimestada.) Mina igatahes pidasin seda naljaüteluseks, mis ütles Uibopuu, aga kui teised ka tähendasid, et see ikkagi tõesti öeldud oli, siis wõtsin ma sõna faktiliseks märkuseks. Wõtsin sellepärast sõna, et seda alatud ütelist ümber lükata. Ma pean tähendama, et see isik, kes siin kõneles Riigikogu liikmena, on, nagu meie seltsimeeste poolt näidati, kaitsepolitsei ülema abi olnud. Juba see näitab, missuguste alatute wõtetega niisugused isikud wõiwad wälja tulla, see juba näitab, kas niisugustel isikutel üldse au on wõi mitte.

Juhataja K. Wirma (helistab): Palun mind kuulata. Palun mitte haawawaid sõnu tarwitada.

J. Rea (töörp.): Kui tema tuleb isikuid süüdistama, ilma, et ta algkirjasid oleks heaks arwanud läbi waadata, kas see Rea nimeline Riigikogus on wõi ei ole, wõi on see koguni mõni teine Rea. Waadake, ärge tulge ialgi enne isiku kindlaks määramata wälja niisuguste wõtetega. Ühenimelisi isikuid on palju. Wõib olla on teie alatutele mõni Rea nimeline isik mingisuguseid andmeid saanud, see ei puutu minusse. Meie oleme ilmast ilma öelnud, et see on alawäärtuslik ühe inimese poolt, kes...

Juhataja K. Wirma: Rkl. Rea, ma palun mind kuulata. Ma teen Teile teise märkuse walimata sõnade tarwitamise pärast. (Wahelhüüeparemalt poolt: Rkl. Rea'l on sõna fakti-

liseks märkuseks!) Rkl. Rea'l ei ole sõna mitte faktiliseks märkuseks, waid järjekorras.

J. Rea (töörp.): See ei ole mitte esimene nähtus, kus enesekaitseks ei lasta sõna tarwitada.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Rea, palun Teid mitte juhatajaga waielda.

J. Rea (töörp.): Käesolewa ütelse kohta ei oska ma tõepoolest midagi muud ütelda, kui järgmist, et mina mingisuguses kaitsepolitseis tegew ei ole olnud, ega ole ja kui oleks mõni tõendaw dokument, et olen teeninud kaitsepolitseis, siis ütlen ma, minu koht oleks siis tõesti seinääres, kuhu wõib mind töörahwas esimesel juhtumisel panna. Ma peaksin nime-tama ühte asja, et omal ajal, kui ma Pärnus teenisin õpetajana, liikusid Pärnus jutud...

Juhataja K. Wirma: Rkl. Rea, ma palun Teid päewakorra juurde, Teie wõtke pärast isiklikus asjas sõna.

J. Rea (töörp.): ... et üks kaugelt sugulane olla astunud kaitsepolitsei wõi kriminaalpolitsei teenistusse. Mina ei ole ka temaga ühenduses olnud. Vähe-malt ei ole teada, kas on see põhjendatud wõi ei ole. Kaitsepolitsei on tajitanud sagedasti ju kaunis osawalt ja on katsunud mõnedele isikutele lähedale pääseda nende sugulaste kaudu. Wõib olla, et ka siin niisuguseid metoode on tarwitatud, et minule lähemale pääseda. Kui ei pääseta lähedale wõõraste kaudu, siis katsutakse sugulaste kaudu. Ma pean tähendama, et mina töolisteliikumises alati tegew olen olnud, ka praegusel ajal, olen kõige pahempoolsem olnud ja ilmaki oma ilmawaadet ei ole salanud. Olen ka see, kes 115 protsessist osa wõttis.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Rea, Teie ei wõta waewaks juhatajat kuulata. Wõtan Teilt sõna ära. Ma palun Teid kõnetoolilt lahkuda.

R. Weiram (töörp.): Siin kandis nüüd wõi andis asja selgitust just demokraatlikust liidust härra Uibopuu, kes wististi sellel ajal Rakwere kaitsepolitsei spetsialist nähtawasti tõenäoliselt oli. Mina muidugi ei teadnud, et tema seal oli, waid ta sai ise aru sellest, et see tema tegewusalasse puutus. Härra Uibopuu ei liikanud oma rusikapõrutamisega minu

wäidetest midagi ümber, nendest raudlatide pealepanemisest, nendest soolatünnis olemistest, soolajookide andmisest, nendest elektrimadratsitest. Absoluutselt mitte midagi ei ütelnud tema nende kohta, waid tähendas üles, et need on niisugused tarwilikud asjad ainult olnud, aga ei tähendanud midagi, et neid ei ole tehtud. Ei näidanud ka selle küsimuse juures midagi, kui rkl. Piiskar'i poolt küsiti: Kus on Paul Raudsepp, siis jäi ka see ütle-mata. Näidake, kus kohal ta on, tõen-dage neid andmeid, kui teie tahtsite sel puhul sõna wõtta. Mitte midagi ei ole teie sellega ümber lükanud, kui tähenda-site, et 50% töölistest on kaitsepolitsei teenistuses. Teie seisukoht on õige. Meie poolt on ka tõendatud, et kõik on töotaw rahwas, olgu tema siis kantsleis, olgu tema siis põllul. Kui teie aga leiate, et need on kõik puhtproletaarlased, ütlete, et need on kõik kommunistid, kes 50% teil on, siis meie seisukoht on niisugune, et kõik on töörahwas, kes tööd teewad mingisugusel alal, aga kes mingisugusel alal tööd ei tee, see ei ole mitte tööline, nii kui on seda kaitsepolitsei. Meie teame, et tsaariripalees teenisid ka töölised: 225 elektromontööri. Need olid kõik ohran-nikud, need olid palgatud orjad: üks Lä-tist, üks Soomest, üks Eestist, kõiksugus-est kihtidest oli seal olemas, igast usust ja iga usu alla käiwad isikud, need olid kõik töölised. Kui teie siin täna püüdsite wälja prowotseerida ja isegi Riigikogu liigetel Gustawson'il ja Piiskar'il häbi ei ole asja nii ühekülgselt omaks wõtta, kui kaitsepolitseinik Uibopuu'l lasta ennast wälja kutsuda, et waadake, Rea on teie rühmas kaitsepolitseiks hakanud, siis ei oodanud Piiskar'id, Gustawson'id ja Jonas'ed seda ära, millal Rea wastab. Meie saame aru, et kui peaks olema nii, siis peab Rea selle eest ka wastutama. Meie ei lähe selle teguwiisi peale üle, et enne uurimist wälja kõrwetada temal sil-mad, et lüüa tal peaju sisse. Meie seda meetodi ei tarwita. Kui seltsimees Rea on süüdlane, siis tuleb teha temale otsus. Peale selle tähendas härra Uibopuu, et selgesti ei tea, kas on see Rea wõi ei ole. Mina siin kaitsepolitseinikkudega waidlema ei hakka, seda wõiwad teha Gustawson'id ja Piiskar'id. Kord oli Wene riigiwolikogus Malinowski, kes prowokaatori osa mängis pahempoolses rühmas, aga kui meie sellele ülespuhutud prowokatsioonile, millega harilikult kait-

sepolitseinikud hakkama saawad ja siin ka Uibopuu hakkama on saanud, tähenda-dades, et 50% töölistest on kaitsepolit-seis... Need on ühesõnaga kahejalgsed! Kõik kahejalgsed, kes tööd ei tee, need lähewad siis kaitsepolitseisse. Täitsa õige, nagu härra Uibopuu ütleb, et nad töölised on. Kes nad siis on, kui nad mitte töölised ei ole. Uibopuu, kui kaitsepolit-seiniku seisukohalt on nad ka töölised. Kui nad ainult oskawad kahe jala peal seista ja oma eluaja mingisugust tööd, wõib olla, ei ole teinud, wast ainult kel-mustükke, siis ei ole nad mingisugused töölised. Sellega ei ole aga ühtki minu poolt ettetoodud põhjendust ümber lüka-tud, ei ole näidatud minu poolt ettekantud piinariistade ja nendega katsete tegemi-ses midagi, et neid ei ole olnud, waid põ-rutati siin kõwasti rusikaga wastu kõne-tooli, tähendades, et „nii“ on see asi olnud ja ei mitte teisiti. Toodi andmed ette, et seal kusagil on 10 inimest maha lastud, ma ei räägi neist 10 inimesest, selleks on teil seadusi küllalt ja tsaari paragrahwis-id, kelle järele wõiksite ju mõista ainult töörahwale kohut, aga niisugust kohut algades peksmistega ja piinamistega ja lõpetades liiwaauguga. Waadake, seda on näidanud härra Uibopuu, tema ei ole seda mitte ümber lükanud, need faktid on olemas. Mis puutub 10 inimese maha-laskmisesse wõi kuidas see seal oli, siis ütlen mina, seda ei ole mitte konstateeri-tud Rakwere kaitsepolitseis tol ajal, waid on ainult Uibopuu wälja mõeldud.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Wei-ram, ma kutsun Teid teistkorda päewa-korra juurde.

R. Weiram (töörp.): Need andmed, mis ma siin ette tõin ja mille põhjal meie oma seaduseelnõu esitame, näitawad, et kaitsepolitsei tegewus on ainult niisugune olnud, et laialiste töörahwa hulkade tahtmisi ja klassiteadwust on püütud piinamistega maha sumbutada. Nagu seda juba teie eneste leht „Waba Maa“ juba kirjutab, et Rakwere kaitsepolitseis ei ole mingisugust korralikku asjaajamist olnud, waid on isegi wabariigi wõimud jahmatama pannud. Konstateerin, et need asjaolud nõnda on. Ma kordan weel, et need on faktid ja ma ütlen teile, et praegu on Riigikogus kuulajate hulgas isik, kes wõib siia tulla tunnistama, et ka teda on piinatud ja on kõik need piinamised ja

piinapakud läbi teinud ja keda arstide tunnistuse järele üleni mustaks on peksetud. Waadake siis, siin on Wiktor Kingissepp'a pilt, mis ka meie rühma on saadetud, siin on ka tema piinamise olekus. Meil ei ole tarwis enam teisi fakte ette tuua, waid meie konstateerime nende inimeste kohta fakte, keda on kaitsepolitsei poolt peksetud ja piinatud ja neid andmeid härra Uibopuu igatahes ei saa mitte ümber lükata ja ei ole ka lükanud.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.): Riigikogu liige Weiram hurjutas siin, et meie rühm, eriti mina ja Gustawson olla kahtlustanud Riigikogu liiget Rea'd. Ma ei mõtle siin waidlema hakata, waid konstateerin, et Rea oma seletuses ei eitanud wõimalust, et tema andmeid wõib olla kaitsepolitseis wäitmis ainult, et tema neid mitte otseteed ei ole andnud ja need siis teisi teid kaudu peawad olema läinud. (Naer ja wahelhüüded paremalt poolt: Onupoja kaudu!)

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Piiskar, ma palun Teid faktilise märkuse juurde jääda.

J. Piiskar (is.): Mis puutub teise küsimusse, mille üles wõttis rkl. Gustawson faktilise märkusena, siis konstateeris ta ainult seda, mis koosolekul öeldi ilma omalt poolt midagi juurde lisamata.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Rea'l.

J. Rea (töörp.): Kui ma sõna wõtsin, siis tekkis kisa ja kära, ja ma arwan, et härra Piiskar wast ka selle tõttu sai wale informatsiooni. Ma ütlesin, et mina ei ole olnud kaitsepolitsei teenistuses, ei ole mina läbikäimises seisnud mingisuguste sarnaste isikutega, nagu seda kaitsepolitsei on, ei ole kellegile mingisuguseid andmeid andnud, ei ole isegi mitte kellegi niisuguse mehega, nagu seda nuhk on, rääkinud. Olen alati piitsutanud neid, kui kõlwatuid isikuid. See ongi andnud põhjust selleks, et minu kohta praegu on käimas juurdlus selle üle, et mina mitmel koosolekul olen piitsutanud kaitsepolitseid oma kõnedes. Ühe koosoleku kohta tehti minu üle protokoll, kus minu püüdsin selgitada üldse meie seltsimeeste pii-

namisi üksikutes wangikodades, kus mina olewat selgitanud Wiktor Kingissepp'a piinamist ja üldse neid nähtusi, mis meie seltsimeeste wastu on sihitud. Mina igatahes ütlen, et Riigikogu liikmed, härrad Piiskar ja Gustawson sel korral, kui härra Uibopuu wahele karjus, enne kui mind süüdistada, oleks pidanud ka mind kuuutama.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Rea, Teil on ainult faktiliseks märkuseks sõna.

J. Rea (töörp.): Et Piiskar'il ja Gustawson'il ei oleks enne maksnud kisama hakata, enne kui on asi selgitatud — on arusaadaw. Nüüd on asi selgitatud ja süüdistus ümber lükatud. Ma usun, et kui teie sel korral wast walesti aru saite, siis igatahes praegu, kui ma seda ümber lükanud olen, et teie wast õigel arwamisel olete.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Need läbirääkimised, mis on täna peetud kaitsepolitsei ärakaotamise seaduse puhul, on lasknud ka neid, kes senni on kõrwal seisnud ja wõib olla selle küsimusega kunagi tegemist ei ole teinud, pilku heita kaitsepolitsei kulisside taha. Meie kuulasime sellepärast kõige suurema tähelepanuga ja teadmiseaga, et üheltpoolt kommunistid, härrad Weiram, Heideman, Reesen ja Rea ja teiselt poolt endine kaitsepolitsei juhtiw jõud, härra Uibopuu, ühe sõnaga — mõlemad pooled asjatundlikud on. Nähtawasti nemad tunnewad seda asja hästi, ja peawadki tundma. Nagu selgub, on asjatundjad sellel alal mitte ainult härra Uibopuu, kelle amet enne kaitsepolitseisse kuulus, waid ka härrad kommunistid. Kui kuulata härra Uibopuu seletusi ja sellest järeldusi teha, siis peab üttelema, et need järeldused käiwad praeguse kaitsepolitsei, kui niisuguse wastu. Härra Uibopuu, kelle kohta ma tõendasin, et tema asja peab tundma, ütles, et nende andmete järele, mis temal sellel alal on kogutud, kui endisel kaitsepolitsei juhtiw jõul, olewat kommuniste 50% kaitsepolitsei teenistuses. Kui lugu nii, siis on meie kaitsepolitsei juba nende ülesannete alalt, mispärast tema ellu kutsuti, jõudnud sellesse ajajärku, mis on märgitud kõigi maade salapolitsei tegewuses tööotsimise ajajärguna, kus hakatakse omale tööd otsima, kus aga hakatakse ka kait-

sepolitseid ära kasutama walitsusekihtide poliitika tööriistaks, nii nagu meie seda Wenemaal tunneme Subatow'i liikumise all. Nende andmete järele, mida härra Uibopuu ette kandis ja mida teiselt poolt kommunistid tõendasid, näib nii olewat, et olemegi wististi juba Subatow'i ajajärgus. (W a h e l h ü ü e: M a l i n o w s k i ?) Ka Malinowski kuulus kommunistlikku erakonda. Et see aga meie riiklusele kasulik oleks, seda ei wõi ütelda. Kui meie praegust elu waatleme, siis näeme, et kommunistlik liikumine kaswab ja meie parempoolsed näikse sellest rõõmu tundwat. Kommunistlik liikumine näib olewat weeks parempoolsete weskile. Meie saame selle kohta seletust, kui meelde tuletame seda, mis hiljuti kuulsime ühes meie kodumaa linnas ühe isiku poolt, kes parempoolsesse erakonda kuulub. Ta on ütelnud, et meie demokraatia ei olewat midagi muud, kui õnnetu parw lahtisel merel, mis iga minut kalju otsa wõib sattuda, enne aga Wene ajal olnud kord palju kindlam ja parem. Siit näeme igatsust wana Wene korra järele. Edasi on tema poolt wastatud küsimise peale, kas see isik tunnustab demokraatiat wõi mitte, wäikese mõtlemise järele, et ta nüüd, kus ta demokraatlikus riigis elab, seda tunnustama peab, kuid wõib olla, kui ajad paranewad, siis ei ole temal ka tarwis demokraatiat enam tunnustada. Kas see ei ole mitte meie parempoolsete põhimõte, et meie poliitikat selles sihis juhtida, kus ei ole enam tarwis demokraatlikku riigikorda, kus on kätte jõudnud seesama Wene kord, mille järele nähtawasti meie parempoolsete keskel korduwad ohked ilmsiks tulewad. Ära kuulates neid seletusi, mida keskrühmast ja härrad kommunistid andsid, näib sel arwamisel küllalt alust olewat. (W a h e l h ü ü e: Missugusest ajalehest Teie seda lugesite?) See ei ole tähtis ja ma arwan, et iga Riigikogu liikme kohus on kõiki tähtsamaid Eesti ajalehti lugeda. Nende ringkondade arwamisi kuuldes, ütlen ma, et niisugused arwamised, nagu ma praegu edasi andsin, sealpool olemas on. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: W ä ä r n ä h t u s e d !) Teie arwate, et see wäärnähtus on, mina aga leian, et see ei ole mitte ainult wäärnähtus, waid teadlik poliitika juhtimine ses sihis, mis tahetakse kätte saada, nimelt wana Wene korra poole.

Mida tunnistawad need poliitilised protsessid, mida nii mitmed meie riigis on olnud? Mida meie näeme isikutest, kes kohtu alla on antud? Ühed mõistetakse süüdi, teised wõetakse küll wahi alla, kuid neid wabastatakse warsti. Ja siis kaowad nad ära enne kohtupäewa. Alles wiimastel päewadel on ilmunud ühe protsessi kohta eeluurimise materjaal ajalehes, kuigi seaduse järele on keelatud ajalehes awaldada eeluurimise materjaali. Sealt meie näeme, et terwe rida inimesi on kohtu alla antud, keda senni ei ole tuntud, kellest midagi ei ole kuuldud, kuid juhtiwad jõud on ära põgenenud. Need on põgenenud, kellest räägitakse, et nad olla ka kahe tooli peal istunud ja iseäranis aktiivsed tegelased olnud. Mina arwan, et nendest protsessidest ka midagi wälja lugema peaks.

Tõsine on see küsimus, kui 50% kommunistidest olla kaitsepolitsei teenistuses. Need, keda puudutatud, lükkawad seda ümber lihtsa ütelsega: nad olla nõrgad iseloomud. Kui härra Rea'le selles asjas mingisugune etteheide tehti, löi ta isegi rusikaga wastu lauda ja ütles, et see õige ei olewat. Ma usun kindlasti, et omalajal Warfolomejew, kes kesknõukogu eesotsas oli, samuti ka Linkhorst, Kingissepp'a parem käsi, keda ta pärast ära andis, ka rusikaga wastu lauda löi ja ütles, et olen õige inimene! Aga mis pärast tuli? Pärast tuli nõndanimetatud nõrkus. Kas meie tohime tööliste saatust usaldada niisuguste nõrkade iseloomude kätte, kes täna on kommunistlikud tegelased, aga homme kaitsepolitsei agendid ehk mõlemad ühtlasi. Rusikaga wõib igaüks wastu lauda lüüa ja öelda, et see ja see etteheide ei ole õige, aga neid etteheiteid tõendab tegelik elu, kus niipalju näitusi neist, kes palju aktiivsemad tegelased kui praegused rusikagalööjad, — näituseks Warfolomejew, Linkhorst, Mahlberg ja teised.

Kui meie kaitsepolitsei tõesti juba niisugusesse ajajärku on jõudnud, siis wõib ainult üht järeldust teha, et tema tegevust tuleks rewideerimisele wõtta. Niisugust poliitikategemist kaitsepolitsei ja kommunistide ühisel jõul ei tohi lubada, nagu seda tõendas endine kaitsepolitsei ülem härra Uibopuu. See oleks õnnemäng, niiwisi, wõib olla, saawad meie parempoolsed kord häwitada meie riigi iseseiswust. See on kõrge mäng, seda ei tohi lubada.

Ma arwan, et see küsimus, mis täna üles on võetud, on tõsine küsimus, mis meie rahva ja meie riigi lihasse ja luusse lõikab. Seda küsimust peaks tõsisemalt võetama. Kui lugu tõesti nii on, et meie kaitsepolitseis peaaegu absoluutne enamus, see tähendab 50% seisab koos kommunistidest, siis ei saa seda enam erapooletuks riigiasutuseks pidada. Politsei peab olema erapooletu, politsei peab oma ametikohuseid nii täitma, et ta omas tegewuses poliitilistest ideedest juhitud ei ole, kui erapooletu inimene peab politseinik seadust täitma. Kui kaitsepolitseist teatud erakonna käes on 50%, siis peab ütleva, et see on juba poliitiline erakond. Niisugust poliitilist parteid, mida üleval peetakse meie riigi rahaga ühelt poolt ja teiselt poolt, nagu seda selgeks teinud mitmed protsessid, meile hiljuti waenulise riigi rahaga, mina arwan, et niisugust asja ei tohi olla. See küsimus tuleb tõsiselt kõne alla võtta ja puhastustööd teha. Peab kindlaks tegema, missugune see luud on ja peaks olema. Võrdles ju härra Uibopuu meie kaitsepolitseid mingisuguse luuaga, kuid luud on väga mitmesugused.

Härrad kommunistid on oma vastuväiteks seda toonud, et need nõrgad inimesed olla, kes kaitsepolitseisse üle läinud. Nagu ma juba tähendasin, ei saa seda iseloomu nõrkusega põhjendada. Kui nii suurel määral ühes parteis sarnaseid asju ette tuleb, kui isegi oma juht ära antakse, nagu seda Kingissepp'aga tehti, waadake, siis peab ütleva, et siin ei ole mitte iseloomu waesus süüdi, vaid tuleb seda seletada sellega, et sealpool ei ole aatelisi inimesi, seal on närusus, seal on omakasupid.

Teen ettepaneku oma rühma nimel kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu üldkommissjoni ümbertöötamiseks tagasi anda, sest need andmed, mis täna ette toodud, on küllalt tõsised selleks, et seda küsimust uuesti arutada.

(J. Reesen (väljasp. rhm.): Need 50%, kes kaitsepolitseis, on puha sotsid.)

J. Uibopuu (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei mõtelnud küll enam sõna võtta, kuid härra Reesen tõi siin väiteid ette, nagu oleks mina tõendanud, et waadake, peksmine kaitsepolitsei poolt ikkagi oli. Ma nimetasin küll

siit, et mina olen ise juurdluse toimetanud, kus politsei poolt peksmine oli toime pandud. Ma juurdlesin üht asja, kus keegi raiooniülem uulitsal üht lärmitsewat inimest selle asemele, et teda jaoskonda wiia, hakkas uulitsal peksuma. Mina ei konstateeri mitte, waid ma ütlen, et Rakwere kaitsepolitseis ei ole peksmisi olnud, ma ei tea ka, kas seda teistes kohtades on olnud, võib olla, on olnud. Mina küsin härra Weiram'i üteluse põhjal, kus on tünnid ja elektriwannid olnud? Ise ta on kaitsepolitsei poolt ülekuulamisel olnud, aga ta ei näita, kus on need wannid ja ei tõenda, waid toonitab „pekseti“ jne. Ikkagi mõeldakse, et seal peksmine on olnud, kuid kus on põhjendused? Tõesti, nad ei põhjene mitte millegi peale. Näidake ja ütelge, et waat see ja see, seal ja seal on peksetud. Teie näitate siin Wiktor Kingissepp'a pilti, et seal on isegi tükk ära lõigatud, et inkwisiitsiooni jälgi katta. No, armas jumal, ega sellega ei ole weel mitte midagi ära näidatud! Aga mina pean ütleva, et teie konstateerite ehk endisest omast praktikast ja nimelt, meie iseseiswuse ehitamise ajast 1919 a. Siin tegutsewad, pahemal pool seiswad isikud on eitanud ikkagi sedasama kõnetooli ja sedasama asutust. Kui palju piinamisi sel ajal moodis oli, selleks ma toon ühe näituse: Wiru Nigulas jaanuarikuu esimestel päewadel 1919 a. maeti Kiwitaja enamlaste poolt elawalt mäha, ma ise uurisin seda asja. Küsime mispärast? Sellepärast, et tema olewat Saksa wõimude ajal metsawaht, Saksa sabarakk olnud. Noh, kujutage endale seda asja ette, kas see on põhjus inimese hukkamiseks ja elawalt matmiseks, kas see on inkwisiitsioon wõi mitte: inimene ronib maa alt wälja, elab praegu ja võib tõendusid anda. Teine näitus on Rakweres Mundström, kes ka hauast wälja ronin. Rakweres oli 84 isikut, kellel käed, jalad puruks murti ja pealuud sisse pekseti, need on kirjeldamata asjaolud. Aga teie ütlete, et waadake, seda tehakse kaitsepolitseis. Teie poolt süüdistus on Teie endisest praktikast võetud. Teie aga tahate siin seda teiste arwele tuua. Kas on see õige talitamise wiis. Teie ütlesite ikka, Abner ja Abner, kuid ta elas 4. jaanuaril 1919 a. Moore mõisas, ja tema läbi said 15 inimest surma ja kogu arv oli 60, kellel käed ära murda otsustati, enne kui neid surmamisele wiia. Ma ütlen teile, et teie toote neid oma praktikast

ette. (J. Reesen (väljasp. rhm.): Nad elawad praeguseal, osa on surmast pääsenud.)

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun mitte koha pealt kõnet pidada.

J. Uibopuu (rhws. w.): Siis kui teie toote andmeid ja tulete siia nüüd uuesti kordama ja toote artikli „Waba Maast“ nr. 82. Teie võite artikli tõesust rewideerida. Selle artikli kirjutaja, keegi Karl Teer, on praegu kohtu all ja elab Rakweres. Kui tema kirjutab seda artiklit, siis peab ta ka seda tõeks tegema. Peale selle oli see kihutuse ajajärgul, pidage seda meeles.

Kui teie ütlete, et nii ja nii oli, siis ise tõendate, et see nüüd on Teie arwates kolikamber, siis toon mina ette, et need kolikambri inimesed on teie seast ja mina ei karda mitte ütelda, et 50% on teie seast. Kui nüüd tähendate, et see asutus ei seisa mitte õiglasel alusel, siis süüdistage endid selles. Kommunistid annavad ise neid andmeid. Kahel pool on ju väga hea teenida, ühelt poolt saavad hea palga ja Wenemaalt ka niisuguse suure summa lisaks, et saavad ilusasti ära elada. Kui teie ütlete, siis võib öelda, et need kahepaiksed inimesed on ju need, kes ise tõendavad, neid asjaolusid, mida teie halvaksanewalt teiste arwele tahate kirjutada, ja sarnasest seisukorrast ei lähe meie mitte kaitsepolitseid kaitsma kui niisugust. Ma ütlen aga, et seal on ka inimesi ametis, kes tõesti riigi ja ühiskonna parema käekäigu eest alati väljas on ja ei ole kunagi läinud, — võib olla — nende sihtide kättesaamiseks, mida teie nimetate inkwisitsiooniks. Aga kaitsepolitsei ümbermoodustamine ehk selle kokkuliitmine, see on eriasi, selle kohta tehke sarnane seaduseelnõu ja siin Riigikogu enamuse, arwan, toetab seda. (Wahelhüüe paremalt poolt.) Ka riigikaitse komisjonil on õigus seda arutada. Meil on selle seaduseelnõu arutuse juures selgeks saanud, kuhu poole teie silmad alati walguwad, mis lähewad kogu teisele poole. (J. Reesen (väljasp. rhm.): Kas kaitsepolitseiga ühenduses ei ole?) No Teie olete alati ühises wäerinnas, seal, kus natuke nii midagi saada on. (A. Janson (väljasp. rhm.): Iga kelm otsustab oma järele!) No waadake, Teie leidsite jälle tõesti omakohase otsuse. Mina

ütlen jälle, et mina iga süüdistuse ümber lükkan, mis siin on ette toodud. Minu teenistuse ajal Rakwere kaitsepolitseis ei ole kunagi mingisuguseid peksmisi ette tulnud ja kui on väljaspoolgi midagi süüdinud, siis olen mina seda prokuratuurile edasi toimetanud. Mina tunnistan inimese wabadust ja austan seda. (R. Weiram, (töörp.): Teil peaks häbi olema!)

Juhataja **K. Wirma**: Korra kohta on sõna rkl. Kornel'il.

K. Kornel (rhw.): Ma teen ettepaneku määrata waheaega, kunni kella 5-ni.

J. Reesen (väljasp. rhm.): Panen ette koosolekut lõpetada.

Juhataja **K. Wirma**: On tehtud kaks ettepanekut: üks ettepanek waheaega määrata kunni kella wiieni ja teine — koosolekut lõpetada. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawalt absoluutne enamuse on waheaja määramise poolt.

Kuulutan waheaja kunni kella 5-ni.

Waheaeg algab kell 3.05 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 5.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

P. Keerdo (töörp.): Kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu on tekitanud siin Riigikogus enneolemata ärewuse. Ma saan sellest väga hästi aru, sest on ju kaitsepolitsei selle demokraatia üks õrnematest kohtadest ja kui siin tullakse ja näidatakse, missugune see kaitsepolitsei on, siis on seda kahtlemata kuigi mitte piinlik, siis igatahes soowimata kuulata. Siin on toodud hulka materjaali kaitsepolitsei tegewuse kohta, ja midagi ei ole sellest ümber liikata suudetud, ei ole midagi ümber liikata suutnud elukutseline kaitsepolitseinik härra Uibopuu. Ja nüüd, kui on näha, et seda kaitsepolitseid siiski raske kaitsta, on asutud selle äraiganenud abinõu — prowokatsiooni juurde ning on katsutud töölisteasutajate prowotseerimisega tähelpanu selle küsimuse pealt kõrwale wiia. Meie näeme, et siin on hakatud sellega, et kaitsepolitseinik Uibopuu on kõigepealt süüdistanud rkl.

Rea'd kaitsepolitsei teenistuses olemises. Ma ei taha selle küsimuse juures peatada, seda on juba rkl. Rea waleks tunnistanud ja seda on pidanud ka härra Uibopuu ütleva, et tema mitte seda Rea'd ei ole mõelnud. (Wahelhüüe paremal poolt.) Jah, ma tulen härra Johanson'i juurde ka. Edasi tõi elukutse-line kaitsepolitseinik härra Uibopuu ette, et 50% kaitsepolitsei koosseisust olewat kommunistid. Mina ei mõtlekski selle juures peatada, kui seda oleks keegi teine ette toonud, aga seda on ette toonud isik, kes siin väga selgesti on demonstreerinud, kuidas tema seletusi wõtta tuleb. Kaitsepolitsei kohta ei saa olla kahte arwamist, see on üks kiht inimsoo järistest.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Keerdo, ma palun meie ametkonna kohta mitte haawawaid üteldusi tarwitada.

P. Keerdo (töörp.): Kui siin ette toodi, et 50% on kaitsepolitseis kommuniste, siis oleks mõttetu hakata kaitsepolitseinikuga selle üle waidlema, aga mis mind selle juures üllatab, oli see, et ka sotsiaaldemokraadid ja iseseiswad sotsialistid wõtsid selle kaitsepolitseiniku seletust puhta tõena.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Keerdo, ma palun Teid päewakorrast mitte kõrwale kalduda.

P. Keerdo (töörp.): Kui härra Uibopuu ei oleks ütelnud 50%, waid ta oleks ütelnud 100 wõi 150%, siis oleksite teie seda niisama wõtnud puhta tõena. Aga niisamuti wõib ju ütelda sotsiaaldemokraatide ja iseseiswate sotsialistide kohta, et nendest on 150% kaitsepolitsei teenistuses. On ka öeldud, et kogu sotsiaaldemokraatide partei on nuhkide partei, seda on öeldud rahwa seas. Ma arwan, et teie seda, et kommuniste on kaitsepolitseis 50%, ise ka ei usu, aga kui teie siiski katsute näidata, et teie usute, siis on see väga arusaadaw, sest et kaitsepolitsei ärakaotamise seaduseelnõu on päewakorralt tulnud niisugusel silmapilgul, kus on tarwis teha efekti enne linnawalimisi, kui enam midagi muud ei aita. Et kõik takistused, mis tehtud tööliste pole aidanud, siis katsutakse enne walimisi wälja tulla niisuguse prowokatsiooniga, et vähemalt warju heita töölistesitajate peale. (L. Johanson (sd.):

See seaduseelnõu ei olegi muud, kui prowokatsioon.) Kuid härrad sotsiaaldemokraadid ja iseseiswad sotsialistid läksid weel kaugemale — härra Johanson tähendas, et väga aktiivne tegelane Tallinna kesknõukogus, Mahlberg, olla ka kaitsepolitsei ametnik. Mina ei puudutaks seda küsimust, kuid ma pean siiski konstateerima, et umbes samasuguse wäitega tuli üldkommisjonis wälja Gustawson, kui seal sama seaduseelnõu arutati. Rkl. Gustawson tähendas, et kaitsepolitseis on teie partei liikmed ja kui ma pärast tema käest küsisin, kes siis niisugused on, siis ütles rkl. Gustawson, et see on Mahlberg ja kui ma siis läksin tema juurde seltsimees Reaga ja küsisin, et missugused andmed sul on selle kohta, et Mahlberg on kaitsepolitsei teenistuses, sest mina, kui Eestimaa töörahwa partei esitaja olen huwitatud seda teadma, siis wastas rkl. Gustawson, et tema ei ole kohustatud minule seda ütleva. Minu arwates peaks aga ometi olema moraalne kohustus seda ütelda. Seda arwesse wõttes wõib teha sellest kaks järeldust. (J. Piiskar (is.): Mis pärast Mahlberg ära saadeti.) Ma soowitaksin wõtta natukene balderjaani, mis Teil seda ärewust vähendaks. (E. Jonas (is.): Teil ajaks waid serpentiin elu sisse.) Embkumb, kas teil soowitaw, et Eestimaa töörahwa parteis oleksid nuhid, ehk teil pole mingisuguseid andmeid ja siis on see jällegi järjekorraline prowokatsioon.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Keerdo, palun päewakorra juurde jääda.

P. Keerdo (töörp.): Kaitsepolitsei instituudi loojad olite teie, härrad sotsiaaldemokraadid. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Hellat oli.) Aga ma ütlen teile, et ei olnud mitte ainult liht Hellat, waid tol korral oli tema sotsiaaldemokraat ja tegutses siseministriks olles sotsiaaldemokraadina. (J. Wain (sd.): Ega siis keegi ei teadnud, et sinna lähewad kommunistid ja ära rüwetawad.) ... ja nähtawasti on teil see väga hästi teada. Meil ei ole neid teateid, mida siin härrad Johanson ja Gustawson ette toowad, et see ja see on kaitsepolitseis. Nähtawasti on teil paremad suhted kaitsepolitseiga. (Wahelhüüe L. Johanson'i (sd.) poolt.) Mina olen ka töölistekeldris lii-

kunud, arwan, et härra Johanson mitte üksinda ei ole seal käinud, mina tean, et Mahlberg on wastutusele wõetud kuri-kuulsa § 102 põhjal ja, et kaitsepolitsei teda taga otsib. Nii palju tean mina. (L. Johanson (sd.): Wõeti kinni, aga nüüd on wabastatud ja politsei walwe all.) Teil on wäga täpi-pealsed teated.

Mis puutub üldse kaitsepolitseisse, siis on see kahtlemata instituut, mis seda kõdunewat kodanlist ühiskonda peab aitama kuidagi wiisi ülewal pidada ja sellepärast on arusaadaw, et teie kõigest ihust ja hingest seda instituuti kaitsete. Ma pean kahjuks tunnistama, et on tõepoolest olnud juhtumisi, kus prowokaatorid on olnud tööliste organisatsioonides. Siin on ette toodud Linkhorst ja teised. Ja mina ei mõtlegi seda salata, kahjuks on see kurb nähtus olemas. Ja ma ei saa ka mitte garanteerida, et see praeguses ühiskonnas ka edaspidi ei saaks juhtuma. Ma wõin aga nii palju ütelda, et sellest kaitsepolitseist ja kogu sellest nuuskurite perest ei saa enne lahti, kui töörahwas on maksma pannud oma wõimu ja ühes sellega ära kaotab selle instituudi.

O. Gustawson (is.) Käesolewa seaduseelnõu esitajad kommunistid ei ole tõesti mitte süüdi selles, et kaitsepolitsei kaotamise küsimus on asetatud pinnale, kus ta tabab elnõu algatajaid endid. Nende ülesandeks oli teha järjekordne paraad, et jälle kord kiidelda wõida — nii ja nii palju uusi ohwreid on riisunud meie ridadest kaitsepolitsei piinakambrid. Küsimuse kõige walusamast ja terawamast osast oleks nad, nagu harilikult, waikides mööda hiilinud — nimelt sellest häbiwäärt osast, mida kommunistid ise on etendanud oma paremate seltsimeeste äraandmises kaitsepolitsei kätte. Ja kui käesolew seaduseelnõu muud ei annagi, kui ainult selgust selle osa kohta, siis ei ole tema esitamine Eesti tööliklassi huwides tõesti mitte olnud waid wiljatu demonstratsioon.

Tänased läbirääkimised on suurel määral paljastanud neid niite, mis käiwad kaitsepolitseist kommunistide ridadesse ja ümberpöördukt. Meie aimasime juba waremalt seda imelist ja uskumatut sidet, mis neid kahte, kes on weriwaenlased ja wennaspooled ühtlasi, otsekui orgaaniliselt ühendab. Tänased läbirääkimised on

näidanud, et meie kartused ja kahtlused ilmaaegsed pole olnud. Rkl. Uibopuu selused on katet kaitsepolitsei salapärase ja õudsete telgitaguste pealt kergitanud. Ma rõhutan — see ei tulnud meile ootamatult. Kui käesolewat seaduseelnõu üldkommisjonis arutati, siis asetasin ma siseministrile härra Einbund'ile küsimuse kommunistide kaastöö kohta kaitsepolitsei. Härra Einbund ei salanud, et kaitsepolitsei oma tegewuses prowokatsioonide praktiseerib. Tema wõiwat aga kinnitada, ... (Kära Eestimaa töörahwa partei Riigikogurühma kohtadel.)

Juhataja K. Wirma: Palun rahu, palun kohtadelt mitte kõneleda.

O. Gustawson (is.): ... et süsteemiks seda tehtud ei olla, ega ei tahetawatki teha. Härra Uibopuu paljastused panewad aga meid härra Einbund'i selustuste wiimase poole kohta kõwasti kahtlema. Sest kui on tõsiasi, et kaitsepolitsei koosseisust on terwelt 50% kommuniste-prowokaatorid, siis on siin tegemist mitte millegi muu kui kindla süsteemiga.

See omapärane süsteem on sama kontrastrikas kui terawmõtteline. Ei saa tabawamalt ja sarkastilisemalt iseloomustada kaitsepolitsei fiktiiwset tähtsust, kui seda tegi tolelaegne ja ka praegune Riigiwanem härra Päts ühes oma I Riigikogus peetud kõnes. Põllumehed wärisid hirmus ja õudsuses kui härra Päts sama pateetiliselt kui täpselt kirjeldas mässunõu, kus teatud momendil iga käidawa tänawa nurgale ja igasse tähtsamasse kohta pidid, kui maa seest wälja kaswama kommunistlikud löökrühmad, et wõtta maha kõik kodanlaste pead ja siis saata raadio: kõigile, kõigile ja kõigile. (J. Holberg (põl.): Gruusias oli sedasi!) Selle mässunõu niidid olla aga õigel ajal läbi löiganud kaitsepolitsei. Wäga õudne ja jubedust ärataw jutt — kes saaks wõi tahaks seda salata. Tal on aga see nõrk koht, et ta on — täieline blöff. Midagi sellesarnast pole tegelikult kunagi olnud, ega pole seda siis ka saadud awalikuks teha.

Kogu kaitsepolitsei tegewus selles suunas on olnud üks ainus suur blöff ja muu ei midagi. Sellega ei ole aga kaugegtki öeldud, et tal üldse ülesandeid täita ei oleks olnud. Ma jagaksin kaitse-

politsei töö kahte ossa: töö enese kindlustamiseks ja töö tööliklassi killustamiseks. Ning neid kahte ülesannet on kaitsepolitsei hiilgawalt täitnud — kommunistide ohtral kaasabil. Kõlab küll, kui paradoks, aga on ometi tõsiasi: kui kommuniste ei oleks, siis peaks kaitsepolitsei nad wälja mõtlema, ja kui kaitsepolitseid ei oleks, peaks kommunistid ta looma. Need kaks täiendawad teine teist. Need kaks on lahutamatud, kui Siiami kaksikud. Tuleb lausa imestada seda osawust, millega üks kui teine pool hoolitseb teise kaudu iseenda eest. On kindel: kaitsepolitsei põeks tööpuudust, kui tal kommuniste käsitada ei oleks. Ja sama selge on: kommunistid oleks tõesti õnnatud, kui kaitsepolitsei neile ei wõimaldaks uhkustades wastu rindu lüüa: nii ja nii palju on meie ridadest riisunud meie paremaid seltsimehi. Minge ükskõik millisele kommunistlikule miitingule — igal pool kuulete teie käratsewat uhkustamist sellega, kui lõpmata palju neist langenud olla. Ja üks arendanud rkl. Reesen täna siingi seda tähtsust, mis kaitsepolitseil olla töörahwa rewolutsioniseerimises. Sünnib kummaline ja põõrane nõiaring: kommunistid on tarwilikud kaitsepolitseile oma olemise õigustamiseks ning töö wõimaldamiseks ja kaitsepolitsei on tarwilik kommunistidele reklaami tegemiseks. Käsi peseb kätt.

Käsi peseb kätt, aga mustad — ma ütleksin paremini — aga werised on nad mõlemad. (N a e r.)

Siin olemegi tulnud kaitsepolitsei töö teise osa juurde. Me peame seadma küsimuse risti: kelle huwides sünnib see wastastikusel toetusel kaitsepolitseis tehtaw töö? Kommunistid on alati awalikud, nemad kuulutawad: nende töö sündiwat töörahwa huwides. Kodanlus on ikka kawalam, tema deklareerib: kaitsepolitsei töö sündiwat mitte kodanluse kitsais kihi huwides, waid riiklikudes üldhuwides. Kas on see aga nõnda? Saksamaal arendas kommunist Radek tänawu suwel isewärki seisukohta: kommunism ja fascism peawad sirutama teineteisele kae selleks, et risti puua demokraatiat. Alles siis kui on wõitu saadud ühisest waenlasest, tulla kommunismil ja fascismil rinnad omawahel kokku pista ja wõidelda elu ja surma peale. Õnnetus seisab aga selles, et selles punamustas wõitluses demokraatia kukutamiseks paratamatult hukkub suur ja otsustaw osa sellest samast töölikklas-

sist, kelle peale hiljem tahab tuge da kommunism oma heitluses fascismi wastu, ja et selle tagajärjel juba ette eksimatult öelda wõib: kaotab kommunism.

Meie kodukaswanud kommunistid on tasahiljakesi arendanud samu seisukohti. Ka nemad unistawad blokist Pätsiga, et sotsialistidest ja teistest wahepealsetest jõududest jagu saada. Ja et nende silmade tegemine sinnapoolle teatawal määral wastuwõttu leiab, seda näitab muuseas see wahelhüüe, mis kogemata kukkuda lasti paremalt tiwalt: nõnda on tarwis — tähendab, tarwis on sotsialiste nõõriotsa tõmmata.

Eks püüdnud rkl. Reesen'gi täna näidata, kuidas kaitsepolitsei sissetungimine sündiwat tööliklassi huwides — kommunistliku taktika nõude järele: wõtta üle mis wõimalik. Küsigem aga: millist wilja on sarnane ülewõtmistöö siinamaani annud? Kes on olnud wõitja pool ja kes on olnud kaotaja? Kas wõiwad kommunistid nimetada ainsagi juhuse, kus nende ülewõtmistöö oleks annud positiwse tulemuse tööliklassi kasuks. Sarnaseid tulemusi ei ole ainustki, ma rõhutan — mitte ainustki. Aga kaitsepolitsei kaudu kantud kaotusi on lugemata hulka. Ja mis näitawad nad meile muud kui seda, et kaitsepolitsei ei ole olnud tööriistaks kommunistide käes, waid kommunistid on olnud tööriistaks kaitsepolitsei käes ta wõitluses töörahwa wastu. Kommunistid on alati hoobeldes hüüdnud: Aga kui meie kaitsepolitseiga koos töötaksime töörahwa wastu, miks siis kodanlus meid kõige kurjemini taga kiusab. Siis peaks ta meid ihust ja hingest kaitsema. Selles see traagika seisabki, et kodanlus, külma-wereliselt ja süstemaatiliselt kommunistide kaudu rüüstates ja häwitades tööliklassi wõitlusjõudu, armu ei anna isegi oma kommunistlikkudele käsikutele, neid nende endi mõttewendade abil wälja noppides parajal pilgul ja siis kui nad liig kardetawaks kipuwad minema. Ma küsiks sin härradelt kommunistidelt: kes oli see härra, kes Kingissepp'a omal ajal ära andis? Eks ole see kommunist tänapäew veel kaitsepolitsei käsikuks. Edasi küsiks sin ma: kes on see, kes Kreuks'i kaitsepolitsei kätte mängis? Kas polnud see naisäraandja ka mitte kommunistide eneste ridadest? Ma arwan, teised ei wõinud teada, millal Kreuks pidi olema teatud kohas. Seda wõis teada keegi waid teie oma seltsimeestest ja üks neist tead-

jaist oligi see, kes Kreuks'i mängis kaitsepolitsei kuuli alla. Teie olete alati rõhutanud, et Kingissepp'a ja Kreuks'i hävitamine on lõõnud parandamata haawa töölisliikumisse. Kui see nõnda on, siis küsiks ma, kas oli siis Kingissepp'a ja Kreuks'i hävitamiseks äraandmine samm edasi wõi tagasi töölisliikumises? Ma arwan — kahesugust wastust siin olla ei saa. See samm kommunistide poolt oli rängaks hoobiks töölisteliikumisele. Need ei ole aga ainsad juhtumised. Wõib tuua terve rea teisi nähtusi selle tõenduseks, kuidas praegu walitsewad ringkonnad on kommuniste wälja mänginud selleks, et killustada ja lõhkuda töölisliikumist. Tuletage meelde waid Warfolomejew'it, Tammerik'u ja teisi prowokaatore. Kust on need tulnud? Kõigi nende koht on olnud kommunistide ridades. Kõigi nende kohta on kommunistid wandunud — nad olla ehtsad ideelised kommunistid. See ei ole aga neid takistada suutnud oma äraandmisega teha kommunistlikkudele ringkondadele ja nende kaudu kogu töölisliikumisele üldse kõige raskemaid teeneid, mille tegemine üldse mõeldaw. Meile oli ennegi silmatorkawalt wõõrastaw, kuidas mitmed weripunased kommunistid ükskõik millisel koosolekul wõi kongressil sõna wõttes ei oskanud leida küllalt ränku ja weriseid fraase, et materdata iseseiswaid sotsialiste ja sotsiaal-demokraate. Meie arwates pidi selle taga midagi warjul olema. Ja mitme nende kohta ongi hiljem selgunud, et need härrad on olnud kaitsepolitsei palgalisteks agentideks. Siin küsiti, toogu meie andmeid härra Mahlberg'i kohta. Ma arwan, see härra tohiks Tallinna töölistele enam kui tuttav olla. See oli härra, kes tööliste koosolekuil ja kongressidel kõige jämedama demoogia tegemise kõrwal etendas tseremoniimeistri osa, andes märku, millal tuleb trampima ja wilistama hakata. See oli härra, kelle arwele eestkätt wõime kirjutada, et meie partei nõnda õnnetult lõhki aeti. Meile öeldi, toogu meie andmeid, et tema on kaitsepolitsei agendiks olnud. Mina arwan, et meie ei tarwitse neid andmeid teile tooma hakata. Küll küsiksime meie aga: kus see härra nüüd on? Teised, keda see härra sisse on wedanud, need waewlewad wangikodades ja lähewad kohtupingile. Härra Mahlberg'i ei ole aga teps nende seas. Meie ei tea, kus ta praegu on, kas olete teie tema ära

päästnud, wõi on kaitsepolitsei ta warjule wiinud. Seda peate teie ise paremini teadma ja ütleva. Meile on olnud alati selged need tagamõtted, millistest wälja minnes kodanlus kommuniste oma käsikuina tarwitab. Kodanlus oskab hinnata seda suurt hädaohtu, mis walmiks temale siis, kui tööliklass oma read koomale tõmbaks ja hakkaks arendama oma tegewust ühise programmi ja taktika alustel. Et seda hädaohtu ära hoida, selleks on tarwis kommuniste wälja mängida, et nad materdaksid sotsialiste, materdaksid kõiki neid, kes teisiti ja ausamini mõtlewad, kui kommunistid, et töölisliikumisest wälja peksta, eestotsast minema peksa kõiki neid, kes kodanlusele tõesti kardetawad wõiksid olla, ja selle läbi töölisliikumist killustada, teda wiies sinnamaale kus — nagu härra Einbund kord ütles — tema selgroog oleks lõpuliikult murtud ja kus raueks iga wastupanu. Meie teame, et kommunistid tulewad ja ütlevad; see kõik olla meie poolt lihtne manööwer, prowokatsiooniline üleskutse nende rüüstamiseks enne walimisi. Seda wõiwad nad ju öelda. Meie aga tahaksime uskuda, et selle odawa wõttega kommunistid seekord oma nahka päästa ei suuda. Eesti tööliklass peaks tõmbama kindla wahe oma ja punamustade prowokaatorite wahel. Ja kui meil siamaani on leidunud hulk töölisi, kes ei ole osanud näha seda hirmust hädaohtu, mis peitub kommunistide ja kaitsepolitsei koostöös, siis arwame meie, et tööliklass siit peale peab tulema sellele weendumusele, et kommunistide kaastöö kaitsepolitseis on rängaks kahjuks töölistele ja määratuks kasuks kodanlusele. Seda arwame meie kinni naelutada wõiwat, arwesse wõttes kõike, mis tänastel läbirääkimistel on selgunud. Kommunistid on tahtnud teha järjekordse reklaami endile, on aga wastu endi tahtmist paljastanud oma tõsist nägu ning on aidanud endil jalad alt ära lüüa.

Juhataja **K. Wirma**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (töörp.): Rkl. Gustawson rõhutas siin weel kord, et Mahlberg olla kaitsepolitsei teenistuses ja siis tõi ette, et on olemas inimesi, kes ei oska wahet teha oma seltsimehe ja kaitsepolitseinikkude wahel. Kui on niisuguseid inimesi, siis on Gustawson tingimata üks nendest.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Keerdo, Teie lubasite faktiliseks märkuseks sõna tarwitada; teen Teile märkuse kõrvalkaldumise pärast.

P. Keerdo (töörp.): Ma just faktilise märkusena tähendasin seda.

Sel ajal, kui Eesti iseseiswas sotsialistlikus tööliste parteis oli Mahlberg'i vastu tõstetud kahtlustus arutusel, siis oli ka Gustawson see, kes leidis, et Mahlberg'i peale mingisugust kahtlust ei lange. Siis on teine küsimus, et kus on Mahlberg praegu. Mina pean ütleva, et meie ei ole mitte kaitsepolitseinikud ja meie ülesanne ei ole mitte näidata, isegi sel korral kui meie teame, kus see isik asub, keda kaitsepolitsei taga otsib.

Juhataja **K. Wirma**: (helistab.) Sõna on rkl. Janson'il. (Naer. Segased wahelhüüded. Müra. Juhataja K. Wirma helistab.)

A. Janson (väljasp. rhm.): Niipalju kui mina rkl. Janson'i kõnest aru sain, ei olnud tema ka kaitsepolitsei tegewusega iseäranis päri ja mulle jäi sarnane mulje, et ka tema meelest on kaitsepolitsei ikkagi sarnane asutus, mille naabrust ei taheta wiisakas seltskonnas hästi sallida. Härra Janson, kui ka endine „Jumala eest kommunist“ ja praegune wärskeltküpsetatud kodanluse truu Siioni waht Gustawson, heitsid ette kommunistidele...

Juhataja **K. Wirma**: (Helistab.) Rkl. Janson, ma palun mitte isiklikka kõnekääne tarwitada.

A. Janson (väljasp. rhm.): See on ju väga armas, et sotsiaaldemokraadid on rewideerimisele wõtnud ütelse, mille omal ajal lendu lasi Mihkel Martna Asutawa Kogu kõnetoolilt. (L. Janson, (sd.): See tuleb isegi lauluramatuse ette.) Teie kui kristliku noortemeeste ühingu liige peaksite muidugi teadma, kus lauluramatuse see seisab. (L. Janson, (sd.): Wäga hästi tunnen!)

Johanson ja Gustawson heitsid meile ette hingelist sugulust kaitsepolitseiga. Eesti wanasõna ütleb, et käbi kannust kaugele ei lange. See on ka tõsi, sest harilikult lapse näoilmes leiame meie ikka tema wanemate ilmet. Eesti kaitsepolitsei isaks on sotsiaaldemokraatia, eriti aga sots. Hellat. Kui nüüd lapse nägu halb on, siis tähendab see seda, et ta isa sotsiaalde-

mokraatia nägu halb on. Kuid sotsiaaldemokraadid ei ole mitte alati sellel seisukohal asunud, et Hellat'i lapsukese näoilme oleks halb olnud. Aastat kolm tagasi Keilas, I Riigikogu walimiste eel, seletas kõnekoosolekul endine siseminister ja praegune riigikontrolöör sotsiaaldemokraat Oinas, et kaitsepolitsei olla üks väga wiisakas ja väga sümpaatline asutus, kelle ülesandeks olla wõidelda ainult kritegewusega, rööwlitega, wargapoistega, mõrtsukatega jne. jne., poliitilise nuhkimisega — sellega ei olla kaitsepolitseil midagi tegemist. (Segased wahelhüüded. Müra.) See oli härra Oinas'e seisukoht, kui teie nüüd teisel arwamisel olete, siis salgate teie oma söömist... (L. Janson, (sd.): Wägarmsalt ja haledalt räägitud.) Teie, sotsiaaldemokraadid, eriti teie, härra Janson. Teie teisiti ei oskagi rääkida, kui nuttes ja kodanluse ees wirisedes.

Härra Janson walas ärdaid pisaraid nende nõrkade ja näruste iseloomude üle, kes omad juhid ära annawad. Sedasama kordas ka wärskeltküpsetatud Gustawson ja leidis, et see väga paha asi on, et juhid ära antakse. Kuid aasta tagasi Tartus koosolekul, sama wärskeltküpsetatud Jonas kaebas... (Wahelhüüed.) Jah, kõige wärskemaid mesinädalaid elate üle... et waadake, juhid istuda waikselt paigal ja reamehed pidada ära antama. Kumb siis õige on? Kui teie Linkhorst'i äraandmisest räägite, siis, härra Janson, ma pean Teilt küsima, kas Teid on kunagi piinatud? (L. Janson, (sd.): Mind?) Jah, Teid. Kui Teie wõite tõendada, et olles wäsinud nii füüsiliselt, kui moraalset läbielatud piinadest, olles üksi, kõigist mahajäetud, paljaste püssitikkude wastu, kui Teie peale sihitud kogupauk on mööda lendanud — kui Teie siin juures kangelaseks olete jäänud, siis sarnasel korral wõtaksin mina Teie ees mütsi maha ja ütleksin, et Teil on õigus sarnaseid etteheiteid Linkhorst'ile teha. Nii kaua kui Teie seda läbi elanud ei ole, nii kaua ei wõi Teie mingisuguseid etteheiteid teha, Teie, kes tema hingeelu sügawustesse süwenenud ei ole. Ja härra Piiskar ei ole ka seda läbi elanud, mis Linkhorst on läbi elanud, sellepärast hoidke etteheited enesele. Kui on olnud äraandmised, kõiksugu Warfolomejew'id, siis on see paratamata nähtus, mis senni kestab, kunni kestab klassiwõitlus. Teie kaebate, et tööliste sitajad tungiwad teie organisatsioo-

nidesse. Niisama ka teisel poolt katsutakse tungida tööliste organisatsiooni-desse. See on paratamata pahe, nii kaua kui klassiwõitlus saab kestma. Kuid Warfolomejew, Linkhorst on jäädawalt klassiteadlikkude tööliste ridadest välja heidetud, Warfolomejew isegi siis juba, kui äraandmise kohta kindlaid andmeid ei olnud. Teie nimetate emmast ka tööliklassi esitajateks. Mina küsiksin, millal heitsite oma seltskonnast välja Hellat'i? (L. Johanson (sd.): Hellat oli siseminister.) Oli sotsiaaldemokraatide esitaja walitsuses. Kas olete seda üldse teinud? Hellat läks ise ära, kui Teie ta soojale kohale olite kindlustanud, andes teile jumalaga jätmiseks jalahoobi. (L. Johanson, (sd.): Ega Hellat ei olnud prowokator. Hellat oli walitsuse liige.) Kes ta sinna saatis? Kas kommunistid? (E. Jonas, (is.): Siis oleks Lenin ka prowokator.)

Härra Uibopuu wõtteid hindas juba minu parteiseltsimees Keerdo. Sellepärast ma selle prowokatsioonilise wõtte, selle nurjatu wõtte juures, mis ta rkl. Rea kohta tarwitas, pikemalt peatada ei taha. Puudutan ainult seda 50% küsimust. See wõib olla, et kaitsepolitseis leidub sarnaseid agente, kes selleks, et leiba saada, tulewad sinna ja ütlewad, et waadake, mina Jumala eest olen kommunist. Kui juba härra Gustawson wandus seda, et ta kommunist on, miks ei wõi siis mõni kaitsepolitsei agent tõendada, et tema Jumala eest kommunist on. See laul ei ole mitte uus. Seda laulu lauldakse wist niisama kaua, kui wana Eesti kaitsepolitsei on. Kägu'le räägiti kaitsepolitseis, et Wanja on kaitsepolitsei agent, ja Wanja'le, et Kägu on seda. See on see wana wõte: jaga ja walitse. (J. Piiskar, (is.): Seltsimees Wanja oli proletaarlane. Teie ei ole wäärt härra Wanja kingapaela lahti päästma.) Tõsi, meil töölisühisustes on kaitsepolitsei agente, meil on see teada olnud. Neid on välja wiksitud ja see kestab edasi. Kuid töölisühisustes ei ole kõik kommunistid. Ega teie ometi tähendama tule, et Eesti-maa kommunistlikul parteil 20.000 liiget on? Järjekult, kuigi mõnel agendil töölisühisuse kaart taskus on, ei ole see weel tunnistuseks, et ta kommunist on. Töölisühisusse wõib astuda igäüks palgatööline. Ka Teie, härra Johanson, wõite töölisühisuse liikmeks hakata, kuid sellega pole

Teie weel kommunist. Kui palju kaitsepolitsei agentide hulgas kommuniste on, see selgub nende töö tagajärgedest. Oletame, et kaitsepolitsei liikmeteks on 50% kommuniste. Sarnasel korral ei oleks kapod esinenud kolumatsidena, kes pööravad klassiteadlikkude tööliste poole otsekohese küsimisega: „Kus Wiktor Kingissepp elab? ma pean temaga tingimata kokku saama.“ Kapo-kommunist oleks Kingissepp'a peiduurka teisiti välja uurinud. Klassiteadliku tööliste juures ei ole aga kolumatsiga midagi peale hakata. Oleks kaitsepolitsei agentide hulgas kommunistid, siis ei oleks juurdluse ja ka süüdistuse aktid mitte nii kirjaoskamatul kokku seatud, nagu seda nüüd sõjawäekohtu aktidest näha on, kus mõeldakse välja kõik-sugu organisatsioone, mis isegi pentsikumalt kõlawad, kui Alma Ostra kuupealne liit. See, mis selle 50% kah kommunistide abil kätte saadakse, ei tasu teile ära neid summasid, mis kaitsepolitseile välja antakse. Kõik protsessid, nii palju kui neid on olnud, on pärit kahest allikast wõi õigemini kolmest, üks õndsas Warfolomejew'i pärandus, teine Linkhorst'i pärandus ja kõik muu on luule. Nagu rkl. Gustawson siin tähendas, peab kaitsepolitsei wõitlema oma olemasolu ja leiwapalukese eest ja on sunnitud, et oma leiwapalukest alal hoida, luuletama, ja neil kapodel on luuleandi, seda näitas 115 protsess, kus seltsimees Sommerling'i wastu oli tõstetud süüdistus, nimelt kaitsepolitsei agendile Kroon'ile wõi Palm'ile sõjariistus kallaletungimise asjus. Süüdistus oli sepietatud nii kirjaoskamatul, et isegi sõjawäe ringkonnakohtu prokuröör ei leidnud võimaliku olewat kohtus süüdistust toetada, waid oli sunnitud sellest loobuma. Kuid miks ei wõtnud sõjawäe ringkonnakohtu prokuröör seda Kroon'i wõi Palm'i waletunnistuse andmise eest wastutusele? Sellepärast, et see oleks selle oksa katkilõikamine, mille peal terve sõjawäe ringkonnakohtus istub; sest kui kapode luuleandi vähendada, siis oleks sellel ka oma tähtsus sõjawäekohtu prokurööri kohta: teda ähwardaks leiwast lahtilaskmine. Härra Bauer (H. Bauer (kristl.): Olge head.) on wäga hästi informeeritud kaitsepolitsei asjus. Tol ajal, kui tema haridusminister oli, siis oli ühe parema Eesti adwokaadi ütelse järel Riigikohtus, haridusministeerium muutunud kaitsepolitsei asutuseks. (H. Bauer (kristl.):

See on wist Teie fantaasia.) Ei ole! Aga lubage tuua näitus kaitsepolitsei fantaasiast. Oli waja kõrwaldada üht õpetajat, kellest „arwata wõib“, nagu Bauer'i ringkirjas ette nähtud. Kuid palja „arwamise“ põhjal oli natukene keeruline ja piinlik, härra Bauer, tagandada õpetajat, kes 20 aastat koolipõllul tööd on teinud. Tuli pöörata kapode poole ja need annawad attestatsiooni, et see ja see õpetaja on kõige agaram rewolutsioonilise liikumise tegelane, käib wahet pidamata maad mööda ringi ning möirgab kui lõukoer, peab awalikka ja salajasi koosolekuid kommunistidelt saadud juhtnööride järele. (H. Bauer (kristl.): Kus Teie need andmed eneste kohta saite?) Härra Bauer, altkäemaksu eest wõib Eesti wabariigis kõike saada. (Üldine naer.) Teie seda igatahes eitama ei hakka, et sarnased andmed said kaitsepolitseist Teile antud. Ma küsisin, kas härra Bauer'il ei tekkinud siis küsimus: millal see õpetaja siis koolitööd teha sai, kui tema ainult kommunistide kihutustööga tegemist tegi. Tegelikult oli lugu nii, et see õpetaja kahe aasta jooksul oli teinud tegemist ainult koolitööga, mitte aga mingisuguste muude asjadega. (H. Bauer (kristl.): Saab aga praegu palju paremat palka.) Waadake, taheti kätte saada üht, taheti karistada seda õpetajat, kuid saadi kätte hoopis wastupidist: Kui see õpetaja enne asjaarmastajana ainult osa omast ajast tööliikumisele pühendas, pühendab ta selleks peale tagandamise kogu oma tööjõu. Mis nüüd selle kaitsepolitsei luulega wabariigi päästmiseks kätte oli saadud? Loodi juurde uued wõimalused Wabariigi Walituse, temas makswa korra alusmüüride õnnestamiseks. Minu rühmaseltsimehe Reesen'i kõne ajal hüüti wahele, et Reesen iseenesele wastu räägib. See pole õige! Seltsimees Reesen ütles, et teie kaitsepolitsei tegewus on wesi-kommunistlikule weskile. See on täiesti õige! Kõik need luuletatud protsessid on kõige paremaks kihutustööks kommunismi kasuks. Kuid üks ja sama asi wõib õige kasulik, kuid just mitte soowitaw olla. Sarnane kommunistliku mõtte edendamise wiis ei wõi mitte soowitaw olla, sellepärast, et tema tööliklassi organiseerimise loomulikule käigule teeb teatawaid takistusi, tema terroriseerib rahwahulke ja selle terrori all saawad tihti kannatada need, kes sugugi kommunistlikus liikumi-

ses süüdi ei ole. Sellepärast nõuame meie kaitsepolitsei ärakaotamist, kuigi meil selge on, et seda, mis sündima peab, takistada ei suudeta ega ajalooratast tagurpidi käima pöörata ei suudeta. Teie traagika just selles seisabki, et 'kas minna pahemat kätt wõi paremat kätt, tagajärjed on ikka ühed ja samad: kommunism pääseb wõidule. Teie kaitsepolitsei aparaat aitab wõidukäigule kaasa. Ei tee teie kommunistliku mõtlemiswiisi edendamisele takistusi, läheb see weel kiiremini. Et kõrwaldada seda õlekõrt, millest teie, kui uppunud kinni hoiate, seda teie ka ei suuda, see oleks enese surmaotsusele alakirjutamine ja sellepärast teie iga aastaga olete sunnitud ikka rohkem ja rohkem miljonid määrama kapode ülespidamiseks ja nende kapode miljonite all lämbute teie ise wiimati ära. Need suruwad ja pressiwad teie kildkonna kokku ja tööliklassile ei jää muud järele, kui taguda haawapuust wai, ... (Üldine müra ja naer.) teie ja kapode ühisauda!

E. Jonas (is.): Mina olen mitu korda eelarwete puhul käsitanud kaitsepolitsei küsimust ja weel möödaläinud aastal eelarwe arutamise ajal seadsin meie rühma nimel üles nõudmise, et ei tohiks sellele asutusele mingisugust krediiti anda, Arwude waral näitasin, kuidas aasta aastast selle asutuse tegewus ikka wäiksemaks ja wäiksemaks jääb ja kuis kunstlikult otsitakse talle tööd. Sellel seisukohal olime ja on meie rühm ka praegu.

Aga selle seaduse arutamise puhul on tõusnud weel terwe rida teisi kõrwalküsimusi, mis seowad kunstlikult ka kommuniste selle asutusega. Nende küsimuste juures tahaksin praegu wähe peatada.

Tõesti kohutaw on kuulata endise kaitsepolitsei ülema abi härra Uibopuu seletusi, kust selgub, et terwelt 50% kogu selles ametkonnas teeniwatest isikutest kuuluwad sinna leeri, kelle järele see asutus just walwab. Sel puhul tõuseb küsimus, kumb neist mäda on; kas on mäda kaitsepolitsei wõi kommunistlik partei, wõi on mädad mõlemad kokku. Arwan õige olewat wiimase oletuse. Aga minu ülesanne ei seisa mitte selles, et kaitsepolitseid terwendada, waid kui siin selle küsimuse juures peatada, siis tahaksin heita üht pilku sinna poole, kust nõutakse selle asutuse likwideerimist. Siin panakse eriti meile küsimus ette, kust meie

teame, et 50% agente on kommunistid. Tõsi, härrad kommunistid, meie ei teadnud seda mitte, waid nüüd alles kuulsime. Kui meie aga waatame lähemalt teie tegewust, teie taktikat ja teie alalõpmata waheldurwat poliitikat, peale selle neid metoode, mida teie tarwitate oma lähemate naabrite — teiste töölisparteide wastases wõitluses, siis on selge, et sellel pinnal wõib lopsakaid õisi kaswatama hakata prowokatsioon.

Kuid missugune on siis õieti teie taktika? Teie jälgite teiste parteide sise-mist elu ja asjaajamist, saates oma wäiksemad wennad nuuskuritena wõõra pere hulka. Et see nii on, wõime näha juba sellest ajast saadik, kus Wene enamline partei oma nime muutis ja hakkas järjekindlalt Lääne-Euroopa töölisparteisid lõhkuma. Kusagil pole kommunistlik partei loomulikult, enese organiseerimise teel ellu tekkinud, waid ta seisab koos kunstlikult lõhutud sotsialistlikkude parteide kildudest. Sotsialistlikkude parteide lõhkumiseks saadeti wälja erispioonid — prowokaatorid — kes tegid kihutustööd töölisparteide keskel. Need ei olnud mitte alati ideemehed, waid lihtsalt müüdawad hinged, kes walmis raha eest ükskõik mis tegema. Selge, kui teie õpetasite oma inimesi luurama, andsite käsu neile salaja urgitseda wennasparteide ridades, seal prowotseerida jne. siis kaswatasite ise oma käega sarnaseid tüüpe, kes lõpuks walmis on igat ühte ära müüma — ka teid endid. (W a h e l h ü ü e J. R e e s e n'i, (wäljasp. rhm.) poolt.) Härra Reesen, Teie wast wõtate sõna ja räägite siis. Selge on, et sellel, Teie enda poolt wäetatud pinnal wõis, wõib ja saawad ka edaspidi kaswama Warfolomejew'id, Linkhorst'id ja teised. (W a h e l h ü ü d e d k o m m u n i s t i d e p o o l t.) Mina ei taha teiega waidlema hakata, sest teie seltsimehed wäljamaal on küllalt selgesti näidanud oma wiimase aja tegewusega, et neil mingisugust seisukohta enam ei ole. Ka üks teie endi seltsimeestest alles täna ütles, et töölispartei wõib ühe päewa jooksul kolm korda kolmteist korda wahetada oma seisukohti. (J. R e e s e n (wäljasp. rhm.): T a w õ i b k a w i i s k ü m m e n d k o r d a !) No waadake, miks Teie siis nurisete. Kui meie tõendame, et sarnane teie poolt õigustatud seisukohtade muutmise nii kaugele wõib areneda, et igauks teie seltsimeestest wõib jõuda kord otsu-

sele, et Reesen on tarwis wälja anda ja ta läheb ja annab ka wälja.

Edasi seatakse teisest küljest küsimus sellele pinnale, et kaitsepolitsei tegewus olla weeks kommunistide weskile, seda tunnistas siin Janson ja weel keegi kommunistlikust tiiwast. Aga kui meie katsume tungida selle ütelse sisusse, katsume koorida wälja selle tuuma, siis leiame ainult ühte ja nimelt, et kommunistid püüawad ja katsuwad omalt poolt wälja prowotseerida neid protsesse. Sest on täiesti loogiline: kui teile on kasulik, nagu härra Janson ütles, nende protsesside tekkimine, et teie hakkate oma mehi siis ka meelega tulde saatma. Lubage minul sellepärast arwata, et teie tõesti seda ka tegelikult praktiseerite.

Omalt ajal olid waidlused mitmel pool tööliste koosolekutel, kus meie poolt juhti tähelpanu selle peale, et kommunistid on kogu aeg tulde saatnud oma wäiksemaid mehi, kuna suuremad, kes sihte määravad ja hoogu tagant annawad, alati warjus seisawad. Mäletan, et sel puhul kadunud Kingissepp omas aruandes Moskwale otse uhkustades tähendas, et nende partei kaader seisab alati puutumata ja ainult perifeeriad langewad. Aga mis see tähendab? See tähendab, et teie, mu härrad, katsutegi kogu töölisliikumist nõnda juhtida, et tema omaks werisema ilme, mille juures teie ise, see on, ninamehed, kõrwale hoiate ja seda niiwõrd teete, et Kingissepp wõis alati rahulikult ütelda: „meie partei on alati ja ikka puutumata“. Need wäiksed mehed wabrikutest, kes saagedasti ei teagi, mis nad teewad, neid saadate teie wälja... (W a h e l h ü ü d e d ä ä r m i s e l t p a h e m a l t t i i w a l t.) Lubage, teie opereerite ka praegu töörahwa ühise wäerinna nimega ja kas seegi ei ole üks suur prowokatsioon. Sest teie tarwitate neid inimesi enda kasuks, kes usaldawad töörahwa ühist wäerinda, ilma, et nad teaks kellega neil tegemist. Teie aga saadate need mehed tulde, et seega endi kaadrit alal hoida ja talle kannataja pärga pähe panna. See on, ma ütlen, prowokatsioon kogu töölisliikumise wastu.

Mina arwan, et kahtlemata tuleks käesolewa aasta eelarwe arutamise puhul kaitsepolitsei küsimus kõige tõsisema kaalumise alla wõtta. Tuleks nõutada täpsemaid teateid ta tegewuse kohta ja sellele asutusele kriips peale tõmmata. Ri-

gikogu peaks ometi huwitatud olema, misjaoks seda raha tarwitatakse. Wõib olla, on blokk loodud kaitsepolitsei ja kommunistide wahel ja osa rahast, mis meie eelarwes anname, läheb selle rühmituse ülewalpidamiseks, kelle ridadest pärit olla 50% kaitsepolitsei agentidest.

J. Uibopuu (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Juba esimest korda täna sõna wõttes, tähendasin, et enne peab kaduma mustus, siis ei ole ka luuda enam tarwis. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga missiis, kui luud ise must on?) Rkl. Gustawson tähendas sedasama, et kaitsepolitsei on ärarippuw kommunistidest, sest kui ei ole kommunisti, ei ole kaitsepolitseid tarwis. Selle asjaolu juures ma täna pikemalt peatama ei hakka. Täname koosolek on just selle peale sihitud, et kõrwale minna otsekohesest seaduse arutamisest. Mulle on ette heidetud, et olen tarwitanud prowokatsioonilist wõtet, öeldes, et 50% kommunistidest on kaitsepolitsei teenistuses. Mina tõin seda wälja järgmisest asjaolust.

1922 a. oli kommunistlik protsess Paides. Seal oli 5 kollektiivi liiget, kes peaaegu kõik üksteise peale tunnistasid, sest kõrwalisi tunnistajaid ei olnud. Minge Rakwere-Paide rahukogusse ja sealt teie leiate akti, kus üks seletab: „Kell ½11 olime Rõa metsas, saime seal kokku, tegime järgmised otsused...“ Kas see on kõrwalt tulnud isik, kes sarnasest sala-koosolekust seletab. Kas see ei ole mitte teie poolt. Kui teie räägite, et minatoon ette olematuid asju, olge lahked, minge rahukogusse, sealt leiate niisugused aktid. Waadake, see on teie kollektiiv, kuhu ükski wõõras hing ligi ei pääse. Kui kõik 5 meest otsustawad, kes korjab laske-riistu, kes laskemoona, kes laotab lendlehti jne., kas on see siis minu prowokatsioon, kas on see siis 50% wõi 100%. Seal ei ole enam kõrwalisi tunnistajaid, sest tegijad on ise ka tunnistajad. Need tegijad topiwad ennast ise kaitsepolitseisse, sest waadake, kahelt poolt on ikka parem saada. Sarnane on asjaolu, mida teie nimetasite prowokatsiooniks. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Kas Teie wõite weel näitusi tuua?) Kui see kipitab teil südame peal, siis pärast poole, sellepärast, et minul ei ole tähtis mitte teie paljastamine, waid riigi huwid. Kaitsepolitsei on tarwilik. Kui teie

jätate meie riigi urgitsemise, siis kaob kaitsepolitsei iseenesest. Teie käisite hommikust saadik, pulgad suus, kõiksugustes tünnides, rewolwrid olid teil hambus, aga ma ütlen, et kaitsepolitseid ära kaotada teie ei saa. Teie näitasite sotsiaaldemokraatide peale, kuid tooge neist isikutest üks wälja, kes oleks äraandja. Mina ei kaitse neid ega teist-kolmat, aga kui teie tulete wälja seletustega ja toote ette kõiksugu piinamisi, siis ütlen mina, et midagi sarnast olnud ei ole. Meie ei saa seda nii kergesti wõtta, et korruga kaitsepolitsei ära kaotame. Enne peab see nurk seal waba olema, (näitab kommunistide peale.) siis on meil ka wõimalik mõelda kaitsepolitsei ära-kaotamise peale ehk selle peale, kas see asutus sarnasel kujul majanduslikult meile kasulik on, kas meie ei wii teda mõne peawalitsuse alla.

(Sekretääri kohale asub sekretäär **T. Kalbus.**)

H. Heileman (töörp.): Kaitsepolitsei on üks walusamatest paisetest kõdu-newa kodanluse keha küljes. Seda tõendawad kaitsepolitsei esitajate waidlused, niisamuti ka sotsiaaldemokraatide kaitsekõned, mida peeti siin kaitsepolitsei kohta, kus soowitakse tõsiselt rewideerimise alla wõtta kaitsepolitseid. (J. Piiskar (is.): Ainult Heide man wõib niiwiisi kõnelda.) Kui juba rewideerima hakkawad ka sotsiaaldemokraadid, siis wõib ütelda, et see wäga haige ja hell koht on. (Chr. Kaarna (töer.): No, praegu Teie ka prowotseerite.) Härra Uibopuu seletas, et enne kui see nurk sealt puhas ei ole, senni ei wõi olla juttugi kaitsepolitsei kaotamisest. (Wahelhüüe paremalt poolt: Täiesti õige.)

(Juhataja kohale asub abiesimees **L. Raudkepp.**)

Juba algusest peale tähendati meie poolt, et kaitsepolitsei on selle jaoks, et töölisi türmi paigutada ja nende peale protsesse luuletada. Arusaadaw, et meie selle kaitsepolitsei ära-kaotamise küsimuse juures paljastasime kaitsepolitsei tegevust ja seda tööd, mida tema korda on saatnud. Inetu ja alatu on see, et selle asemel, et kaitsepolitseide ära-kaotamist toetada on ära kasutanud sotsiaaldemokraadid ja iseseiswad sotsid Riigikogu kõnetooli selleks, et kaitsepolitseid, kui ko-

danlise korra paistet aidatakse kaitsta ja materdada töörahwaesitajaid. Siin tuldi materdama töölisliikumise tegelasi, wõetakse kaitsepolitsei suust sõna ja lisatakse omalt poolt 50% juurde, tullakse nendega opereerima. Kõigeks muuks wõib seda nimetada, kuid mitte selleks, et teie siin kuidagi wiisi töörahwa huwides, kelle esitajad endid ütlete olewat, tegutsete. Meie oleme kaugel sellest, et lasta wälja prowtseerida neid waenuawaldusi, wastama selle peale meie eest saab töörahwas. Ma saan aru sellest pimedast wihast, mis on kerkinud teie „kah töölistesitajate“ peas, wõib olla, peale omawalitsuste walimistel lüüasaamist, kus teile hundipassi pakutakse. Aga igatahes inetu on, kui tullakse pimedast wihast aetud siia, et siit kõnetoolilt ilma aegu materdada töölisteliikumise tegelasi. Seda wõiksite ju tööliste koosolekutel teha. Nähtawasti on see teil tööliste poolt wõimatuks saanud ja unistuseks jäänud. Meie ei ole mitte selleks seda seaduseelnõu esitanud, et siin anda põhjust kaitsepolitseile ja sotsiaaldemokraatidele töölisliikumise tegelaste kallale tormamiseks, waid esitasime selleks, et töörahwa nõudmisi kaitsepolitsei ärakaotamise alal awaldada. Meie nõuame, et kaitsepolitsei ära kaotatakse. Kuid härra Uibopuu ütleb, et seda enne ära kaotada ei saa, kui see nurk seal, kus töörahwa asemikud istuwad, tühi on. Ka härra Gustawson ütleb, et kaitsepolitsei kaob ära siis, kui kommuniste enam ei ole. See on wastuoksa: Kaitsepolitsei kaob ära siis, kui töörahwas wõimule pääseb ja ka teid härrasid siin ei ole. (J. Soots (põl.): Noh, mis see siis tähendab?)

H. Allik (wäljasp. rhm.): Kui kodanlus ei saa musta pesu kurikuga puhtaks pesta, siis teeb ta seda seebiga. Kui ei saa kaitsepolitseid puhtaks pesta Uibopuu, siis tuuakse appi üks sots, mitte üks harilik sots, waid üks rewolutsiooniline sots, üks isesots, — Jonas. Ta tuli õigust otsima, kodanliselt Riigikogult ja walas siin wälja oma nutu ja pisarad. Minu seisukoht, meie rühma seisukoht on alati see olnud, et meie kodanlises parlamendis ei hakka selgitama üksikute töölisparteide wahelisi wastolusid, waid teeme seda töörahwa koosolekutel, kuid teil, härradel rewolutsioonilistel metssoosidelt, puudub julgus tööliste koosolekutele tulla ja sellepärast wõib teile ka siin

paar wastust anda. Härra Jonas ütles, et: „Waadake, Teie ridadest on tulnud Warfolomejew'id ja Linkhorst'id“. Warfolomejew ja Linkhorst on Eesti demokraatlikus wabariigis ühed wäga tarwilised riistapuud ja wäga õiged, ustawad riigi kodanikud, niisamasugused ustawad, nagu on härrad Piiskar'id ja Jonas'ed. Teie ridadest ei ole sellepärast erilisi Warfolomejew'id ega Linkhorst'isid tulemas, sest teie olete ühes nendega ühtlane „riigitugede“ kamp. Selle kohta andis siin wäga hea tunnistuse härra Uibopuu, kui ta ütles, näidates siia poole — see on sotsiaaldemokraatide poole — waadake, kus istuwad tõsised töölistejuhid. Kui seda ütleb mees, kel kaitsepolitseiga head suhted, siis on see otsekoheseks tunnistuseks, et sotsiaaldemokraatlik ja ieseisew sotsialistlik poliitika on kodanluse silmis armu leidnud ja härrad mõlemat seltsi sotsid edustawad kroonu töölisliikumist. Sellepärast ei tule teie hulgas enam otsida Subatow'id, neid leiab seal otsimatagi. Härra Jonas ütles muuseas, et kommunistid wahetawad 13 korda päewa jooksul oma taktikat ja isegi 3×13 korda.

Waadake, siin see asi seisab, millest teie jagu ei saa. Kui kommunist wahetab muutunud olude tõttu taktikat, — teeb ta seda tööliklassi huwides ja jääb igasuguse taktika juures rewolutsionääriks, aga kui teie wahetasite taktikat, siis tuleb hoopis teist wälja. Näituseks härra Jonas oli 4 aastat tagasi esimesel ametiühisuste kongressil täiesti rewolutsiooniline mees, kes ütles, et sotsid on kontwõõrad tööliste kongressil, kuid nüüd on olud muutunud. Teie arwasite siis, et sotsialistlik rewolutsioon tuleb isenesest ja langeb, nagu peigmees ustawale neitsile kaela, aga nüüd näete, see nõuab tõsist wõitlust ja nüüd on olud nii kaugele muutunud, et on teinud „rewolutsioonilisest“ Jonasest sotsi. Waadake, niisugune on teie taktika muutmine, kuid teie sellest muidugi aru ei saa ja ei saagi aru saama, sellepärast, et teie olete kodanluse teenistuses, nagu härra Uibopuu siin wäga tabawalt iseloomustas, asafades teid kroonu sotsialistide järele. (L. Johanson (sd.): Aga teie olete kaks kroonut korruga.) Teie huwid on alati peajoontes ühised parema poolega ja ei ole tarwis imestada selle üle, kui härra Jonas tõusis püsti ja selle asemel, et arwustada kaitsepolitsei tegewust, walas kogu oma wiha wälja kommunistide

peale. See kinnitab, et need, kes endid nimetawad rewolutsioonilisteks sotsideks, on saanud nüüd tõsisteks isamaalasteks. Eesti kodanlusel ei ole tõesti midagi karta, waid härra Uibopuu andis „rewolutsioonilistele“ metssotsidele täna poliitilise ustawuse tunnistuse wälja ja ma usun, et härra Jonas'el wõetakse tänase wabariigi kaitsekõne pärast maha need kolm aastat, mis talle 4 aasta eest peetud üpris rewolutsioonilise kõne eest mõisteti.

J. Wain (sd.): Lugupeetud rahwasaadikud! Meie oleme siit kõnetoolilt harilikult nii parajal paigal, kui ka mitte parajal paigal öeldud ähwardusi kuulnud kodanlise korra kukutamisest ja praeguse korra peapeale löömisest jne. Kõrwalt waadates näib, nagu peetaks tõepoolest wõitlust maksma korra ümber, nagu tungitakse ühelt poolt sellele kallale ja nagu kaitstakse seda teiselt poolt. Kui aga tänase õhtu läbirääkimisi kokku wõtta, siis ei saa enam endiselt tõestada, et niisugune wõitlus tõepoolest nende poolte wahel on. (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja **L. Raudkepp**: Palun rahu, palun kohtadelt mitte kõnelda!

J. Wain (sd.): Siin on tegemist poliitilise marjaashiga, nagu sellekohane mäng kaardimängus olemas on. Seal ei ole midagi muud, kui tõmmatakse neli kaarti, ning musta omanik istub mustale. punane punasele wis-à-wis. On üks mäng läbi, wõib kaartisid uuesti katsuda, ning kommunist ja kaitsepolitseinik wahetawad toole. (W a h e l h ü ü e ä ä r m i s e l t p a h e m a l t p o o l t: S o t s k a l!) Meie ei mängi teiega kaasa.

Milleks aga esitati mängijate ühe poole poolt seaduseelnõu, mida täna arutatakse? Mulle näib, et kui nendel wägisõnadel, mida siin kommunistide poolt suure pompiga öeldakse, midagi taga oleks, siis seda eelnõu tarwis ei oleks olnud. Pean tähendama, et tõsised rewolutsionäärid kunagi sarnaselt ei talita, kunagi nii suuri sõnu ei tee, kui need noorhärрад sealtpoolt. (Näitab äärmisele pahemale poole.) Tõsine töö ei kõmise nagu kõmiseb tühi waat ja meie kommunistid. (W a h e l h ü ü e J. R e e s e n ' i (w ä l j a s p. r h m.) p o o l t.) Kuulge, Teie kohta liikusid ka jutud, et teil sidemeid olla kaitsepolitseiga, noorhärрад Reesen, sellest ehk teab rohkem härra Uibopuu, teie leiwaisa. Kui tehakse nii palju

sõnu, alaliselt õhutatakse ja kihutatakse, siis peaks nendele midagi järgnema, ja nimelt tõsine jõukatsumine, wõitlus tule-riistadeni. Kuid ka neil noorhärradel on tarwis siis wõitlusesse astuda. Kuid tahaks küsida, kas need noorhärрад ka siis mingisugust wõitlust pidada suudawad. Siin rääkis meile härra Reesen pikalt ja laialt n õ r k a d e s t i s e l o o m u d e s t, et kui sind ähwardab hädaoht, siis mõtelge ometi, armsad inimesed, ei jää ju muud üle teha, kui tulla ja ütelda: „auwäärt ülemus, wõtke mind, sest nagu ma teenin mujal, nii wõin ju ka teid teenida.“ Waadake, need on sõnad. Teiseks tuli ülempreester Janson ja tähendas, et kas teie sotsiaaldemokraadid ja iseseiswad sotsialistid olete püssi otsa ees seisnud, ja ka teie siis ei tunneks sisemist wapustust ja ei hüüaks: „Halastage ja käskige, teen kõik, mis nõuate.“ Waadake, niisugune on nende „rewolutsionääride“ psühholoogia ja sellest peab igauks järeldama, kes natukene mõtleb, et teie ei wiiks mitte mingisugust wõitlust läbi — peale poliitilise marjaashi nelja nurga peal kaardilaua taga. Ma pean niisugust wõitlust wiletsaks. (W a h e l h ü ü d e d k o m m u n i s t i d e p o o l t.) — Kui teie tahate minust õpetust wõtta, siis ma tahan teile seda anda, saate wähe targemaks. Kui kutsuda inimest wõitlusele, siis ei poe mina ise mitte kuhugile tsemenditünni, waid läheks esimesena wõitlusliinile. Need abinõud, mida ma teisele soowitan, teen ma ise. Inimesed, kes teisi üles kutsuwad, et minge, lööge pea peale kodanline kord, kes siis, kui nad satuwad hädaohtu, walmis on kõiki ära andma, kes kihutustega kaasa kistud wabandawad oma tegewust iseloomu nõrkusega, on kahtlased ja kahjulikud. Kas see on siis see tööliste juhtimine? Seda ei wõi muuks nimetada, kui blöffiks, see on blaamaash, ja teie poleks tarwitsenud täna sarnasel kujul esineda. Siis oleks Eesti tööliste wõitlust weidi tõsisemalt wõtta wõinud.

Missugune otstarbe oli nüüd sellel seaduseelnõul. Ma pean tähendama, et kui riigi eelarwe parlamendis arutusele tuleb, siis ilmuwad, olgu ajakirjanduses, olgu mujal, teatud perioodilised nähtused. Nagu need aastad, samuti ka tänawu aasta, ilmus sõjaministeriumi eelarwe põhjendus meie kodanliste ajalehtede weergudel. Seal wõis lugeda, et sõda on peaaegu tulemas. Siin on jutt kaitsepo-

litsei ärakaotamisest kaitsepolitsei eelarwe arutamise ajal. Minu asi ei ole põhjendada hakata, kas see sellest tuleb, et seal 50% oma kaaswendade leiwa küsimuskaalul on, kes wõiksid kuiwale jääda. Aga asjal on weel teine külg ja nimelt: kui meie kaitsepolitsei ei puhuks suureks meie kommunistlikku liikumist, siis, nagu teate, kuiwaks mõned allikad ära, üks leiwaisa paneks omad taskud kinni. Tarwis on, et oleks aparaat, kes tingimata igal juhtumisel kommunistlikku liikumist suurena paista laseb, kuigi see muud ei ole, kui suur seebimull.

Kui kaitsepolitsei küsimus esile tõseti eelarwe ajal, siis oli noorhärrel lootus, et siseminister tuleb ja üles loeb kõik kommunistlikud salaorganisatsioonid, nende tegewuse ja sellele järgnewad protsessid, milledest üks järjekorraliselt nähtawasti küpse on, olgugi „pii“ jalga del seisew. Nad arwasid, et tuldakse ja nagu warengi kõik nende teened ühekorraga aasta wiimasel kuul üles loetakse. See oleks teenete register, mida näidates wõiks öelda, et waadake, meie oleme truud ja hoolsad sulased. Selle eelnõu arutuse juures tõuseb aga nüüd selle leiwa kaotamise hädaohu silmapiirile. Paljastatud prowokaatorile ei makseta enam. Teie wõite sipelda, kuidas tahate, ja rkl. Rea wõib weel kord sõna wõtta ja ütelda, et „Rea ei ole mitte Rea“, et see Rea, kes omal ajal kaitsepolitseile aruandeid kirjutas, oli tema isa poeg, aga ka mitte wend.

Wabrikus, kus ei wiitsi kommunistide harilik prowokaator oma käsi töö külge panna, sest tema saab ilma tööta paremini ära elada, wõib sotsiaaldemokraat rääkida wabalt ja palju parema eduga kui kommunistlikus peastaabis. Peastaabis on igas nurgas prowokaatorid ja need hoolitsewad selle eest, et kära ja müra tehtaks. Mina olen käinud nii Gogoli puisteel kui ka üksikutes wabrikutes ja olen näinud, et inimestel seal ja teisel on suur waks wahet. Töölised töökodades ütlewad, et „peale meie on kommuniste küll ja küll, kes ilma, et tarwitseks tööd teha, paremini elawad kui meie siin.“ Kuidas nad seda saawad, mis nad söowad, seda ei tea ta igakord, aga arwatakse küllalt. Et sarnane kahtlus teie waimliste isade Warfolomejew'ite ja Linkhorst'ide ja teiste pärast teie peal ei lasuks, selleks oli tarwis seda kaitsepolitsei ärakaotamise seadust. Kas teie siis tõesti nii teadmatud olete ja usute, et riik,

olgu see missugune tahes, ei looks enese kaitseks mingisugust aparaati. Teie käskijate juures Moskwas on sarnane aparaat olemas, See riik kaitseb enese olemasolu; samuti on kaitseaparaat wanades demokraatiates. Kui teil küllalt kindel teadmine oli, et sarnane ettepanek läbi ei lähe, milleks teda siis siin esitati. Nähtawasti sel muud mõtet ees ega taga ei olnud, kui et ennast rehabiliteerida. Mingisugust kahtlust ei ole, et teie waimlised isad ja endised kesknõukogu juhid seal teeniwad ja teised sinna minna wõiwad ehk juba palka saawad ja nüüd hüüate õõnsalt: „Kadugu see asutus maa pealt, meie oleme absoluutselt tema wastu...“ (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Alatumat juttu ükski ei wõiraäkida, kui Wain!) Ja see tõde on Teile wäga walus. Täna awalduks alasti ja ilma wiigileheta teie saamatus ja wõitluswõimetus, see täiendab pilti teie arusaamisest poliitilistest küsimustest üldse. Rkl. Reesen ja tema seljataga olew see Monomahi parukaga, wist Kangur, seletasid pikalt tööliste ja talupoegade walitsusest Eestis, seletati, et need mõlemad kommunistid ja maaliitlased ühinewad ja asutawad mingisuguse must-punase liidu, nii nagu Saksamaal. (J. Reesen (wäljasp. rhm.) hüüab midagi wahel.) Kes neid siia siis walinud on? Suur hulk talupoegi. Waadake, sellepärast ei saa teisi, kui peab rõhutama, et tänane teie esinemine on lisaks endistele poliitikaabitse lugemistele.

Meie peaksime eelarwet arutades tõsiselt kaalumise alla wõtma, kas meil kaitsepolitsei aparaati, kus 50% kommuniste, tarwis on: esiteks tema suurus, teiseks tema seisus. Kui meie kommunistlik liikumine niiwõrd pinnapealne, niiwõrd seebimulliline ja niiwõrd kahtlaselt esitatud, niiwõrd julguseta ja niiwõrd wastastele ohwrimeelne ja teenistuswalimis on, milleks siis hirm ja hirmutamine. Laske igati räägib, mis ta tahab, mis ta rääkima peab koha ja aja pärast; iseenesest ei tarwitse seda tõsiselt wõtta. Kui meie kaitsepolitsei lagunemine on juba nii kaugele läinud, et ümbermoodustamisega midagi peale hakata ei ole, siis peaks eelarwe arutamise puhul kaitsepolitsei ühendamise küsimus muude politsei osadega arutamise alla tulema. Saaks ühest küljest kokku hoida üsna suure summa, saaks sisuliselt tõsisemaid tagajärgi kätte, kui seda praegu kätte saadakse.

Meie juures Eestis on väga tähtsal määral ennerewolutsiooniaegne meeleolu mõõduandew: ausamalt mõtlejad inimesed tähtsamal määral kaitsepolitsei teenistusesse ei lähe, wõistlewad arwu poolest muud väga kahtlased isikud ja kommunistid. Ja selle tõttu ei saada loomulikult luua seda korralikku asutust, selle riigi mõistes, mida nad teenima peawad. Kui meil on kord demokraatlik riik, siis oleks aeg, et ka poliitilise politsei suhtes nendes ringkondades, kes seda poliitilist korda praegu kannawad, arwamine poliitilise politsei kohta muutuks, et nendest ringkondadest wõiksid ausamad isikud wälja tõusta, kaitsepolitsei teenistusse. Kaitsepolitsei ümbermoodustamise küsimuse juures peaks iga rühm ja iga Riigikogu liige tõsiselt peatama.

B. Eilman (is.): Nii tõsise asja juures, kui seda on kaitsepolitsei tegewuse arwustamine, on õige imelik, kui need, kes nimetatud seaduseelnõu esitanud, seda omapäraselt põhjendada püüdes kogu seaduseelnõu katsuwad teha lihtlaseks demonstratsiooniks walimiste eel. Siin on püüdnud nii mitmedki käesolewa seaduseelnõu esitajatest ette tuua neid wäärnähtusi ning jultunud tegusid, mida wangistatutega kaitsepolitseis on korda saadetud. Pean ütleva, need, kes siin on püüdnud tähendatud tõsiasju kirjeldada, ei ole kahjuks ise mitte küllalt neist informeeritud. Mina tahaksin wähe iseloomustada kaitsepolitsei tegewust, kui isik, kes ise olnud 1920 a. kaitsepolitsei kuisis. Mina tahaksin iseloomustada kaitsepolitsei tegewust ühenduses Eesti raudteelaste liidu streigiga, raudteelaste liidu juhatus wangiastamisega ning liidu tegewuse katkestamisega. Mina kui raudteelane 1920 a., raudteelaste tahtmisawalduste esitaja, esinesin walitsuse ees nõudmisega raudteelaste majandusliku seisukorra parandamiseks. Walitsus, hoolimata üldisest raudteelaste raskest majanduslikust seisukorrast, hoolimata sellest, et waja parandust tuua nende rasketesse elutingimistesse, ignoreeris kõik raudteelaste liidu poolt esitatud ettepanekud. Mingisugust wastust ettepanekute peale ei andnud. Lõpuks kasutasid raudteelased, kes wõimatutesse majanduslikkudesse tingimistesse surutud, wiimast abinõu, mis neile põhiseadusega lubatud, nimelt streiki. Just enne liikumise algust

ilmus kodanlistes ajalehtedes teade, et raudteelaste liidu juhatus kawatseda korda saata riigipööret ja et nõudmine, mis oli üles seatud raudteelaste majandusliku seisukorra parandamiseks, olla sihitud selleks, et raudteelasi ülesse ässitada streigile ja selle läbi kogu raudtee liikumine seisma panna selleks, et kukutada makswat riigikorda. Pandi liikuma kõik rattad selleks, et häwitada organisatsiooni, kes järjekindlalt ilma kõrwale kaldumata tegutses raudteelaste majandusliku seisukorra parandamise sihis. Ja siin pean ma kurwastusega alla kriipsutama, et nende seas, kes Riigikoguski endid loewad töölisklassi rewolutsioonilise osaks, töölisklassi esiwõitlejateks, peale kahe ainsa, teisi töölisi ei ole.

Nii oli ka 1920 a., kui raudteelaste liit oma õiglased nõudmised üles seadis, oma wiimase ettepaneku walitsusele tegi, et walitsust sundida tema nõudmistele wastu tulema. Siis olid just sealt samast leerist mehed, kust seegi seaduseelnõu kaitsepolitsei ärakaotamise kohta ette on pandud, kes kartes, et walitsus, kuigi wastu oma tahtmist raudteelaste nõudmisele wastu tuleb, raudteelaste palga alammäära kindlaks määrab ja sellega neilt töölisliikumise eesotsas seismise aluse wõtab. Selle tunnistuseks on; et just enne seda, kui raudteelased oma wiimase ettepanekuga esinesid, nimelt 3½ tuhande marga suurusel palgaalammäära maksma panna, et siis esitati just sealt poolt ridadest ettepanek palgaalammääraks wõtta 7½ tuhat marka. Ja see oli sihitud ei millegiks muuks, kui ainult selleks, et hoopigi anda sellele, mis alustatud oli. Tähendab, et hoopigi anda tõsisele töölisliikumisele, et tööliste majanduslikku nõudmist jalust rabada ja anda wõimalust kaitsepolitseile just sealt ridadest, kus töölisklassi tõsised tegelased, sealt ridadest töölisi wälja noppida. Ja nii ka sündis 7. augustil, kui Eestimaa raudteelaste liidu juhatus oma otsuse teostamise juurde asus, kell 11 streigi wälja kuulutas, siis kadusid silmapiirilt need, kes enne seda streiki õhutasid, kes enne seda kutsusid üles raudteelasi ja kogu töölisklassi Tallinnas üldstreigile. Mina aga eeldan, et seda tegid eestkätt selleks, et lõhkuda raudteelaste liitu. Tegelikult nii sündiski, raudteelaste liidu tegewus katkestati, raudteelaste juhid arreteeriti. Sellest aga ei kõneldud tol korral ei kommunistide ridades, ega kodanlisteski ajalehtedes. Kannatades ise

selle wägiwalla all, mida tarwitas kaitsepolitsei raudteelaste liidu sulgumisel, tahaksin iseloomustada kaitsepolitsei tegevust, ja ühes sellega ka meie sõjawäelaste tegevust. Nagu ma juba tähendasin 7. augustil, kui streik wälja kuulutati, ilmus kella 11 ajal raudteeliidu talituse kaitsepolitsei ülema abi isand Puri, kaitsepolitsei agent Warfolomejew ja peale selle weel Tallinna linna komandant Raudwere oma wäikese wäeosakesega ning adjutandiga. Minul, kui tolleaegsel Eestimaa raudteelasteliidu esimehel polnud mingisugust tarwet põgenemiseks, sest mina, niisama nagu minu kaaslane liidu sekretäär, teatasime walitsuse koosolekul, kui ka ajakirjanduses, et raudteelaste liit ilma mingisuguse tagamõtteta raudteelaste olukorra parandamise eest wõitlust peab ja selle wõitluse lõpule wiia tahab. Kaitsepolitsei ning Tallinna linna komandant, ilmudes raudteelasteliidu talitusesse, kuulasid üle talituses olewad isikud ja tunnistasid, — et Teie olete arreteeritud, ning kaitsepolitsei ülema abi Puri andis külmawereliselt ja lakooniliselt teada, — homme sel ajal olete Teie juba külmaks tehtud. Need on faktid, mida ma mitte ei liialda.

Raudteeliidul oli muuseas masinakirjutaja, nais kantseleiametnik, kes kui harilik kantseleiametnik kella 9—3-ni ametis oli ja selle eest oma kindla palga sai. Tema täitis neid töid, mis temale juhatuse poolt kätte anti. See kantseleiametnik oli ka sellel päewal ametis, Tallinna linna komandant, Raudwere, pean tarwilikuks konstateerima, oli joobnud olekus. Asudes ülekuulamise juurde, tegi ta seda surwet awaldades tähendatud neiu wastu, kes alles noor, wast 18—19 aastane oli. Ülekuulajad püüdsid tema waral wälja pressida seda, mida, õieti ütelda, olemas ei olnudki. Seal seadis komandant Raudwere küsimuse ette neiuale, „tunnista üles, kus on need kommunistlikud lendlehed, mida täna öösel siin trükiti? Kes on nende lendlehtede autor ja kus nende lendlehtede alguskirjad pandud on?“ Nagu ma juba tähendasin, see kantseleiametnik tuli ametisse kell 9 ja lahkus sealt kell 3 päewal, kuna streigikomitee töötas öösel, ja sellel isikul oli täiesti wõimatu teada, kus mingisugused lendlehed asusid, ja kas säärased asju üldse olemas oli. Streigi teadaanded walmistati öösel, kuna aga tema tuli tööle kell 9 hommikul. Kui ta tõendas, et sellest mitte midagi ei tea,

siis käskis komandant, tema seljataga seiswat politsei raiooniülemat wõtta rewolwer wälja. Kui aga politsei raiooniülem tähendas, „mul rewolwrit ei ole, härra komandant“, siis wastas komandant: „Mis kuradi politseinik sina siis oled, kui sul rewolwrit ei ole“. Weel kord tahtes wälja pressida, et see neiu ütleks, kus kohas üleskutsed asuwad, wastust aga mitte saades, sest et ülekuulataw midagi wastata ei teadnud, käskis komandant Raudwere wiis püssimeest sisse kutsuda ja püssipäradega neiu peaaegu wälja peksta. Mina tähendasin mitu korda komandandile, et neil mingisugust ühendust ei ole streigikomiteega, waid et tema täidab ainult neid ülesandeid, mis raudteeliidu juhatus tema peale paneb ja et ta sellepärast midagi ei tea ja temalt ülekuulamisel midagi wälja pressida ei saa. Komandant wastas minule: „Teie olete arreteeritud ja minge sinna!“ Adjutant aga läks komandandi juurde ja sosistas talle: selle ähwarduse jätame ära.

Ja kui nüüd need härrad sealt pahe-malt poolt töid ette materjaalid selle kohta, mis sündinud kaitsepolitseis eeluurimise juures, ilma, et nad oleksid ise neid juhtumisi seal näinud ja sellepärast waatawad irooniliselt kaitsepolitsei, kui mingisuguse mängukanni peale, siis ütlen mina, et neid fakte ei tohi tarwitada mitte ainult meeoleu loomiseks, waid siin on tarwis tõsiselt asja peale waadata. Igatähes, mina waatan kaitsepolitsei tegevuse peale tõsise pilguga ja pean ütleva, et kaitsepolitsei, sarnases seisukorras, nagu ta siis oli ja nagu ta ka praegu on, koosneb isikuist, kes prowokaatoritena tööliklassi wastu tegutsewad, kes kasutawad tööliklassi ainult enda huwides ja selleks, et tema paremaid tegelasi häwitada. Ma arwan, et see enam nõnda edasi kesta ei tohi, sellele punamust mängule tuleb lõpp teha. Ei seisa riik ju ilma töölisteta ülewäl, see on wist igalühel selge. Kodanlus arwab, et töölistel on ainult tööriistad, kes peawad neile warandusi kokku kuhjama. Mina aga leian, et rahwa üldhuwidest wälja minnes küsimuse peale niiviisi waadata ei wõi. Kodanlus ei tohi tööliklassi ainult oma huwides kasutada. Tuleb luua wahekordi, mis wõimaldaks tööliklassile samasugused tingimused elamiseks, nagu on kodanlusel. Tulles rkl. Weiram'i poolt ettetoodud andmete juurde, pean mina ütleva, et neis tõtt on. Minuga talitati niisama, kui mind arreteer-

riti ja kaitsepolitseisse ülekuulamisele wiidi. Pean tähendama siinjuures, et mina olin antud sõjawäekohtu kätte. Ot-sus pidi täidetama 48 tunni jooksul, selle-pärast minul igatahes aastate kaupa piinu läbi elaga ei tulnud. Aga eeldan, kui mi-nulgi oleks tulnud istuda eeluurimise all aastaid, siis oleks wõimalik, et oleksin pidanud kannatama neid piinu, mida siin rkl. Weiram kirjeldas. Et kaitsepolitsei protokollide kokkuseadmise juures talitab lubamatult, see on täiesti õige. Minu kohta kokkuseatud ülekuula-mise protokollil ettelugemisel selgus, et see seisis koos niisugustest sõnadest, niisugustest lausetest, mida mina üldse öel-nud ei olnud. Sinna sisse olid wõetud sar-nased fraasid, mis olid mõeldud selleks, et raudteeliidu liikumisele poliitilist wärwi anda ja et sellega õigustada kaitsepolitsei tegewust. Ma arwan, et sarnast tege-wust keegi õigeks mõista ei wõi, juba sellepärast, et siis, kui see awalikkuse ette tuleb, see tervele riigile komprometeeriw on. Sellepärast peab ka siin igati, kel wähegi õiglustunne südames on, selle-peale tõsiselt waatama ja ütleva, et sar-nane instituut ära kaotada tuleb. Kui ta tõesti tarwis on, siis loodagu juba niisu-gune instituut, mis wastab oma tõelisele ülesandele ja mitte koos ei seisa isikutest, kes 17—18 aastat wäna, wõi kes ära ka-ranud kusagilt poliitilisest parteist ning läinud kaitsepolitseisse, selleks, et kätte maksta neile tegelastele, kelle peale nad kannawad isiklikku wihawaenu. Sellele alusele ei wõi rajada ei kriminaalpolitseid ega kaitsepolitseid. Ma tähendan weel kord, kui minu ülekuulamine oli, loeti mi-nule niisuguseid sõnu ette, mis sootu teist-sugused olid, kui mina rääkinud olin. Mina aga tähendasin kategooriliselt, et mina mitte alla ei saa kirjutada sellele, mida teie omast peast olete kokku kirjutanud — minu pärast kas wõi lööge mind siinsa-mas maha. Nõnda ilmusin mina sõjawäe-kohtusse, ilma et minu kohta juurdlusma-terjaali oleks kokku seatud. Kõike seda arwesse wõttes, leian mina, et nimetatud seaduseelnõu, mis esitati siin töörahwa partei ja kommunistliku rühma poolt, tu-leb tõsisemalt kaalumise alla wõtta ja katsuda seda parandada neis osades, kus ta puudulik. Kui Riigikogu peaks lük-kama tagasi ettepaneku anda seaduseel-nõu tagasi üldkommissjoni, siis wõiks sea-duseelnõu ehk anda riigikaitse kommis-joni, seal juures tingimuseks tehes, et ri-

gikaitse komisjonist wõimaldada osa-wõtt neile tööliselastajale, kellel seal praegu esitus puudub. Wõib olla, et kom-munistidki nendest läbirääkimistest tee-wad wastawad järeldused ja esitawad uue seaduseelnõu, mis mitte ei ole demon-stratsiooniks, waid tõsiseks katseks kõr-waldada kaitsepolitsei kaudu arendata-wat prowokatsiooni ja selle läbi ka oma read puhtaks kasiwad prowokaatoritest.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpu-sõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Austatud Riigikogu liikmed! Siin on härrade Riigi-kogu liigete poolt pikalt ja laialt räägitud meie kaitsepolitsei ja üksikute ametnik-kude üle. Kahjuks otse seda küsimust, mida ettepanud seaduseelnõu käsitab, ni-melt kaitsepolitseid ära kaotada wõi mitte, on õige wähe puudutatud. Ette-pandud seaduseelnõu käsitab küsimust, kas kaitsepolitsei üldse tarwilik on ja kas tema ärakaotamine on wõimalik. Kait-sepolitsei toimetab juurdlust kuritegudes riigi wastu. Igas riigis on olemas sarnane kord, et ei lubata karistamata toime panna riigi wastu sihitud kuritegusid. Ka meie juures see teisiti olla ei wõi. On olemas terve rida kuritegusid, mis on si-hitud riigi ja riigi olemasolu wastu, ja mille kordasaatmine on keelatud meie kriminaalseadustes. On iseenesest mõiste-taw, kui sarnased kuriteod meie krimi-naalseaduste läbi on keelatud, siis peawad ka sellekohased organid riigis olema, kes selle järele walwama peawad, et sea-dust mitte ei rikutaks. Tahame meie aga need organid ära kaotada, siis peaksime ka need kuriteod lubatawateks tunnis-tama. See oleks aga täiesti wõimatu. Nii kui kuriteod wõiwad olla sihitud üksi-ku isiku wastu, nii wõiwad nad ka terve riigi wastu olla sihitud. Siin ei ole teist wõimalust: neid kuritegusid tuleb juu-relda ja nende üle kohut mõista. Selle-pärast peawad olema ka sellekohased or-gaanid, kes kõike seda tegema peawad. Sellepärast ei saa meie neid ülesandeid, mis seaduste läbi on kriminaalpolitseile peale pandud, ära jätta, ilma et meie uut orgaani selleks loonud oleme. Sellest järgneb, et kaitsepolitsei ärakaotamine, ilma et sinna asemele uus orgaan loodud saaks, täiesti wõimatu on. Siin asja aru-tuste juures toodi ette, et praeguse kait-sepolitsei juures on olemas puudused ja need puudused, nagu mina aru sain här-

rade eelkõnelejate sõnadest, on kahte liiki. Esiteks toodi ette, et seal ei olewat küllalt seaduspäraselt toimetatud ülekuulamistel, waid ülekuulamise juures olla ette tulnud seaduse rikkumisi ja isegi pünamisi. Teiseks toodi ette, et kaitsepolitseisse olla wastu wõetud liig palju ametnikka ühest poliitilisest erakonnast ja nimelt olla umbes 50% ainult kommunistide hulgast. Need mõlemad liigid puudusi ei räägi mitte praegu makswa kaitsepolitsei seaduse wastu, waid käiwad selle kohta, et kaitsepolitsei koosseis mitte oma ülesannete kõrgusel ei seisa, et tema neid ülesandeid, mis seadusega ta peale pandud, ei täida küllalt seaduspäraselt. On see nõnda, siis on tarwis koosseisu juures puhastustööd ette wõtta ja need elemendid, kes seal oma ülesandega walmis ei saa, kõrwaldada ja asemele wõtta isikud, kes ausa t oma kohuseid täia suudaksid. Mõnelt poolt toodi ette, et kaitsepolitseis on liiga palju ametnikka ja et meie riigikord ja praegune aeg ei nõua neid sugugi enam nõnda palju. Ettepanud eelnõu ei räägi aga mitte kaitsepolitsei ametnikkude arwu vähendamisest, waid kaitsepolitsei täielikust ärakaotamisest. Meie wõime ei tea kui head seadused luua, kui aga seadusetäitjad ei ole mitte oma ülesannete kohased, siis ei aita ka seaduse parandamine siin sugugi. Käesolewal korral mina aga härrade eelkõnelejate käest ei kuulnud mingisugust märkust selle üle, mis mõttes maksew seadus halb oleks, ehk mis mõttes seda parandama peaks. Kõik rääkimised käisid peasjalikult selle kohta, et kaitsepolitsei koosseis ei ole hea. Sarnasel korral tuleks aga parandusi ette wõtta koosseisus, aga mitte seaduse ära-kaotamist nõuda. Sellepärast arwan mina, et ära langema peaksid need ettepanekud, mis on esitatud Riigikogu liigete Johanson'i ja Eilman'i poolt. Esimene ettepanek oli seaduseelnõu tagasi anda üldkommissjoni põhjalikumaks ümbertöötamiseks. Teine ettepanek oli teda anda riigikaitse komisjoni kätte põhjalikumaks läbiarutamiseks. Kui meie tahaksime seda seaduseelnõu tagasi anda komisjonile ümbertöötamiseks, siis peaksime ka ütlema, mis mõttes see seadus ümbertöö-

tamist nõuab. Seaduseelnõu ei räägi aga kaitsepolitsei reformeerimisest, waid tema täielisest ärakaotamisest. Kaitsepolitsei reformeerimine oleks aga koguni uus küsimus, mida meie praeguse eelnõu arutamise juures otsustamisele ei saa wõtta. Ma tähendasin siin juba, et siin keegi ei rääkinud, et üldse wõimalik oleks kaitsepolitseid ära kaotada. Sellepärast arwan, et üldkommissjoni ettepanek, seaduseelnõu tagasi lükata, on täiesti põhjendatud.

Juhataja L. Raudkepp: Esitatud on järgmised ettepanekud:

1) üldkommissjoni ettepanek: „Ära kuulates üldkommissjoni seisukohta Riigikogu liigete J. Reesen'i, J. Tomp'i ja R. Weiram'i poolt esitatud kaitsepolitsei ära-kaotamise seaduseelnõu kohta, otsustab Riigikogu: Rkl. J. Reesen'i, J. Tomp'i ja R. Weiram'i poolt esitatud kaitsepolitsei ära-kaotamise seaduseelnõu tagasi lükata“.

2) Rkl. Heideman'i ettepanek: Riigikogu liigete J. Reesen'i, J. Tomp'i ja R. Weiram'i poolt esitatud kaitsepolitsei ära-kaotamise seaduseelnõu wastu wõtta.

3) Rkl. Johanson'i ettepanek: kaitsepolitsei ära-kaotamise seaduseelnõu üldkommissjoni tagasi anda ümbertöötamiseks.

Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Johanson'i ettepanek; selle tagasilükkamise korral tuleb hääletamisele rkl. Heideman'i ettepanek; üldkommissjoni ettepanek, kui puht eitaw, iseseiswalt hääletamisele ei tule.

Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Johanson'i ettepanek tagasi lükatud.

Panen hääletamisele rkl. Heideman'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Heideman'i ettepanek tagasi lükatud — ja ühtlasi sellega üldkommissjoni ettepanek wastu wõetud. Seega on kaitsepolitsei ära-kaotamise seaduseelnõu tagasi lükatud.

Päewakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 7.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud: Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abiesimees **L. Raudkepp.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

Abisekretäär **Osk. Köster.**